Povzetek s seje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

V Beogradu je bila 5. marca seja zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki jo je vodil predsednik Djuro Pucar. Na tej seji so ugotovili, da pet šestin udeležencev narodnoosvobodilne vojne še vedno aktivno deluje v družbenopolitičnem in gospodarskem življenju države. Med take aktivne delavce sodi tudi večina upokojenih borcev.

Generalni sekretar zveznega odbora Dragi Milenković je uvodoma posebno poudaril, da sta ugled in družbeni položaj borcev odvisna od njihove aktivne enotnosti z vsemi ustvarjalnimi silami družbe. Precejšnjo pozornost je posvetil tudi socialnoekonomskemu varstvu borcev. Rečeno je bilo, da ta problem čedalje učinkoviteje urejajo predstavniški organi družbenopolitičnih skupnosti.

Člani zveznega odbora, ki so sodelovali v debati, so še nadrobneje izrazili nekatere osnovne probleme organizacije borcev in njenih članov. Vsi pa so se strinjali, da postaja poleg še izražene potrebe po skrbi za izboljšanje gmotnega položaja nepreskrbljenih borcev, čedalje pomembnejša družbeno-politična zavzetost borcev. Res je, da gmotnih problemov borcev ne moremo urejati, ne da bi upoštevali realne možnosti družbe, je dejal na primer Zoran Polič, vendar je skrajni čas, da jih vendarle uredimo. Brez tega bo po njegovem mnenju težko doseči, da bodo vsi borci sodelovali v družbenopolitičnem življenju države.

V razpravi so se govorniki zavzeli za to, da bi dali pri urejanju gmotnih problemov borcev prednost najbolj ogroženim. Poudarili so, da je to družbena obveznost do borcev in do njihovih otrok, ki ne smejo biti zapostavljeni pri izobraževanju in pridobivanju znanja za poznejše samostojno življenje. Precej kritik je bilo slišati tudi na račun sistema pokojninskega zavarovanja borcev posebej.

Večina govornikov je bila mnenja, da pokojninsko zavarovanje ni dobro, ker med drugim zapostavlja »nove« upokojence v primeri s »starimi« in tako povzroča številne probleme in spore. Menili so, da se je treba zavzeti za revalorizacijo pokojnin, tudi pokojnin borcev, kajti prav to in druga eksistenčna vprašanja sodijo med prvorazredne in najbolj pereče probleme borcev.

V uvodnem govoru je bilo posebej poudarjeno, da ni sprejemljiva teza, po kateri bi morali pokojninsko zavarovanje borcev ločiti v posebni sistem. Edino realno se je zavzemati za čim hitrejšo uresničitev že uzakonjenih pravic in možnosti in za ustanovitev skladov v komunah ter republikah.

Na koncu seje so sprejeli delovni program zveznega odbora zveze združenj borcev za leto 1968.

Zvezni odbor je sprejel pobudo, da bi izdali zbornik nosilcev spomenice, in je sklenil, da bodo organizacije borcev sodelovale pri tem delu.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUŠTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

Leto VI
ŠT. 10
12. III. 1968

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

POGOVOR S POMOČNIKOM REPUBLIŠKEGA SEKRETARJA ZA ZDRAVSTVO IN SOCIALNO VARSTVO

SEDEM VPRAŠANJ IN SEDEM ODGOVOROV

Tako na sejah predsedstva ZZB NOV Slovenije kot na sejah komisije vojaških vojnih invalidov tega odbora so večkrat ugotavljali, da nimamo raznih podatkov o borcih in invalidih. Ker so v tej zvezi največkrat omenjali, da bi te podatke moral imeti republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, pri katerem tudi delo ni tako ažurno, kot bi moralo biti, je uredništvo našega lista zastavilo nekaj vprašanj Justu Miklavcu, pomočniku republiškega sekretarja za zdravstvo in socialno varstvo

Upravni organi in družbene organizacije pri svojem delu, večkrat potrebujejo različne podatke o vseh kategorijah borcev. Kje so vzroki, da republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo nima podatkov npr. o številu nosilcev »Spomenice 1941«, o živih narodnih herojih, o številu živih pripadnikov različnih brigad, o številu internirancev itd.?

Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo oziroma njegov sektor za varstvo invalidov in borcev NOV ureja številna načelna in konkretna vprašanja tega varstva. Pri tem se opira na podatke, ki mu jih pošiljajo občinske skupščine. Številčnih podatkov, ki ste jih navedli v vašem vprašanju, sekretariat nima. Republiški sekretariat po mojem mnenju tudi ni dolžan voditi evidence o številu nosilcev Spomenice, o živih narodnih herojih, o pripadnikih različnih brigad, ampak so za to dolžne skrbeti različne ustanove, npr. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja. Nekatere podatke pa bi morala imeti tudi Zveza združenj borcev NOV, saj jih potrebuje pri svojem delu.

Zakaj ni mogoče ugotoviti, koliko je vdov in koliko staršev padlih borcev med družinskimi invalidskimi upravičenci, ki dobivajo invalidski dodatek in, ali imajo tisti, ki dobivajo delni dodatek, dohodek iz kmetijstva ali druge dohodke? Ali ne bi kazalo prikrojiti sedanjega statističnega obrazca tako, da bi te podatke dobili?

Občinske službe imajo razmeroma dobro urejeno evidenco invalidskih upravičencev. Evidenca bo v kratkem izpopolnjena, ker je federacija predpisala enotno vodenje evidence na posebnih obrazcih. Čeprav bo predpisana evidenca začela delovati sredi tega leta, občinske službe že danes lahko poročajo, koliko vdov in staršev dobiva invalidski dodatek v polnem znesku in vzroke, zaradi katerih dobivajo dodatek v nižjem znesku. Statistična poročila, ki sedaj veljajo, obsegajo le podatke o številu osebnih invalidov in družinskih upravičencev, ki dobivajo invalidski dodatek.

Statistični obrazec s podatki, ki jih bosta rabili republika in federacija, bomo na novo sestavili, in sicer tako, da bo moč hitro in kadarkoli ugotoviti podatke, o katerih govori vaše vprašanje. Seveda bo potrebno za območje Slovenije v konkretnem primeru zahtevati podatke od občinskih skupščin, ker republiški upravni organ takih evidenc nima in jih tudi ne bo imel.

Zakaj ni mogoče natančno izračunati, koliko sredstev bo potrebnih za invalidski dodatek, če bo sprejet in uzakonjen predlog zvišanja invalidskega dodatka na 350 N-din in bo cenzus zvišan na 200 N-din nekmetijskega dohodka na osebo?

Koliko sredstev bo treba za zvišanje invalidskega dodatka na 350 N-din in za zvišanje cenzusa na 200 N-din za nekmetijske dohodke, bomo dokončno ugotovili takrat, ko bomo zbrali podatke o pričakovanem številu novih upravičencev in o dohodkih njihovega gospodinjstva. Če bi invalidske dodatke le linearno povečali, ne da bi sprostili cenzus, bi bila ugotovitev preprosta. Razširitev kroga upravičencev pa je sedaj negotova, ugibanje o potrebah pa ni solidna podlaga za predlaganje ukrepov.

Na drugostopno oceno zakonitosti vseh invalidskih predmetov, ki so jih reševale občine, je treba čakati po več mesecev. Zakaj? Koliko takih predmetov še čaka na rešitev?

Pri ocenjevanju zakonitosti odločb je treba temeljito proučiti vsako zadevo posebej, presojo dokazov, sklepe o dejanskem stanju in uporabo predpisov. Površno ocenjevanje lahko zavede občinsko službo, da zmotno presodi in napačno tolmači predpise v podobnih primerih. Za natančno delo je potreben čas. Organ II. stopnje pazi na roke, v katerih mora revizijo opraviti, vendar jih v nekaterih primerih prekorači. Zlasti se to dogaja, ko mora dobiti mnenje zdravniške komisije. Na odgovore je treba čakati. Predvsem pa so vzroki zaostankov v tem, da je kadrovska zasedba tega sektorja v našem republiškem sekretariatu preskromna. Sedaj ima sekretariat pri tem približno 500 nerešenih zadev. Ni pa rečeno, da so bile zaradi naglice vse rešene zadeve pravilno ocenjene.

Ali ne bi kazalo odpraviti drugostopne ocene zakonitosti po občinah rešenih invalidskih predmetov in jo nadomestiti z direktnimi strokovnimi nasveti, oziroma s pomočjo občinskim invalidskim referentom? Tudi oceno pravilnosti dodeljevanja priznavalnin bi kazalo prepustiti občinam samim!

Menim, da vprašanje, upoštevajoč sedanjo zakonodajo, ni pravilno zastavljeno. Revizije odločb organov I. stopnje ni mogoče odpraviti brez spremembe zveznega zakona o vojaških vojnih invalidih. S tem zakonom je revizija predpisana za vse odločbe I. stopnje, s katerimi priznamo vojno invalidnost, določamo invalidske prejemke ali dajemo pravice do poklicne rehabilitacije. Revizije strokovni nasveti na terenu ne morejo nadomestiti vse dotlej, dokler le-te ne izločimo iz zakona. Nedvomno bi tesnejši stiki z občinskimi službami in pomoč občinskim invalidskim referentom zagotovili večjo strokovnost oziroma zakonitost odločb I. stopnje, s čimer bi bilo olajšano delo drugostopnega organa. Večkrat smo že predlagali, da bi odpravili oceno zakonitosti odločb I. stopnje, vendar se s predlogi zakonodajalec ni strinjal.

Maja 1967 je bila uzakonjena decentralizacija invalidskega varstva; vendar še do danes nimamo republiškega zakona o vojaških vojnih invalidih, ki bi moral pravzaprav veljati že od 1. januarja letos. Kdaj bo izdelan osnutek in kdaj lahko pričakujemo, da bo zakon sprejet?

Z novelo zakona o vojaških vojnih invalidih je bila uzakonjena decentralizacija invalidskega varstva tako glede financiranja kot glede normativne dejavnosti. Decentralizacija financiranja je začela veljati 1. januarja 1968, republikam pa je bilo prepuščeno, kdaj bodo v svojih predpisih uredile tisti del invalidskega varstva, ki je z decentralizacijo prešel v njihovo pristojnost. Dokler ne bodo izdani republiški predpisi, veljajo zvezni. Ko je republiški odbor ZZB NOV Slovenije zavzel načelno stališče o predpisih, je republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo sestavil teze in jih poslal organom I. stopnje in organizacijam ZZB NOV v obravnavo. Po teh tezah sekretariat sedaj pripravlja republiški zakon, katerega osnutek bo v aprilu poslan izvršnemu svetu in skupščini. Natančnega dne ni moč napovedati, vsekakor pa bo predpis začel veljati s 1. julijem letos.

V zadnjem času se veliko govori o nazadovanju službe varstva vojaških invalidov in borcev NOV na republiškem sekretariatu. Če je to res, kje so vzroki in kakšne ukrepe nameravate napraviti?

Resnica je, da je služba varstva vojaških invalidov in borcev NOV republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo v zadnjih treh letih močno nazadovala. Tu ne mislim, da je nazadoval strokovni nivo, pač pa mislim na zmanjšanje kadrovske zasedbe, ki so jo povzročile reorganizacije. Posledica se je pokazala zlasti pri obsegu opravljenih nalog. Brez vsakršne razlage bo položaj v tej službi vsakomur jasen, če povem, da je imela služba pred tremi leti 12 delavcev, sedaj pa delajo na tem sektorju le trije. Jasno je, da navzlic skoraj neprekinjenemu delovnemu času od jutra do večera dela ne zmoremo. O položaju je republiški sekretariat obvestil tudi izvršni svet in druge organe. Izvršni svet je z velikim razumevanjem obravnaval položaj te službe in sklenil, da jo je treba kadrovsko takoj okrepiti. Republiški sekretariat bo še ta mesec kadrovsko okrepil ta svoj pomembni sektor, s čimer bo delo potekalo hitreje in, upajmo, tudi brez zaostankov.

V. M.

AVSTRIJA IN VIETNAM

Trinajsti operni ples na Dunaju, »največji družabni dogodek Evrope«, kakor ga imenujejo časniki, je nudil najlepšo priložnost spraviti v javnost probleme vojne v Vietnamu.

Na operni ples na Dunaju pridejo najbogatejši ljudje z vsega sveta, visoka aristokracija, filmski igralci in razni drugi denarni mogotci. Ko so začeli prihajati nešteti avtomobili pred opero, so se nenadoma pojavile težave. Množica mladih ljudi je sedela na prostoru pred opero in s transparenti in zvočniki protestirala proti ameriški intervenciji v Vietnamu. Ko pa se je operni ples začel z Donavskim valčkom Johanna Straussa, je z galerije kar deževalo letakov, ki so prav tako opozarjali na grozote, ki jih povzročajo Amerikanci v Vietnamu. Med letaki so bili tudi taki z napisom: »Vsaka plesna obleka na tem plesu stane toliko kot zaboj zdravil za ranjence v Vietnamu.«

Pred kratkim je bila na Dunaju sredi mesta močna demonstracija članov in privržencev komunistične partije, na kateri so zahtevali umik Amerikancev iz Vietnama. Nekaj dni pozneje so demonstrirali študenti in druga mladina. Pojavil se je tudi poziv znanih mladih socialističnih znanstvenikov z naslovom: »Ne smemo molčati«. Demokratična javnost v Avstriji je povzdignila svoj glas.

Uradna Avstrija pa zavzema tako stališče, ki nima z njeno nevtralnostjo nič skupnega. V televiziji in radiu zastopa samo ameriška stališča in človek ima neprijeten vtis, kot bi to bile ameriške in ne avstrijske oddaje. Avstrijska vlada ni doslej pokazala prav nobene pripravljenosti podpirati mirovna prizadevanja, čeprav je glede tega bilo postavljenih v parlamentu več vpraašnj in se za to zavzema tudi javno mnenje. Medtem ko je nevtralna Švica pred kratkim navezala diplomatske odnose s Severnim Vietnamom, ima Avstrija take stike le z marionetno vlado v Saigonu. Tako zadržanje lahko samo škoduje mednarodnemu ugledu Avstrije. Upati pa je, da bo javno mnenje prišlo v prihodnje še bolj do izraza.

Johann Müller, Dunaj

Oglejte si ta prizor: na tleh leži mlada žena z razgaljenimi prsmi, na njej pa kleči moški in ji zabada nož v srce. Je to posnetek iz temnih časov druge svetovne vojne? Gre za prizor iz kakšnega kriminalnega ali gangsterskega filma?

Ne eno ne drugo. Gre za posnetek današnjih dni: žena je pripadnica osvobodilnega gibanja Južnega Vietnama, njen rabelj pa je sajgonski vojak, ameriški plačanec.

Ob grozodejstvih, ki jih počenjajo Američani in njihovi plačanci v Vietnamu, človeku zastaja dih. Ali je mogoče, da se godi kaj takega v drugi polovici dvajsetega stoletja, na tako visoki stopnji civilizacije? Ali ameriškega naroda ni sram, da si njegova vojska v neki daljni deželi dovoljuje še hujše zločine, kot si jih je nekoč dovolil v Evropi Hitlerjev nacizem?

BESEDE IN DEJANJA

Nekaj ugotovitev iz predavanja Toma Martelanca

... RTV Beograd ima v primerjavi z RTV Ljubljana skoraj dvainpolkrat več radijskih in televizijskih naročnikov, zato tudi skoraj dvainpolkrat več dohodka in dvakrat toliko zaposlenih; ura televizijskega programa stane le kakih 70 odstotkov več, programa pa ima le polovico več kot naš slovenski TV studio. Če pa to primerjavo naravnamo na bolj razvite dežele — za to nam niti ni treba oditi dlje kot do sosednje Italije — potem nam kažejo podatki takole podobo: RAI ima približno oziroma precej zaokroženo 50-krat več TV naročnikov, 30-krat več dohodkov kot RTV Ljubljana, njegova ura TV programa pa je le 12-krat dražja kot pri nas ...

x x x

... Naš slovenski primer kaže, da, kar zadeva velikost naroda, komaj segamo nekaterim drugim narodom do kolen, da pa, kar zadeva kulturno ustvarjalnost, vendar možato gledamo tudi razvitim narodom v oči. Drama SNG je uspešno gostovala na Češkem, Poljskem, v Parizu, Milanu, Zürichu. — Opera beleži nastope v SZ, na Nizozemskem, v Italiji. Filharmonija se je uveljavila s koncertnimi turnejami po Madžarski in Italiji. V New Yorku smo odprli galerijo naše likovne umetnosti. V Ljubljani prirejamo grafični bienale s svetovnim odmevom. Tudi Slovenj Gradec je bil prizorišče mednarodne razstave. Čedalje več naših piscev že doživlja prevode v tuje jezike.

x x x

Po številu prebivalcev na en sedež v kinematografu smo med evropskimi deželami precej na dnu lestvice. Za Jugoslavijo zaostajata le Poljska in Albanija, za Slovenijo pa še Grčija in Finska. S številom televizijskih sprejemnikov zaostaja za Jugoslavijo le Bolgarija, ker je pozneje kot mi začela uvajati televizijski program. Glede radijskih sprejemnikov je Slovenija že razmeroma visoko med razvitimi deželami, saj zavzema 8. mesto, medtem ko pa je Jugoslavija skupaj z Albanijo in Grčijo med zadnjimi. Z izvodi dnevnega časopisja na enega prebivalca zaostaja za Slovenijo in Jugoslavijo le še Albanija, medtem ko je Češkoslovaška na primer, imela že leta 1962 trikrat več časopisov na prebivalca, kot jih je imela Slovenija 1966. leta.

Delo — 2. III. 1968

V precepu resnice in molka

Neko osiješko podjetje ima svoje glasilo, v katerem člani objavljajo predloge in mišljenja. Ko so nekega člana kolektiva pozvali, naj napiše tudi on nekaj za list, je odgovoril uredništvu tole: »Če napišem nekaj kritičnega, vem, da ne boste priobčili. Napisati nekaj, kar bi zagotovo priobčili, pa ne more, ker bi moral hvaliti, toda situacija v podjetju ni taka, da bi jo lahko hvalil. Zato ne napišem ničesar.« Ali s tem res ni napisal ničesar?

Politika — 5. III. 1968

Posojilo — družbena zavest

Napovedi so se uresničile. Vpis posojila za rekonstrukcijo 1.850 km cestnega omrežja v Bosni in Hercegovini je uspešno zaključen. Dosežena je predvidena vsota 40 milijard starih dinarjev. To je bil svojevrsten referendum o tem velikem koraku k napredku, ki ga je treba napraviti z lastnimi močmi. Soglasje za ta korak ni bilo niti najmanj deklaratorno — pomenilo je dati delež od že tako skromnih lastnih sredstev, odpovedati se delu dohodka, toda tudi investicijo v dohodek v prihodnosti. Občani in delovni kolektivi te republike so s tem dokazali visoko družbeno zavest. Pri tem so se jim pridružili tudi številni posamezniki in delovne organizacije iz drugih republik, zaradi česar je ta akcija še pomembnejša, njen uspeh pa toliko večji.

Komunist — 1. III 1968

Taksa kot zavora ...

... Letošnje nove zvišane takse za potna dovoljenja so odvrnile marsikaterega Jugoslovana od potovanja v sosednje dežele. Tako je v letošnjem januarju zaprosilo v celjski občini za potna dovoljenja samo 167 občanov in je bilo še od teh 50 takih, ki imajo zaradi odhoda na delo v tujino znižane takse, medtem ko jih je približno 25 zaprosilo za službena potovanja.

... Lani so v januarju na oddelku za potna dovoljenja izdali v Celju več kot 1100 potnih dovoljenj; ... v Velenju so leto izdali komaj desetino toliko potnih dovoljenj kot v istem obdobju leto dni poprej.

Delavska enotnost — 2. III. 1968

Pametni kooperanti

Za kooperacijo je petrinjski kolektiv tovarne »Gavrilović« lani »žrtvoval« 400 milijonov dinarjev, a sedaj nad tisoč njegovih kooperantov odvaja četrtino svojih letošnjih zaslužkov za nadaljnjo dograditev tovarne. V Baniji je nad tisoč kmetov, ki pitajo prašiče za tovarno »Gavrilović«. Letos bodo le-ti vložili vsak četrti dinar v povečanje tovarne. To so sklenili na sestanku kooperantov in s skupno milijon novih dinarjev, kolikor bo znašalo to posojilo, bodo potrdili trdnost poslovnih zvez s svojim velikim partnerjem.

Borba — 2. III. 1968

Posel, ki cvete ...

Nekatera podjetja so začela že lani sredi leta, brez dovoljenja, izvažati staro železo. Prvo obvestilo, ki ga je poslalo Združenje jugoslovanskih železarjev, so pristojni organi prejeli sredi avgusta lani. Do danes pa še ni uspelo ukreniti nič učinkovitega, da bi vse to preprečili. Nasprotno, posel zelo cvete in izbiro so od starega železa razširili tudi na odpadni baker in aluminij. Toda te važne kovine je mogoče izvažati samo z dovoljenjem pristojnega državnega organa.

Ekonomska politika — 10. III. 1968

E. Kardelj potuje po afriških deželah. — Član sveta federacije Edvard Kardelj je po obisku v Zambiji odpotoval v Ugando, kjer se je mudil pet dni. Z zambijskim predsednikom dr. Kaundo je preučil najvažnejše vidike mednarodnih odnosov ter dejavnost neuvrščenih držav v sodobnem političnem dogajanju v svetu. Z ugandsko vlado se je pogovarjal o razvoju sodelovanja med državama.

V Rodeziji usmrtili 3 Afričane. — V Rodeziji so usmrtili tri Afričane, ki so jih rasistične oblasti obsodile na smrt, kljub temu, da jih je britanska kraljica pomilostila; obtoženi so bili, da so pripadali organizaciji, ki se bori proti rasistični vladavini. Režim je minuli četrtek obsodil na smrt še osem Afričanov. V rodezijskih zaporih čaka na izvršitev smrtne kazni 115 političnih zapornikov.

Seja jugoslovanskega odbora za pomoč Vietnamu. — Na tej seji so poudarili, da se je teden solidarnosti z vietnamskim ljudstvom spremenil v množično obsodbo vojne in imperializma. V raznih akcijah je v tednu solidarnosti od 13. do 20. decembra lani sodelovalo več kot milijon Jugoslovanov: občani so priredili številna protestna zborovanja in zbirali pomoč v denarju ter krvni plazmi.

Minister Luns v SFRJ. — Danes je na uradni obisk v Jugoslavijo prispel na povabilo državnega sekretarja za zunanje zadeve Nikezića nizozemski zunanji minister Joseph Luns. Pred odhodom iz Haaga je dejal, da bo vietnamski problem na dnevnem redu beograjskih pogovorov in izrazil zadovoljstvo, da se odnosi med Nizozemsko in Jugoslavijo stanovitno razvijajo.

Zasedanje varšavskega pakta. — V Sofiji so objavili skupno sporočilo o zasedanju političnega posvetovalnega odbora varšavskega pakta in deklaracijo o vojni v Vietnamu. Iz sporočila je mogoče posneti, da je na zasedanju veljala glavna pozornost agresiji ZDA zoper vietnamsko ljudstvo. Udeleženci zasedanja so obravnavali tudi osnutek sporazuma o prenehanju širjenja atomskega orožja.

Posvetovalni sestanek v Budimpešti končan. — Posvetovalni sestanek komunističnih in delavskih partij v Budimpešti je dosegel cilj, ki so si ga zastavile številne partije, med njimi tudi sovjetska: sklicanje novega svetovnega posvetovanja, ki bo verjetno še letos v Moskvi. Na to posvetovanje bodo povabljene vse partije; podrobnosti o kraju in datumu ter dnevnem redu bodo znane čez nekaj tednov.

General Šejna pobegnil v ZDA. — Predsednik glavnega komiteja KP Češkoslovaške v armadi general Jan Šejna je pobegnil v ZDA. Obtožen je, da je ukradel nad 300.000 kron. Njegov pobeg je v praških krogih povzročil precejšnje vznemirjenje, saj je bil seznanjen z vsemi vojaškimi zadevami Češkoslovaške. Češkoslovaška javnost zahteva odgovor na vprašanje, kdo je Šejni omogočil tako gladko pobegniti.

DOGODKI TEDNA

Študentske demonstracije v Varšavi. — Na varšavski univerzi je demonstriralo več tisoč študentov. Zahtevali so, naj sprejmejo nazaj dva študenta, ki so ju vrgli z univerze zato, ker sta pred mesecem dni sodelovala v demonstracijah proti sklepu oblasti, da prepovedo versko zborovanje na trgu Adama Mickiewicza. Nedolgo od tega je namreč skupina študentov manifestirala pred pesnikovim spomenikom zaradi prepovedi predvajanja enega njegovih del.

Nesoglasja v bonski koaliciji. — Zahodnonemški tisk piše o nesoglasjih v bonski vladni koaliciji; v prvi vrsti omenja personalna vprašanja, nadalje zahodni Berlin in odpoved uporabi sile ter sporazum o prepovedi širjenja jedrskega orožja. Nesoglasja lahko ohromijo vlado pri sprejemanju sklepov. Koaliciji se v letu dni in nekaj mesecih obstoja ni posrečilo izpolniti niti ene izmed nalog v vladnem programu.

Murville: Bumediena v Francijo ne bo. — Francoski zunanji minister je demantiral vest, po kateri naj bi letos obiskal Francijo predsednik alžirske republike Bumedien. Francoska in alžirska vlada si kljub temu želita konkretnejših odnosov, vendar morata računati na razpoloženje v lastnih državah. Obe deželi se trenutno pogajata o širših medsebojnih trgovinskih izmenjavah in turizmu.

Sile FNO ogrožajo Hue. — Osvobodilne sile spet ogrožajo Hué. V spopade posegajo ameriške leteče trdnjave »B-52«. Obkoljeno ameriško oporišče Khe Sanh je izpostavljeno hudemu topniškemu ognju; obroč okrog tega oporišča, v katerem je šest tisoč pripadnikov mornariške pehote, ne popusti. Sodijo, da osvobodilna fronta trenutno osredotoča napade predvsem na veliko ameriško oporišče Dang Ho.

Lippmann o predsedniških kandidatih. — Po mnenju znanega ameriškega komentatorja Walterja Lippmanna bi predsedniški kandidat newyorški guverner Rockefeller napravil konec vojne v Vietnamu, ko bi postal predsednik ZDA. Demokratski senator McCarthy, ki se zavzema za politiko miru v Vietnamu, po Lippmannovem mnenju Johnsona ne more zamenjati, prav tako ne Richard Nixon, kandidat republikanske stranke.

CIA je sodelovala pri uboju Guevare. — S takimi besedami obtožuje francoska novinarka Michele Ray ameriško CIA za sodelovanje pri uboju kubanskega revolucionarja Che Guevare oktobra lani. Dejala je, da sta bila v to vmešana agenta CIA Felix in Eduardo Gonzales. Oba sta, je dejala v pogovoru z novinarjem, ki je bil v mestu smrti Guevare, člana ekipe CIA, delujoče v Panami.

Akcije arabskih komandosov. — Palestinska osvobodilna organizacija poroča o uspešnih napadih njenih oboroženih enot na okupatorja. Pred nekaj dnevi so z raketami napadle območje Jerihe. Porušile so neko vojaško stanovanjsko četrt, uničile štiri vojaška vozila ter ranile več vojakov. Vojska palestinske osvobodilne organizacije je zabeležila še več uspelih akcij na izraelske vojaške enote.

OGLEDALO NAŠEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Glas iz vasi, ki je dvakrat gorela

Prve dni marca so se zbrali borci iz Šmarja in okolice, da bi razpravljali o delu svojega združenja. Veliko jih je prišlo, skupščine so se udeležili tudi odborniki občinske skupščine s tega področja, ravnatelj osnovne šole, predstavniki tovarne, osnovne organizacije ZKS, odbora SZDL in predstavniki mladine.

Čeprav je poročilo odbora obravnavalo celotno dejavnost v lanskem letu, je bilo osrednje vprašanje razprave prizadevanje za zgraditev spomenika. Željo po spomeniku so prebivalci Šmarja in okolice izrazili že pred nekaj leti ob reorganizaciji kmečke zadruge. Takrat so že določili nekaj denarja v ta namen.

Šmarje so med vojno dvakrat gorele. O velikem deležu domačinov priča tudi število padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Kar 130 jih je darovalo svoje življenje za svobodo naše zemlje.

Že lani so pri krajevni skupnosti ustanovili pripravljalni odbor. V njem so predstavniki vseh organizacij ter strokovnjaki kot slikar Jože Pohlen, gradbeni tehnik Pribec in drugi. Odbor je že pripravil predloge, kje naj bi spomenik stal, kakšen naj bi bil in podobno. Na skupščini pa so se zedinili, da bi bilo najbolje, če bi spomenik postavili na ploščadi sredi vasi ob zadružnem domu.

Čeprav se je skupščine udeležilo mnogo članov ZB, so sklenili sklicati tudi množični sestanek vseh vaščanov. Šele na tem naj bi se dokončno odločili, kje bo stal spomenik.

Spričo priprav lahko pričakujemo, da bodo spomenik odkrili letos za dan vstaje.

Razen tega so govorili tudi o letošnji proslavi 25. obletnice splošne vstaje v Primorju in Istri, ki bo, kot je znano, 15. septembra v Novi Gorici. Prav tako so razpravljali o delu z mladino, ki bo moralo biti bolj temeljito in pa o »kurirčkovi pošti«, ki gre skozi Šmarje.

Albert Klun

Pisma uredništvu

Leta 1947 mi je v murskosobški bolnišnici umrla mama, udeleženka NOB od 1942, doma iz Babnega polja. Po vojni se je preselila v Prekmurje. Oslabljena zaradi medvojnega trpljenja je podlegla epidemiji tifusa. Ni imela premoženja, zato je pogrebne stroške krila občina. Na njeni zadnji poti pa je ni spremljal nihče.

Od tega je že preteklo mnogo let, pa mi je še vedno hudo. Živim daleč, pokojnino imam majhno in ne morem vzdrževati njenega groba. Namesto mene pa zanj popolnoma brezplačno skrbi tovarišica Irena Grm iz Murske Sobote.

Najlepše se ji zahvaljujem in zdi se mi, da je med nami malo takih ljudi. Prav tako se mi zdi, da bi morala ZZB skrbeti za zapuščene grobove po vojni umrlih borcev.

Marija Žnidaršič,
Stari trg pri Ložu

Rad bi delal

Star sem nekaj mesecev manj kot 42 let, poročen, žena ni v službi, vzdržujem tudi 4 otroke, stare od 10 do 16 let. Leta 1963 sem bil upokojen kot kapetan I. razreda. Zdaj imam 1060 dinarjev pokojnine in 200 dinarjev otroških doklad. Torej pride na vsakega člana družine povprečno 126 dinarjev mesečno, ker za stanovanje, elektriko, vodo in centralno kurjavo plačam skoraj 400 dinarjev.

Ko sem prišel iz vojske, sem napravil izpite za voznika B, C in D kategorije. Od januarja 1964 brezuspešno iščem službo, obredel sem že vsa novomeška podjetja, pa tudi druga. Kljub vsemu temu pa službe ne morem najti. Tudi občinski odbor ZZB mi ni mogel pomagati.

Dejansko sem popolnoma zdrav in sposoben za delo, zato se mi zdi nerodno sprejemati pokojnino. Ne iščem nikakršnega vodilnega delovnega mesta, bil bi rad samo šofer in rad bi sam preživljal svojo družino. Toda kako naj to delam s 126 dinarji na člana družine?

V NOV sem stopil junija 1943 v Šercerjevo brigado, udeležil sem se tudi pohoda na Štajersko. Iz vojske sem odšel »po službeni potrebi«.

Močno sem se že naveličal živeti brez dela.

JOŽE MIHELIČ, Novo mesto

Pereče vprašanje

Na seji občinskega odbora zveze združenj borcev NOV Ajdovščina, ki je bila pred kratkim, so borci poleg drugih problemov obravnavali tudi vprašanje brezposelnosti. Med sedanjimi brezposelnimi delavci je tudi okrog deset borcev, ki so prijavljeni Zavodu za zaposlovanje. Zanje je teže dobiti ustrezno zaposlitev zaradi bolehnosti, neustrezne ali premajhne strokovnosti in podobnega.

Veliko huje pa je to, da je evidentirano tudi 115 otrok borcev, ki ne morejo najti nobene zaposlitve. Ko se bo končalo to šolsko leto, se bo to število še povečalo. Podjetja v občini ne bodo mogla zaposliti vseh, ki iščejo zaposlitev. Tudi ni prav, da se tem otrokom skoraj vsiljuje možnost, češ tukaj ni dela, zato si ga iščite v tujini.

Borci menijo, da bi se dalo to vprašanje bolje reševati, če bi se upoštevali predlogi, ki so bili že zdavnaj podani, in sicer, da se vsa zaposlovanje opravi izključno prek Zavoda za zaposlovanje s tem, da je ta dolžan zbrati podatke o prosilcih in pri zaposlovanju upoštevati prioriteto, to je socialno stanje posameznikov, strokovno usposobljenost in podobno.

Če bi kdo izračunal, koliko sredstev potrošimo letno za izplačilo nadomestila brezposelnim, bi verjetno marsikje račun pokazal, da bi bilo bolje za taisti denar opraviti tudi razna družbeno koristna dela.

FRANC TOMAŽIČ

Poizvedujemo

Naprošam vse tovariše, ki so bili po razpadu Italije v vojaških formacijah v južni Italiji vključeni v Corpo Liberazione Italiano pri artilerijskem polku, ki se je boril na strani zaveznikov pri Cassinu, pozeje pri Monte Marone pa vse do Rima, da mi javijo svoje naslove, ker rabim njihovo pričevanje zaradi ureditve delovne dobe.

Pižent Martin,
Stari dvor 45,
p. Škofja Loka

Dne 8. januarja 1945 sem vstopil v 1. bataljon Cankarjeve brigade, kasneje sem bil v vodu za zvezo 2. bataljona. Komandant bataljona je bil Božo, komisar pa »Jelko«. V Cankarjevi brigadi sem bil do novembra 1945., ko sem bil demobiliziran. Ker pa nisem imel kam iti, so me poslali v vojno letalstvo. Od novembra 1945 dalje imam vsa potrdila, za čas od 8. januarja 1945 do demobilizacije pa ne.

Rojen sem bil 22. marca 1931 v Ljubljani, ob prihodu v Cankarjevo brigado sem se zlagal, da sem bil rojen 1929, da so me sploh sprejeli. Pred vstopom v NOV sem živel v Šmihelu pri Novem mestu. Od tam sem odšel v Črnomelj, kjer so me sprejeli v NOV. Oče mi je umrl 1937, mati je bila med vojno v zaporu.

Prosim vse, ki se me spominjajo, naj mi to sporočijo, ker potrebujem njihove izjave za ureditev delovne dobe.

Franc Stine-Branko,
Cesta VI, št. 8
Ljubljana

ČESTITKA

SMREKARJEVI MAMI iz Birčne vasi in ČUBULATOVI iz Ljubljane, Podmilščakova 35, ki te dni praznujeta dvojni jubilej, žele vse najboljše in mnogo zdravja ter še na mnoga leta — Manfardinijevi.

OBVESTILA

Zveza prostovoljcev borcev za severno mejo 1918-19, Mestni odbor Ljubljana, Oražnova 8-III, obvešča članstvo, da je bil v »Glasniku upokojencev« št. 12-67 objavljen ODLOK o priznavalninah našim članom borcem, ki niso materialno preskrbljeni.

Vsi člani borci za severno mejo 1918-19, stanujoči na območju občine Ljubljana-Center, ki menijo, da imajo po tem odloku pravico do priznavalnine, naj čimprej vložijo prošnjo, ki naj bo naslovljena na »Komisijo za zadeve borcev Skupščine občine Ljubljana-Center«.

Prošnji priložite zadnji odrezek pokojnine. Če imate dohodke iz drugih virov, navedite njihovo višino. Priznavalnina se prizna samo tistim borcem, katerih osebni dohodek znaša 350 novih dinarjev na enega člana družine.

Prošnjo pošljite po pošti na naš naslov v Oražnovo ulico 8-III ali jo prinesite osebno v našo pisarno vsak torek ali četrtek od 9. do 11. ure na občini Vič, kjer boste dobili tudi vsa navodila.

ZVEZA PROSTOVOLJCEV BORCEV ZA SEVERNO MEJO 1918-19
Mestni odbor — Ljubljana
Oražnova 8-III

Borci-kurirji TV postaj, ki se boste udeležili XII. tradicionalnega pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane« in pohoda kurirjev na Primorsko, dostavite pismene prijave Odboru partizanskih kurirjev, Ljubljana, Beethovnova 10.

Vse informacije v zvezi s pohodom lahko dobite vsak petek od 16. do 17. ure v pisarni Sveta za razvijanje tradicij NOB, Ljubljana, Beethovnova 10 — priti. levo.

Odbor

Vesti iz Sodražice

Odbor ZB v Sodražici je bil v pretekli mandatni dobi zelo aktiven, so ugotovili na nedavnem občnem zboru ZB v Sodražici. V teku lanskega leta je imel odbor enajst sej. Seje so bile plodne, na njih pa so obravnavali o priznavanju posebne dobe udeležencev NOV, stanovanjski problematiki, skrbi za člane in druge stvari.

O teh stvareh so razpravljali tudi na skupščini. Več borcev živi v slabih stanovanjih, zato bi si jih radi izboljšali, pa nimajo za to denarja. Toda borci se niso zanimali samo za svoje ozke probleme, temveč tudi za širše. Člani ZB so med najaktivnejšimi družbeno političnimi delavci v kraju. Zato je njihov glas slišati v organih upravljanja v tamošnjih gospodarskih organizacijah in krajevnih skupnosti.

Lansko leto, 22. julija so odkrili pri Novi Štifti spominsko obeležje padlim borcem za svobodo.

Ko so na zboru razpravljali o ororganizaciji raznih proslav ob času državnih praznikov in pomembnih obletnic, so predlagali, naj bi bila pobudnik proslav Socialistična zveza, ZB pa ji bo pri tem nudila pomoč.

Letos bodo okrepili sodelovanje z ZROP ter ZVVI. Tako sodelovanje bo koristilo vsem trem združenjem, saj se bodo lahko v marsičem med seboj dopolnjevali.

Tudi letos bodo posvečali vso skrb tistim borcem, ki so socialno ogroženi in najpotrebnejšim nudili denarno pomoč za letovanje iz sredstev, ki jim jih bo v ta namen dodelil občinski odbor ZZB NOV Ribnica.

Na koncu so izvolili novo vodstvo ZB in delegate za občinsko skupščino ZZB NOV Ribnica, ki bo predvidoma v mesecu marcu.

-m

Novice iz Kočevja

Na zadnji seji obeh zborov skupščine občine Kočevje so odborniki odločili, da se oprostijo prispevki iz osebnega dohodka od kmečke dejavnosti borcem in aktivistom NOB, ki imajo priznano dvojno dobo iz časa druge svetovne vojne in jim je kmetijstvo glavni vir dohodkov. Borcem in aktivistom od leta 1941 in 1942 do konca vojne se prizna znižanje davka za 80 odstotkov, udeležencem NOB od leta 1943 do konca vojne za 60 odstotkov in udeležencem od leta 1944 in 1945 za 40 odstotkov. Najnižji prispevek bodo plačevale tudi vdove padlih in umrlih borcev in aktivistov, če se niso ponovno poročile.

Knjiga o dogodkih med NOB na Kočevskem »Kočevska v narodnoosvobodilni borbi« bo, po dosedanjih pripravah sodeč, izšla šele leta 1970. Avtor knjige bo Matija Žgajnar, kustos Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani. Delo bo obsegalo kronološki pregled dogodkov od prvih uspehov KP na Kočevskem do razvoja oblasti v letih 1944 in 1945, vsebovalo pa bo tudi seznam padlih v partizanih in umrlih v internaciji. Navzlic bogatemu gradivu so nekateri podatki premalo pojasnjeni. Zato naj tisti, ki dobro poznajo zgodovinsko ozadje in razvoj posameznih dogodkov, sporočijo svoje predloge občinskemu odboru ZZB NOV Kočevje.

Občinski odbor ZZB NOV Kočevje je sklenil premestiti sedanje pokopališče na Trati in ga na novo urediti na novem pokopališču v Mestnem logu v Kočevju. Po zazidalnem načrtu bodo zemljišče, kjer je sedanje pokopališče, poselili z družinskimi stanovanjskimi hišami. Občinski odbor je o tem obvestil vse delovne organizacije in jih tudi prosil za pomoč; če bo na voljo dovolj denarja, bodo vsa dela lahko opravili do letošnjega občinskega praznika 3. oktobra, ko bo tudi proslava 25-letnice zbora odposlancev slovenskega naroda.

V. D.

Skupščina v Velikih Laščah

Dne 25. februarja so se sestali invalidi, člani ZVVI Velike Lašče, ki šteje 60. članov. Kar 75 odstotkov jih je bilo navzočih, kar priča o njihovem zanimanju za delo svoje organizacije.

Čeprav je ZVVI strmela po tem, da bi bili vsi njeni člani čimbolj delavni v raznih organizacijah ter seznanjeni z dogodki doma in po svetu, v celoti glede tega ni uspela, zlasti ne pri starejših in bolehnejših članih. To je sevé popolnoma razumljivo. Člani srednjih let, ki so zdravi, pa so vključeni vsepovsod, eden celo dopisuje v izseljenski list »Prosveta« v ZDA.

Na skupščini so sprejeli tudi nekaj sklepov. Tako bodo še naprej posvečali vso skrb starim in onemoglim članom, jih obiskovali po domovih in jim pomagali. Udeležili se bodo pogreba vsakega umrlega člana s praporom. Letos bodo skušali organizirati prijateljsko srečanje, morda tudi izlet kam k morju.

Končno so izvolili z malimi spremembami v novo vodstvo ves stari odbor, kar je potrdilo, da je ta dobro delal, skupščino pa so zaključili s prijateljskim srečanjem.

J. P.

V Radence po zdravje ZA ŽIVČNE BOLEZNI

Prenašanje borbenih tradicij

Vas Gaberje v občini Ajdovščina je nekoliko odmaknjena od važnejših prometnih zvez in kulturnega središča. Tu se ljudje ukvarjajo predvsem s kmečkim delom, na polju, v vinogradu, pri živini, gospodinje doma, otroci pa hodijo v oddaljene šole v Vipavo ali celo Ajdovščino.

Na št. 47 v Gaberjah živi Stanko Ukmar, partizan od leta 1942, ki je verjetno v tej okolici edini, da je pritegnil vaško mladino k sebi, ji pripoveduje o borbah, partizanskih doživetjih in tako živo obuja spomine ter prenaša borbene tradicije na mlado generacijo. Ukmarju to delo ni težko opravljati, saj je bil sam borec Kosovelove brigade, sodeloval je v goriški fronti, na Štanjelu, Nanosu in v številnih drugih bojih.

Okrog sebe je zbral mladino od 14 do 16 let starosti in jo vodi na kraje, kjer so potekali boji med partizani in okupatorjem. V bližnje kraje hodijo peš, v oddaljene pa z avtobusi in drugimi osebnimi prevoznimi sredstvi. Več skupin mladih je že peljal na Nanos, kjer je bila leta 1942 znamenita bitka med partizani in Italijani, dalje na Štanjel, Erzelj in druge kraje Zgornje Vipavske doline. Na kraju samem prikazuje in pripoveduje mladini o borbah, zmagah partizanskih odinic; o padlih in ranjenih borcih in tako živo obuja spomine na partizanske dogodke. Če je le kje v bližini partizansko slavje, odkritje spomenika ali kaj podobnega, kar je povezano z NOB, zbere mladino in jo odpelje na slovesnost.

Primer prenašanja tradicij NOB na mlado generacijo je zelo poučen in vreden posnemanja. Stanku Ukmarju želimo še mnogo let zdravja in dobrega počutja med mladino. L. K.

Tudi letos olajšave za kmete

Tako kot večina drugih občin je tudi skupščina občine Jesenice sprejela odlok, po katerem se kmetom-borcem priznajo določene olajšave pri odmeri prispevka od kmetijstva. Priznajo se naslednje olajšave: — kmetom borcem NOV, nosilcem spomenice 1941, španskim borcem in predvojnim komunistom-revolucionarjem, v višini odmerjenega prispevka, ki pripada občini;

— Kmetom-borcem ali aktivnim sodelavcem NOV, ki jim je bila priznana posebna delovna doba v dvojnem trajanju s pričetkom pred 9. IX. 1943 pa neprekinjeno do 15. V. 1945, se priznava olajšava pri odmeri prispevka, ki pripada občini, v obliki znižanja katastrskega dohodka za znesek 2000 N-din;

— Kmetom-borcem in aktivnim sodelavcem NOV, ki so vstopili ali aktivno sodelovali v NOV v času od 9. IX. 1943 do 31. XII. 1944 in jim je priznana posebna delovna doba v dvojnem trajanju za čas nad 9. IX. 1943 pa do 31. XII. 1944 in še nadalje neprekinjeno do konca vojne, se priznava olajšava pri odmeri prispevka, ki pripada občini, v obliki znižanja katastrskega dohodka za znesek 1000 N-din.

OB TABORNEM OGNJU

Olajšava pri odmeri prispevka, ki pripada občini, in ki se prizna v obliki znižanja katastrskega dohodka po kriterijih za druge borce, se prizna tudi vdovi po vojni umrlega moža-borca NOV, če je njen pokojni mož aktivno sodeloval v NOV in ima priznano posebno delovno dobo v dvojnem trajanju, kakor tudi obratno, zavezancu prispevka, če je njegova žena aktivno sodelovala v NOV in ima priznano posebno delovno dobo v dvojnem trajanju.

Olajšava se ne prizna, če zavezanec prispevka, njegov zakonec ali kdo od članov gospodarske skupnosti prijema osebne dohodke iz delovnega razmerja, pokojnine in invalidnine, ali če vdova po padlem borcu znova sklene zakonsko zvezo.

Za kmete-borce iz vasi Srednji vrh, Zgornja Radovna, Plavški rovt, Planina, Prihodi in Javorniški rovt se priznajo tudi določene olajšave v obliki znižanja prispevka od gozdov, in sicer od 20 do 50 odstotkov, odvisno od dolžine posebne delovne dobe in drugih dejavnikov. Jože Vidic

Naš reporter se je ustavil v Postojni

Ako želimo spoznati delo in problematiko neke organizacije borcev, združenja ali občinskega odbora ZZB NOV, je najbolje, če se napotimo med ljudi, med borce, ki sami najbolj vedo povedati, kaj delajo in kakšni problemi jih tarejo

V komuni predstavlja jedro dejavnosti borcev občinski odbor ZZB NOV. Tudi tokrat sem se v želji, da bi bralcem podal majhen izsek iz obširnega in pestrega dela borčevskih organizacij, odpravil na enega izmed občinskih odborov ZZB NOV. Bil sem v Postojni. Tam sem na občinskem odboru dva delovna dopoldneva zapisoval v svojo beležnico, kakšno pomoč borci iz postojnske občine potrebujejo od svoje organizacije. Pretežni del borčevskega življa v postojnski občini predstavljajo kmetje; le dve petini je zaposlenih zunaj kmetijstva ali upokojenih.

»Glavni problemi nastopajo pri naših ostarelih borcih na kmetijah,« je povedal predsednik občinskega odbora ZZB NOV Janez Kranjc. »Mnogi otroci so svoje onemogle starše pustili na zemlji in odšli v industrijo. Potem je naša naloga, da tem borcem zagotovimo življenjski obstoj.«

Okrog pol leta uraduje občinski odbor ZZB NOV Postojna v Domu organizacij na Trgu padlih herojev. Obiskovalca navda prijeten občutek že, ko se ozre po lepo urejenih prostorih. Tista dva dneva, ki sem ju prebil v Postojni, sta mi poleg borcev kot strank delala družbo še predsednik Janez Kranjc in administratorka Marija Zec. Povedala sta, da člani odbora večkrat pridejo na odbor pogledat, kako delo poteka. Uradnih ur na postojnskem občinskem odboru nimajo: borcem so vrata vedno odprta in predsednik Kranjc vedno najde zanje pravi nasvet, iskreno bodrilno besedo. Saj se že od vojne sem ukvarja z vprašanji borcev, 13 let pa predseduje občinskemu odboru. Zakonodaja, ki ureja zadeve borcev, mu je v malem prstu. Omenimo naj še, da ima postojnski odbor le tri komisije — za posebno delovno dobo, za ROP in VVI — vse socialne zadeve članstva pa rešuje sekretariat, ki šteje 7 članov.

Partizan iz Gorice

Prva stranka, ki je potrkala na vrata občinskega odbora, je prišla iz zamejstva. To je tovariš Jurca iz Gorice, po rodu iz Bukovja v postojnski občini. V NOVJ je bil po kapitulaciji Italije. Pravi, da je bil na komandi Senožeče, pozneje Postojna. V pogovoru s tovarišem Kranjcem se je spominjal več partizanov, ki so sodelovali z njim. Od občinskega odbora bi rad potrdilo, da je tod partizanil, kajti po italijanskih zakonih, kot pravi tovariš Jurca, to vpliva na pokojnino in celo na plačo. S pričami ne bo imel težav, še manj pa z organizacijo, ki mu bo željo kolikor le mogoče hitro izpolnila.

Ni mislil na prihodnost

Trijinštiridesetletni borec Martin Počkaj iz Velikega Ubeljskega 30 je eden tistih, ki jih je življenje nekoliko opeharilo, malce tudi po njihovi krivdi. Na občinski odbor je tokrat prinesel prošnjo za priznavalnino, opremljeno s priporočilom združenja borcev, katerega član je. Tovariš Počkaj nima pokojnine, je bolan na srcu in ima astmo, preživlja ga brat z družino, tako da pride na člana družine okrog osem tisočakov (starih) na mesec. Leta 1957 je pustil službo čuvaja pri LIV in se oprijel dela na bratovi kmetiji. »Poglej, tovariš, nápak si storil, da si pustil službo. Danes bi lahko imel pokojnino. Pred leti, ko si bil še mlad in zdrav in si mogel delati, nisi mislil na pokojnino in si prijel za delo, ki je neslo več denarja. Danes, ko si obnemogel, zahteva brat, pri katerem živiš, da si urediš materialno stanje.« Tako je predsednik Kranjc govoril Počkaju. Slednjemu je graja pobila upanje, da bo dobil priznavalnino. »Tovariš Počkaj, o priznavalnini bo odločal sekretariat. Za vsakega borca veljajo enaki pogoji,« je še dejal predsednik Kranjc.

Izgubila je moža in dva sinova...

»Kar usedi se, Katrica,« je šaljivo vabil predsednik Kranjc na razgovor Katarino Vadnjal iz Slovenske vasi 1 pri Pivki. Saj se že dolgo poznata. Tovarišica Vadnjalova je bila 20 let predsednica invalidske organizacije na terenu. »To je skromna ženica,« mi je potem, ko je odšla, dejal predsednik Kranjc. Izgubila je dva sinova; eden je padel februarja leta 1944 pri Bihaću, drugi pa pri Vrhniki avgusta 1944. Mož ji je umrl v Mauthausnu. Prejema 24 novih dinarjev družinske invalidnine in 150 dinarjev priznavalnine. Sedaj se je zanimala, kakšne pogoje predpisuje novi zakon za pridobitev 100 dinarjev novega invalidskega dodatka. Ker je za to potreben osebni zahtevek, ki je predsednik Kranjc svetoval, naj napiše vlogo.

»Pred vaščani me bo sram...«

...če ne bom dobil kredita,« je ogorčeno dejal Jože Premrl iz Predjame 31. Pred dobrim mesecem je namreč vložil prošnjo za kredit za popravilo stanovanjske hiše, sedaj pa je poizvedoval, kako je z zadevo. »Verjemite, ne bi sitnaril, ko ne bi hiše že pričel obnavljati. Zmanjkalo mi je denarja. Kaj sedaj?« Izvedel sem še, da tovariš Premrl, vsa leta po vojni zelo prizadevni aktivist v vaški organizaciji, razširja svojo hišo za sina.

Kako čimbolj primerno organizirati Kurirčkovo pošto?

O tem vprašanju sta se potem, ko je Jože Premrl odšel, pogovarjala Ema Hojkar, predstavnica občinskega DPM, in predsednik Kranjc. Pred nedavnim je bil namreč posvetovalni sestanek predstavnikov DPM in devetih občinskih odborov ZZB NOV, ki bodo sodelovali pri organizaciji primorskega dela Kurirčkove pošte. Pionirji postojnske občine bodo pošto prevzeli 4. maja v vasi Zagorje, 7. maja pa jo bodo izročili pionirjem cerkniške občine. Iz pogovora sem povzel, da se bo sedaj treba domeniti o pisanju šolskih nalog v zvezi s Kurirčkovo pošto, določiti delegata za zaključno slovesnost ob koncu pošte v Ljubljani. Ko sem predsednika Kranjca pobaral, kakšno vlogo si postojnski borci pripisujejo v izvedbi Kurirčkove pošte, je dejal: »Pionirjem moramo na kar najbolj neposreden način povedati o pomenu kurirjev v NOV ter o borbenosti in organiziranosti pionirjev med vojno.« Ker letos Primorska slavi 25-letnico vseljudske vstaje, bodo ob letošnji Kurirčkovi pošti v postojnski in drugih komunah največ govorili o Primorski v NOB.

Odlikovanja so mu zgorela

Čeprav sem že slišal za mnogo čudnih in neverjetnih iger usode, sta me pripoved in želja kmeta Franca Premrla iz Ubeljskega 34 presenetila. Tovarišu Premrlu je hiša že trikrat pogorela, zadnjikrat leta 1962, ko je strela udarila v sosedovo in so se plameni preselili še na njegovo. Pri teh požarih pa so mu zgorela vsa tri odlikovanja: dve medalji za hrabrost in medalja zasluge za narod, z vsemi potrebnimi dokumenti. Predsednik Kranjc je svetoval, naj piše v Beograd v pisarno za odlikovanja. Če bi še imel dokumente, bi bil postopek dokaj bolj enostaven. Tovariš Premrl se je tega postopka ustrašil, češ da bo zaman, pa mu je Kranjc dejal, da bodo odlikovanja lep spomin tudi njegovim otrokom in naj jih le poskusi dobiti.

Prekomorci in delovna doba pred 9. 9. 1943

Karlo Morel iz Pivke, Kolodvorska 27, je prekomorec. Ko mu je bilo 17 let, so ga poslali v posebni kazenski bataljon v Italijo. Po kapitulaciji Italije je prišel v Carbonaro in v Gravino, od tam pa v Jugoslavijo. Prošnjo za priznanje posebne delovne dobe je že vložil, dodal pa je še dodatno obrazložitev, da bi dobil priznano tudi dobo pred 9. 9. 1943. Danes pa je prišel vprašat, kako reševanje vloge napreduje. Tovariš Kranjc je potem povedal, da mnogo prekomorcev uveljavlja posebno delovno dobo izpred 9. 9. 1943. Podajajo dodatne obrazložitve in na odboru jim pri tem pomagajo.

»Storijo naj, kar hočejo...«

je dejala Angela Šuštaršič, ki z možem Jožetom kmetuje na Trnju 24 pri Pivki. »Vzamejo naj našo zemljo ali znižajo davke ali pa dajte priznavalnino!« Bila je zelo ogorčena in med jokom povedala, da z možem davkov ne moreta plačevati. Njen mož, borec 4. prekomorske brigade, je bolan in ne more delati. Nato mi je tovarišica Šuštaršičeva pokazala odločbo o lanskih davkih: dohodkov je bilo 278.000 starih dinarjev, davkov pa 154.602 stara dinarja. Njen mož je brez pokojnine. Davki in prispevki ter takse so razčlenjeni: davek od kmetijstva — 23.900 S-din, prispevek za zdravstveno zavarovanje kmetov — 68.200 S-din, pristojbina od cene lesa na panju (neposekan les) — 51.100 S-din, pristojbina za cestna vprežna vozila — 2400 S-din, vodni prispevek — 2700 S-din in krajevni samoprispevek — 6000 S-din. »Tri leta nismo dobili iz zemlje niti dinarja,« je dodala tovarišica Šuštaršičeva. Predsednik Kranjc ji je svetoval, naj se obrne na zadrugo, da jima zemljo odkupi, da bosta z možem dobivala stalno mesečno vsoto. Pojasnil pa ji je tudi, da občinski odbor ne more znižati davkov, kot je ona dejala, da so jo drugi tako poučili...

Zahvalit se je prišla

Marija Pavlič iz Kidričevega naselja v Postojni je po polletnem čakanju dobila odločbo o priznanju izjemne starostne pokojnine. »Poštarju, ki mi je prinesel odločbo, od veselja še podpisati nisem mogla prejemnice. Veste, bolj sem vesela zaradi priznanja za moje delo med vojno kot pa zaradi denarja, čeprav 60.300 dinarjev ni majhna pokojnina. V pokoj sem šla zaradi bolezni, ki sem jo dobila že v gestapovskih mučilnicah.«

-žč-

O načelih za pisanje zgodovine v okrilju ZZB NOV

Iz razprave na razširjeni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije smo izbrali izvajanje tovariša Zdravka Klanjščka, predsednika zgodovinske komisije sveta za negovanje tradicij RO ZZB NOV. Zaradi obširnosti njegove razprave navajamo predvsem tiste odlomke, ki se nam zdijo najpomembnejši

Dosedanji zgodovinski odbor komisije za razvijanje tradicij pri republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije, ki so ga sestavljali pretežno zgodovinarji in drugi delavci s tega področja, si je zastavil dve osnovni nalogi. Prva je »Knjižnica NOV in POS«, ki jo neposredno vodi, druga pa so občinske kronike, pri katerih delo le spodbuja, usklajuje in usmerja.

»Knjižnica NOV in POS« naj bi bila impozantna zbirka, ki naj bi dala dovolj široke okvire dobri in temeljiti obdelavi zgodovine narodnoosvobodilne vojne na Slovenskem. V svojem prvem delu, ki je programsko že določen, bo vsebovala kronike ali monografije odredov, odrednih skupin in kot najvažnejše, vseh slovenskih brigad.

Drugi del, ki ga imenujemo problemski, bo obsegal monografije o posameznih širših operacijah NOV, o značilnih problemih, o službah in zvrsteh vojske itd. Iz prvega dela so doslej izšle že 4 knjige **(Gradnikova brigada, Prešernova, Prva in Druga prekomorska, Tretja prekomorska)**, v pripravi pa jih je še najmanj 35. V problemskem delu pa sta izšli dve knjigi: **»Osvoboditev Slovenskega Primorja« in »Pohod Štirinajste«.** V tisku je **»Kapitulacija Italije«**, dogovarjamo se še z drugimi avtorji.

Kronike brigad in odredov pripravljajo avtorji pod vodstvom odborov teh enot, knjige problemskega dela pa nekateri pisci pripravljajo sami, nekateri pa prek odborov, ki so osnovani posebno za ta ali oni problem.

Brigadne in odredne kronike ter monografije kakor tudi druge knjige »Knjižnice NOV in POS« morajo ustrezati določenim metodološkim načelom, ki so nastajala postopno med dosedanjim delom zgodovinskega odbora. Zgodovinska komisija jih je sprejela pred kratkim na svoji prvi seji, njihov naslov pa se glasi »Programska in metodološka načela za pripravo knjig Knjižnice NOV in POS«.

Zgodovino želimo prikazati smiselno, z vzroki in posledicami, s slabimi in dobrimi stranmi, kritično in poglobljeno. Menimo, da ni mesta črno-belemu, romantičnemu prikazovanju bojev, tako kot včasih, ko smo molčali o porazih in slabostih ter vedno zmagovali. Zgodovina mora biti objektivna tudi do sovražnika. Nasproti našim enotam, našim ciljem in ukrepom so stale sovražnikove enote, njihovi cilji in ukrepi, dinamika boja pa je bila včasih tudi težka in grenka. Končno je zmagovalo tisto, kar je bilo naprednejše, kar je uživalo podporo ljudstva in mu prinašalo svobodo in bodočnost.

Odbori, ki so odgovorni za delo avtorjev, s katerimi imajo pogodbe, naj torej vplivajo nanje, da se bodo čimbolj držali omenjenih programskih in metodoloških načel. Le tako bo mogoče premagati težnje, da bi bile kronike in monografije v bistvu romantične in izmišljene povesti ali celo spomeniki posameznim osebnostim. Ta zadnja pripomba seveda ne pomeni, da v kronikah ne smemo pisati o osebah, komandantih, komandirjih, komisarjih in borcih, pač pa pomeni, da o njih pišemo takrat, ko je to potrebno in toliko kot je potrebno, v pozitivnem ali negativnem smislu, seveda vedno z vzroki in posledicami vred. Trdno smo prepričani, da poglobljena in realistična zgodovinska dela več pomenijo za razvijanje tradicij narodnoosvobodilne vojne pri današnjem slovenskem človeku in tudi mnogo več za prenašanje izkušenj mlajšim kot pa hvalisavo trkanje na prsi, kajti taka pojmovanja so prav tako škodljiva kot zanemarjanje tradicij in zgodovine. Ta vprašanja so še važnejša pri problemskem delu Knjižnice NOV in POS. Dela, ki jih vključimo v ta del, morajo biti še bolj poglobljena. S svojim obravnavanjem vprašanj ter razčlenitvijo in vsestranskostjo morajo zadovoljevati tudi zahtevnejšega razumnika, ki ga ta vprašanja zanimajo. Naj bi bila tudi taka, da bodo lahko služila tudi sintezi zgodovine narodnoosvobodilne vojne na najvišji ravni, ki jo bo mogoče dala naša mlajša generacija, ko se bo poglabljala v analizo sadov partizanske vojne na Slovenskem in v Jugoslaviji.

Druga naloga, ki si jo je zastavil zgodovinski odbor, je bila pomoč občinskim organizacijam pri pripravi občinskih kronik. Vsem občinskim odborom smo že pred časom poslali »Metodološke napotke« zgodovinskega odbora za pripravo kronik, vendar delo ne napreduje tako kot bi želeli. Lani je izšla dobra kronika Ferda Godine **»Prekmurje 1941—1945«**, ki bi jo lahko šteli med najboljše stvaritve na tem področju, saj povsem zadovoljuje z zgodovinskega in strohovnega vidika. Čas je že, da bi takih del bilo več, kot jih imamo. Občinski odbori naj si kot osnovno nalogo zastavijo izdajo dobre kronike svoje občine ali več občin skupaj. Rokopise pošiljajo lahko na vpogled že med pripravo, da bi jih komisija lahko pregledala, jim dala morebitne napotke in nasvete ter pravočasno pomagala avtorjem. Kronike bi morale čimprej »pokriti« vso Slovenijo, sicer pa naj ne bi bile preveč obširne in naj se ne bi spuščale v obdelavo dogodkov, ki niso bili sestavni del procesov in dogajanj na tem območju. Le-te je potrebno zgolj omeniti, bolj podrobno pa naj te kronike opisujejo vpliv teh dogajanj na razvoj v občini. Osnovna nit obdelave naj bo v občinski kroniki torej razvoj lokalnih sil, dogodkov in procesov, prispevek občine narodnoosvobodilnemu boju v borcih, materialu, pa tudi opis žrtev, ki jih je darovalo za svobodo ljudstvo tega območja. Za tako zastavljeno kroniko bomo prav gotovo našli v občini ali pa med rojaki primernega avtorja, ki bo znal ob pomoči občinske komisije za zgodovino pripraviti dober tekst.

Pri pripravljanju občinskih kronik pa tudi drugih rokopisov, ki se deloma naslanjajo na spomine bivših borcev, je treba preprečiti vpliv tistih, ki vedé ali nevedé skušajo povečati vrednost svojega prispevka k dogodkom, pripisati sebi zasluge drugih, razvrednotiti dejanja drugih in podobno. Take težnje, še bolj pa nasedanje tem težnjam, so zelo škodljive, ker povzročajo razočaranje in zagrenjenost pri drugih ter razbijanje cele akcije. Zato je bolje opisovanje dogodkov vezati na organe osvobodilnega gibanja kot pa na osebe ter se čimbolj naslanjati na dokumente ter druge zanesljive vire iz prve roke.

Urejenih bo več perečih problemov

Revalorizacija pokojnin borcev, stanovanjske zadeve, status borcev iz Slovenskega Primorja in Istre, ki so po 9. IX. 1943 vstopili v NOV in ureditev položaja Maistrovih borcev, to so bile zadeve, o katerih so 7. marca razpravljali tudi na seji republiškega izvršnega sveta pod predsedstvom Staneta Kavčiča

Na tej seji so namreč obravnavali informacijo z razprave v odborih skupščine SRS o poročilu o sistemu družbene pomoči za borce. Tako v skupščinskih odborih kakor tudi na razširjeni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije so ugotavljali, da si pristojni činitelji v naši republiki močno prizadevajo urediti materialne zadeve borcev. Toda nekatera vprašanja so še odprta in jih je vsekakor treba urediti.

Med take zadeve sodijo v prvi vrsti pokojnine tistih borcev, ki so zvišane z borčevskim dodatkom. Na podlagi zakona o prevedbi pokojnin so bile pokojnine precejšnjega števila borcev sicer zvišane, toda istočasno se je za prav toliko znižal — ali pa je bil celo ukinjen borčevski dodatek. Zaradi tega so borci bili prizadeti, ker so njihove pokojnine ostale nespremenjene, medtem ko so pokojnine drugih — seveda tudi tistih borcev, ki ne prejemajo dodatka — zvišane za 14 ali 5 odstotkov, nekatere pa le za 3 odstotke. Izvršni svet pa meni, da je to pomembna zadeva, ki jo morajo pristojni organi proučiti in predlagati ustrezno rešitev. Če tega ne bo zaradi pomanjkanja denarnih sredstev mogoče urediti še letos, naj se ta zadeva v celoti uredi prihodnje leto.

Ker je med borci Slovenije še vedno precej neurejenih stanovanjskih zadev, so člani izvršnega sveta naglasili, da bi morala podjetja, pri katerih so borci zaposleni, in pa stanovanjska podjetja, urejati v prvi vrsti stanovanjske zadeve zaposlenih in upokojenih borcev. Naglasili so tudi, da bi bilo treba sprostiti večino namenskih sredstev za graditev stanovanj za upokojence in pripadajoči del teh sredstev uporabiti za stanovanja upokojenih borcev.

Status tistih borcev, ki so se v Slovenskem Primorju in v Istri vključili v NOV po 9. IX. 1943, je že dolgo aktualna zadeva. Zato je izvršni svet sklenil, da je treba to vprašanje urediti že letos s posebnim republiškim zakonom. Gre namreč za to, da bi status borca dobili tudi tisti, ki so se v Slovenskem Primorju in v Istri iz utemeljenih razlogov vključili v NOV šele po 9. IX. 1943. Pereča je pa tudi zadeva pravic Maistrovih borcev oziroma borcev za našo severno mejo iz leta 1918—1919. Po razpravi o tej zadevi je izvršni svet sklenil, da je treba tudi to zadevo urediti še letos s posebnim republiškim zakonom.

Izvršni svet je razpravljal na tej seji tudi o drugih točkah dnevnega reda.

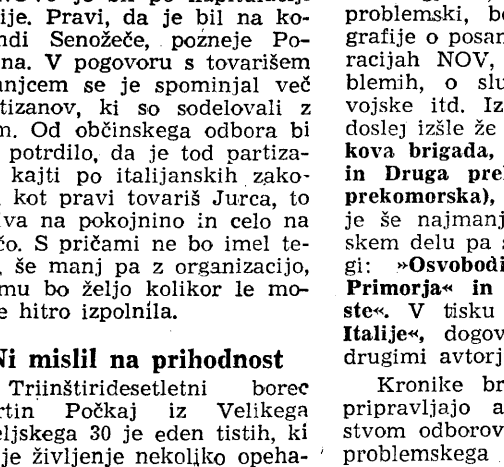

ARETTA

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST, Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno **KONTROLIRANEGA** zlata
PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!
14-karatni zlat nakit od 650 Lit naprej
18 in 22-karatni zlat nakit od 750 Lit naprej

NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR
DARWIL in ARETTA

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji
SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji

SPET NOVOSTI IZ UVOZA

V TRGOVSKI HIŠI **nama** Tomšičeva ulica 2

- Rifex — Deodorauto Rinfrescante — osvežilec zraka za avtomobil ali prostore v vašem stanovanju — iz Italije
- stolčki, mizice in ležalniki — zložljivi — iz Francije
- garnitura orodja v kovčku »naredi si sam« v dveh izvedbah — iz Nemčije
- trenirke za otroke od 4. do 10. leta starosti — iz Nemčije
- moške obleke iz diolena in volne — iz Zahodne Nemčije
- brokat iz sintetike, nylona in acetata v 11 barvah za večerne in maturitetne obleke — iz Italije

N nama

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

NEMŠKI UPOKOJENI GENERAL KURT FISCHER JE V REVIJI »REVUE INTERNATIONALE DE DÉFENSE« NAČEL TUDI ZA NAŠE RAZMERE ZELO ZANIMIVO TEMO

SO ŠE POTREBNI NA BOJIŠČU AVTOMATSKI TOPOVI?

Na to vprašanje so v zahodnih štabih — predvsem pa ameriški generali — še pred kratkim odločno odgovarjali: »Ne!« Sedaj pa so strokovnjaki že soglasni z odgovorom »Da«. Oglejmo si natančneje obe trditvi in argumente, ki jih uporabljajo njuni zagovorniki.

Iz izkušenj druge svetovne vojne vemo, kakšna je dejanska zmogljivost klasičnega topništva, če gre za protiletalsko obrambo. Spopadi na Koreji, v Vietnamu in na Bližnjem vzhodu so te izkušnje še potrdili in dopolnili. Trenutno stanje pa je naslednje:

1. Protiletalski topovi z velikim kalibrom so že dosegli svojo končno mejo. Njihove granate ne morejo več prileteti v tiste višine, v katerih letajo sodobni bombniki in izvidniška letala.

2. Te topove so nadomestili z raketami »zemlja-zrak«. To pa pomeni, hkrati tudi konec množičnih bombniških napadov v strnjenih bojnih formacijah. Protiletalske rakete — z nuklearno bojno glavo ali brez nje — so postale tako zelo učinkovite, da so zračni napadi ali izvidniški poleti na srednjih in velikih višinah že zelo tvegani in je težko presoditi, ali je verjetnost uspeha večja od možnih izgub.

3. Letala, ki jih pošiljajo v napad ali na ogledovanje, se ne morejo več izogniti dirigiranim izstrelkom »zemlja-zrak«, razen v primerih, ko lete niže od vidnega polja nasprotnikovih radarjev. Zato v vseh deželah vadijo pilote, da bi lahko napadali cilje v nizkem in zelo nizkem poletu, da se cilja hkrati lotijo v skupinah, ki prihajajo iz različnih smeri in na različnih višinah, in da pri bombardiranju uporabljajo različne načine. To pa vse zato, da sovražnik ne bi mogel osredotočiti svojega protiletalskega ognja. Razen tega si napadalec prizadeva, da bi cilje lahko napadal tudi ponoči in ob slabem vremenu.

4. Napadu z majhnih višin se je silno težko upirati, zato je le-ta nenehna nevarnost za vsak objekt, gibljiv ali nepomičen. Če ima nasprotnik premoč v zraku, enote na tleh pa nimajo protiletalskih sredstev, je za nasprotnika vojna že napol dobljena. V mnogih deželah si prizadevajo, da bi odkrili in lahko uporabljali nova tehnična sredstva za prestrezanje nasprotnikovih letal na majhnih višinah, toda na končne rezultate teh poizkusov bo treba še nekoliko počakati. Dotlej pa nam ostane kopenska protiletalska obramba, opremljena z avtomatskimi topovi, edino sredstvo za obrambo pred letali, ki napadajo v nizkem poletu.

5. Izkušnje, pridobljene na Koreji in v Vietnamu, dokazujejo, da ne more nobeno orožje »zemlja-zrak«, ki ga že operativno uporabljajo, tekmovati z brzostrelnimi topovi, če gre za polete na majhnih višinah (150 do 200 m).

Moramo pojasniti še to, zakaj so dosegli samo delne uspehe z izstrelki »zemlja-zrak«, ki jih usmerjajo optično, z infrardečimi žarki ali z radarjem, v primerih, ko se je treba pred napadalcem iz zraka braniti na majhnih razdaljah. Čeprav sodijo, da je mogoče z radarjem odkriti, opredeliti in zasledovati tudi cilje, ki so niže kot 200 metrov, doslej vendar še ni radarja, ki bi zmogel kaj takega. Infrardeče glave ali goniometri so učinkoviti le tedaj, če so toliko občutljivi, da lahko prestrezajo tudi šibke infrardeče žarke. Vse pa kaže, da bo treba še marsikaj storiti, preden bodo dosegli zadovoljive rezultate tudi na tem področju. Kar pa zadeva optično usmerjanje, je to izvedljivo le ob ustreznem vremenu.

To pa še ni vse. Upoštevati je treba namreč tudi dejstvo, da rakete prvih petsto metrov poleta še ni mogoče usmerjati.

Sedaj si oglejmo, kako se v enakih okoliščinah obnašajo protiletalski topovi majhnega in srednjega kalibra. Protiletalske topove, ki so opremljeni z ustreznimi merilnimi napravami in radarjem za iskanje ciljev, je mogoče uporabljati ob vsakem vremenu. Potemtakem lahko obstreljujejo prav vsak cilj, ki jim ga najde radar, medtem ko njihova učinkovitost — če začno streljati pravočasno — ni odvisna od vidljivosti. Največja težava — kar velja tudi za rakete »zemlja-zrak« — je v tem, da mine več ali manj časa, preden radar najde in ugotovi cilj. Doslej ne poznamo še nobenega sistema, ki bi omogočil takojšnje obstreljevanje cilja na majhnih višinah.

S sodobnimi protiletalskimi topovi je mogoče doseči prav lepe uspehe. Zaporni protiletalski ogenj utegne biti smrtonosen za vsako letalo, ki zaide vanj. To so občutili tudi ameriški letalci, udeleženci napadov na Severni Vietnam.

Sedaj še poglejmo, kakšna je uporaba avtomatskih topov na bojišču. V svetu čedalje bolj uporabljajo malokalibrske avtomatske topove s šibkim oklepom. Ti topovi — bodisi na zelo gibljivem poljskem podstavku, bodisi vgrajeni v oklepna vozila — so nedvomno pehoti v veliko pomoč.

Napredek, ki so ga dosegli na področju avtomatskih topov, je spremenil tudi razmerje med najpomembnejšima taktičnima dejavnikoma, ki odločata o izidu kakega spopada: med ognjem in gibljivostjo. Sedaj že prevladuje ogenj. Vsako vojaško operacijo omejujeta ogromna moč bojnih sredstev in občutljivost kopenskih enot na napade iz zraka. Spričo tega se je bilo treba zateči k oklepnim vozilom, hkrati pa se odreči kamufliranju in uporabi kritij. Taktično transportno vozilo, ki so ga morali začeti uporabljati, da bi pehota med premiki bila varnejša, pa mora biti opremljeno s takim učinkovitim defenzivnim in ofenzivnim orožjem, ki lahko:

— onemogoči nasprotnikovo pehoto,

— zavrne sovražnikova oklepna vozila,

— začne hitro obstreljevati vsako sovražnikovo letalo, ki bi skušalo napasti iznenada in v nizkem poletu, in

— uničuje nasprotnikova taktična transportna vozila.

Ko so iskali najustreznejšo oborožitev za taktično transportno vozilo, so ga sprva opremili z vodljivimi izstrelki, toda kmalu so uvideli, da le malokalibrski ali srednjekalibrski avtomatski top ustreza sedanjim zahtevam bojišča. Taktično transportno vozilo je namreč izpostavljeno ne le napadom nasprotnikovih oklepnih vozil, temveč tudi napadom iz zraka. Doslej pa še ne poznamo vodljivega izstrelka, ki bi bil uspešen hkrati proti ciljem na tleh in v zraku, in zato avtomatski topovi še najbolj ustrezajo v te namene.

Boj z vozili, ki imajo močnejši oklep, je lahko uspešen, če je oborožitev na taktičnem transportnem vozilu dovolj učinkovita. Ker pa je osnovna značilnost takega vozila čim večja gibljivost, zato pa tudi čim manjša teža, potem se mora tej zahtevi podrediti tudi top, ki naj bo čim lažji.

Odločilnega pomena je kaliber topa. Res je, da top z večjim kalibrom zanesljiveje uniči cilj, toda vsak nadaljnji milimeter povečuje tudi težo in velikost orožja. Hkrati s tem narašča tudi njegova cena ter stroški za vzdrževanje in municijo. Zato si prizadevajo, da bi taktična transportna vozila bila opremljena s takim avtomatskim topom, ki še najbolj ustreza vsem tem zahtevam.

ZAHODNONEMŠKO TAKTIČNO TRANSPORTNO VOZILO HS 30 Z AVTOMATSKIM TOPOM 20 MM

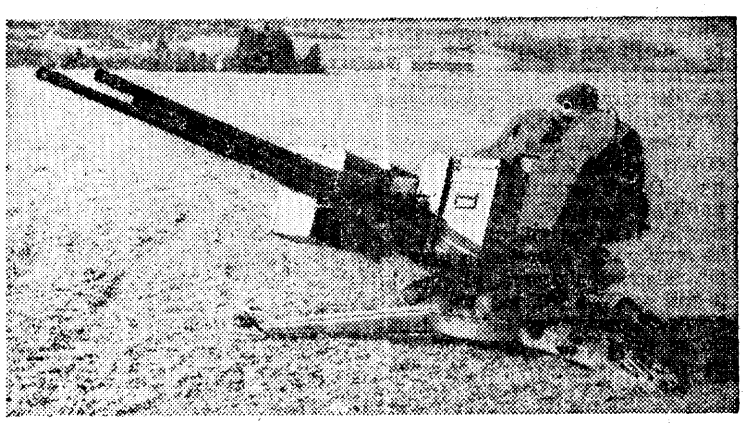

AMERIŠKI TRICEVNI TOP 20 MM HSS 655 JE NAMENJEN ZA OBSTRELJEVANJE CILJEV V ZRAKU IN NA TLEH

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM?

Neznani fotograf je ujel neznano kje v lečo skupino neznanih borcev, bi rekli, toda... Uniforme, čevlji, »bren« na mitraljezčevi rami, platneni pas za naboje in zaplate snega v ozadju pričajo, da je slika nastala najbrž zgodaj spomladi ali pozno pozimi leta 1945. Nosila, ki jih nosijo borci, pa pomenijo, da je na sliki najbrž kaka sanitetna ekipa. Glede kraja, kjer je bila slika posneta, pa lahko pomislimo na cesto Podturn—Šemič. Če smo uganili nekaj osnovnih podatkov, pa boste vedeli vi, ki boste na sliki morda zagledali svojo podobo izpred 23 let. Pišite nam!

Kaže, da se Britanci ne strinjajo povsem s Fischerjevimi trditvami v članku, ki smo ga objavili v prejšnji številki, češ da so protiletalske rakete premalo učinkovite. Zatrjujejo namreč, da se nad učinkovitostzo svojih raket te vrste ne morejo pritoževati

RAKETE »BAC RAPIER«
za obstreljevanje nizko letečih letal

Pred kratkim je British Aircraft Corporation objavila podatke o novem orožju, ki ga sicer še razvijajo, vendar se je pokazalo zelo učinkovito in ustreza pogojem britanskega obrambnega ministrstva glede zavarovanja kopenskih enot pred napadi letal, ki lete na majhnih višinah. Gre za sistem »rapier«, ki ga lahko uporabljajo za izvajanje raznih operativnih nalog.

Prednosti tega orožja so naslednje:

— je preprosto;

— uporabljajo ga lahko samostojno, pa tudi v povezavi z drugimi protiletalskimi sredstvi;

— je zelo natančno in ima veliko rušilno moč;

— uporabljivo je tako proti helikopterjem kakor tudi proti nadzvočnim letalom;

— vzdrževanje ni zamotano;

— je zelo gibljivo in ga je mogoče prevažati tudi po zračni poti;

— vgrade ga lahko v najrazličnejša vojaška vozila.

Sistem »rapier« zahteva za obratovanje enega samega vojaka, čeprav je zaželeno, da ima še pomočnika, da bi mu prinašal nove rakete. Če pa sistem deluje v bateriji, zadostuje pet mož, v sili pa celo le trije.

Sestavni del tega sistema je radar, o katerem pravijo, da je zelo učinkovit. Brž ko ta zazna cilj, avtomatsko zahteva signal, in če ne prejme odgovora, da znak za preplah. Hkrati s tem se optični vizir naprave za naravnanje in podstavek za rakete avtomatsko usmerita proti cilju. Vojak, ki upravlja ta sistem, začne delovati šele potem, ko v vizirju zagleda cilj. Brž ko sovražnik prispe v doseg rakete, mu naprava da znak. Ko vojak izstreli raketo, pa prek vizirja spremlja njeno pot do cilja.

Raketa je potem, ko je izstreljena, v zvezi z napravo za usmerjanje, ki sproti ugotavlja njene odmike s poti in ji s telekomandami pošilja popravke.

Sistem »rapier« lahko uporabljajo povsem samostojno za obrambo manjših objektov, kot so železniške postaje, soteske, koncentracije enote, skladišča za municijo in drugi material, poveljniška mesta itd., in za zavarovanje desantnih operacij. Sistem je izredno natančen, deluje pa bliskovito. S poskusi so ugotovili, da je mogoče prek vizirja in s komandnim ročajem usmerjati raketo zelo natančno celo v primeru, če sovražnikovo letalo še tako ostro zavija.

Sistem »rapier« je enako učinkovit proti počasnim ciljem kot proti ciljem, ki lete z nadzvočno hitrostjo. Od trenutka, ko radar zapazi cilj in ga identificira kot sovražnika, pa do njegovega uničenja mine le nekaj sekund.

Sistem »rapier« je zelo zanesljiv ne samo v primeru, če ga ima v rokah kaka mobilna enota protiletalske obrambe, temveč tudi tedaj, če moštvo, ki z njim dela, ni posebej izurjeno. Vsak sestavni del tega sistema je tako napravljen, da ga je mogoče, brž ko je ugotovljena napaka, že na kraju samem zamenjati z nadomestnim delom.

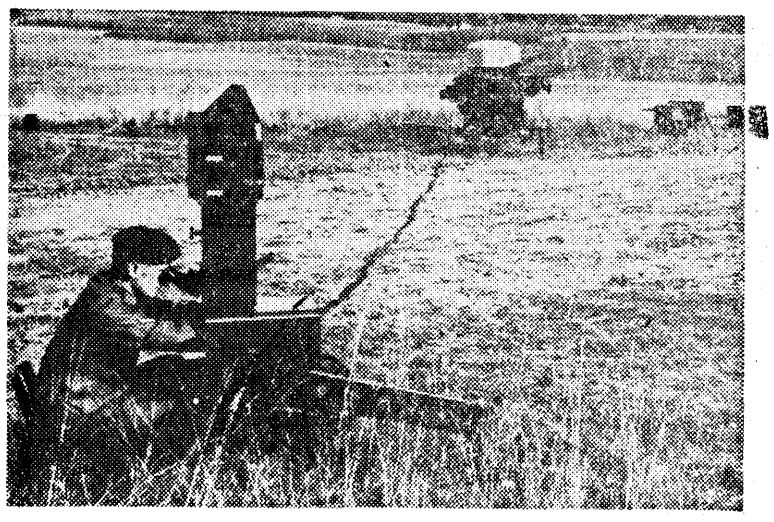

NA SLIKI VIDIMO VSE TRI ELEMENTE SISTEMA »RAPIER«: NA LEVI STRANI JE NAPRAVA ZA USMERJANJE, V SREDINI PODSTAVEK Z RAKETAMI IN RADARJEM, DESNO OD NJEGA PA GENERATOR

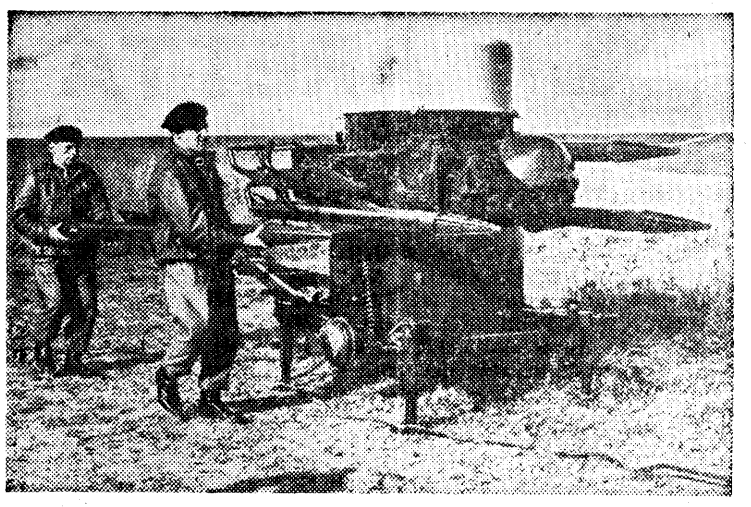

VRTLJIVI PODSTAVEK S ŠTIRIMI RAKETAMI, KI SO DOLGE PO 224 CENTIMETROV, LETE PA S HITROSTJO DO 2400 KILOMETROV NA URO

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

VOJNO LETALSTVO VARŠAVSKEGA PAKTA

Varšavski sporazum o medsebojni pomoči so 14. maja 1955 podpisale Sovjetska zveza, Vzhodna Nemčija, Albanija, Bolgarija, Madžarska, Poljska, Romunija in Češkoslovaška, toda Albanija je bila aktivna članica le do 1960. leta.

Vodilno vlogo v Varšavskem paktu igra Sovjetska zveza. To je videti tudi glede vojnega letalstva. Vse druge vzhodnoevropske države imajo precej šibko vojno letalstvo, predvsem prestrezalce in letala za neposredno podporo, pa še ta so sovjetskega izvora.

ALBANIJA

Albansko letalstvo je zelo šibko, kajti odkar je Albanija izstopila iz Varšavskega pakta, je navezana le na kitajske dobave, ki pa so tudi zelo skromne. Razen rezervnih delov za letala, ki jih je bila Albanija dobila iz Sovjetske zveze še pred prekinitvijo prijateljskih stikov s to deželo, ji je Kitajska poslala 30 lovcev MIG-17 svoje izdelave. So pa to že precej zastarela letala. Sodijo, da imajo Albanci vsega skupaj kakih šestdeset letal.

VZHODNA NEMČIJA

Vzhodnonemško letalstvo je sorazmerno močno, saj ima kar 600 letal, izmed katerih pa jih je vsaj štiristo tipa MIG-15, MIG-17, MIG-19 in MIG-21. Kar zadeva protiletalsko obrambo, imajo pet polkov s 160 protiletalskimi topovi kalibra 57 in 100 mm, povrh tega pa še 90 naprav za izstreljevanje raket »zemlja-zrak«. Vse to je sovjetskega izvora, prav tako pa tudi rakete »zemlja-zrak«, s katerimi so oborožene kopenske enote in ki imajo tudi jedrske bojne glave z močjo od 50 do 200 kiloton.

Na Zahodu menijo, da Vzhodna Nemčija troši za obrambne namene kakih 1300 milijard dinarjev letno.

BOLGARIJA

Bolgarsko letalstvo ima kakih 25.000 mož in 250 bojnih letal. Če pa upoštevamo še šolska letala in letala za zvezo, potem jih je kakih stopetdeset več. V vojaške namene pa gre letno kakih 300 milijard dinarjev.

MADŽARSKA

Na Madžarskem traja vojaška služba kar tri leta, njihova armada pa ima 95.000 mož. V letalstvu služi 7000 vojakov. Madžarsko vojno letalstvo ima sicer le kakih 140 letal in nekaj protiletalskih raket, toda upoštevati moramo, da so na Madžarskem razmeščene tudi štiri sovjetske divizije z vsem ustreznim orožjem za podporo. Madžari odštejejo za vojsko kakih 400 milijard dinarjev letno.

POLJSKA

Ko so 1. septembra 1939 Nemci napadli Poljsko, je njeno letalstvo imelo le 678 bojnih letal, ki so morala braniti 800 kilometrov dolgo fronto. Sedanje poljsko letalstvo pa ima 800 sodobnih bojnih letal in približno 70.000 mož. Razen tega imajo Poljaki še kakih 300 šolskih in 40 transportnih letal ter 40 helikopterjev. V vojaške namene gre letno več kot dva tisoč milijard dinarjev.

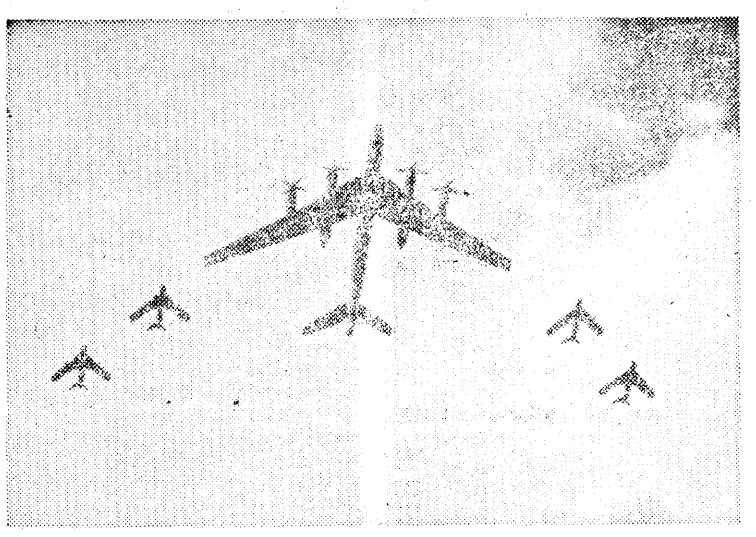

STRATEŠKI BOMBNIK TU-20 JE SICER ŽE NEKOLIKO ZASTAREL, VENDAR GA ŠE VEDNO UPORABLJAJO ZLASTI ZA POMORSKO IZVIDNIŠKO SLUŽBO. NA SLIKI GA VIDIMO V SPREMSTVU LOVCEV MIG-17

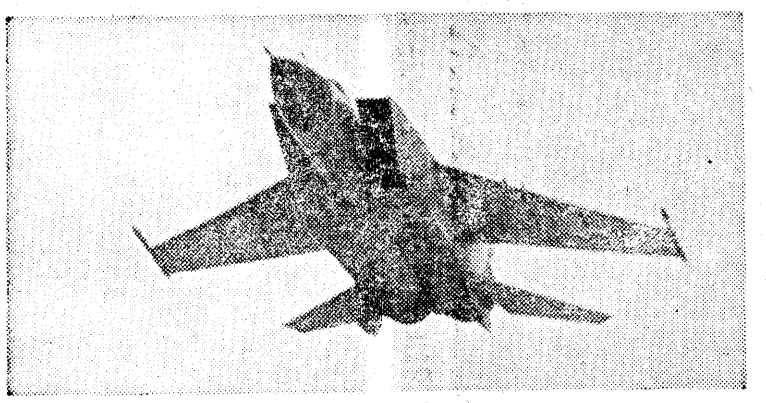

MED NAJNOVEJŠA SOVJETSKA PRESTREZALNA LETALA SPADA TUDI MIG-23, KI IMA NEKOLIKO NENAVADNO OBLIKO. TO JE LETALO Z DVEMA REAKCIJSKIMA MOTORJEMA, KI SE LAHKO Z DVE TONI TEŽKIM TOVOROM DVIGNE 30.000 METROV VISOKO

Poljska letalska industrija tudi sama izdeluje nekatere vrste letal po sovjetski licenci. Sovjetske helikopterje Mi-1 pa ne dela le za svoje potrebe, temveč jih še izvaža v Egipt, Afganistan, na Kubo, v Češkoslovaško — in celo v Sovjetsko zvezo.

ROMUNIJA

Romunsko vojno letalstvo ima 15.000 mož in kakih 240 bojnih letal. Izmed teh je devet eskadrilj s prestrezalci MIG-19 in MIG-21 in prav tako devet eskadrilj z letali MIG-15 in MIG-17, ki jih uporabljajo za pomoč kopenskim enotam. Razen tega ima romunsko vojno letalstvo še nekaj helikopterjev Mi-4, lahkih transportnih letal An-2 in bombnikov Il-28.

ČEŠKOSLOVAŠKA

Tako kot poljske tudi češkoslovaške letalske tovarne proizvajajo sovjetska letala MIG-15, MIG-17, MIG-19, MIG-21, transportno letalo Il-14, šolsko letalo JAK-11 itd. Ta letala prodaja v razne dežele, predvsem v Egipt, Sirijo, Indonezijo in na Kubo.

Češkoslovaška ima zelo močno letalstvo, ki šteje kakih 600 bojnih in 450 šolskih letal. Vojaški rok v kopenski vojski traja dve, v letalstvu pa tri leta. Za vojaške izdatke je namenjenih približno 1800 milijard dinarjev letno.

PRIHODNJIČ:
SOVJETSKO
VOJNO LETALSTVO

Mehanizirane medcelinske rakete

Medcelinske rakete z jedrsko bojno glavo potrebujejo ogromne količine goriva. Zato so zelo težke in jih vse doslej ni bilo mogoče prevažati s kraja v kraj. Da bi bile vsaj nekoliko zavarovane pred nasprotnikovim jedrskim protiudarom, jih drže v globokih podzemnih zakloniščih.

Sovjetska vojska pa je v zadnjem času dobila tako vrsto medcelinskih raket, ki so vgrajena na posebna težka vozila in ki jih zato lahko po mili volji prevažajo. Na sliki vidimo tako raketo tik pred izstrelitvijjo. Njena polnitev je tako močna, da raketa lahko doseže vsako točko na svetu.

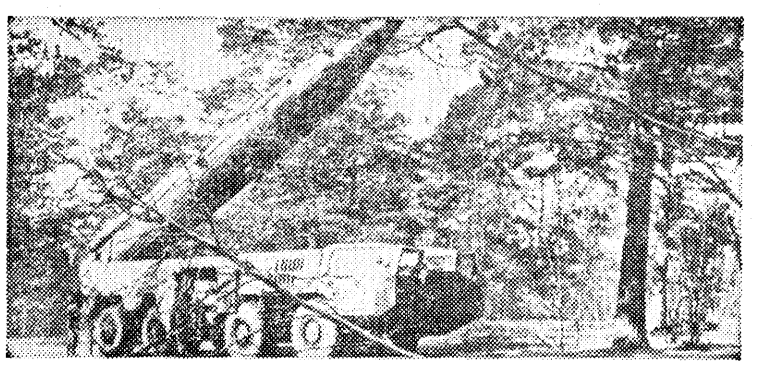

OBRAČUN PRI BING GIU

Ko je prevzel poveljstvo nad ameriškimi enotami v Južnem Vietnamu, je general Westmoraland zavrgel taktiko svojega predhodnika »za vsako ceno sprejeti nasprotnikov način vojskovanja«. Verjel je namreč, da bo s svojimi, vse obsegajočimi akcijami »čiščenja«, ki jim je dal ime »packe črnila«, izbil upornikom iz rok njihovo najmočnejše orožje — podporo, ki jo uživajo od prebivalstva.

Westmoreland je igral še na eno karto: če »packa črnila« temeljito »pokrije« večje območje, se bo silam FNO težko posrečilo uspešno in pravočasno, oziroma presenetljivo hitro uporabiti svojo priljubljeno taktiko — boj iz neposredne bližine in iz zased.

Toda pokazalo se je, da ameriški komandant in njegov štab nista izbrala pravilnega recepta za vojskovanje v džungli in za obrambo svojih življenjsko važnih prometnih zvez. To je potrdila tudi vrsta krvavih dogodkov pri Bing Giju.

Eno izmed največjih zmag so partizani pri tem naselju dosegli ravno zaradi odlično organiziranega napada iz zaseda. Bing Gi leži na pol poti med Saigonom in Vung Tauom.

Pod zaščito teme so sile **FNO zavzele vas Bing Gi, pobile posadko, sestavljeno iz vojakov saigonskega režima.** Potem pa so komaj v nekaj urah napravile veliko zasedo kolonam ameriških čet, ki so se premikale iz Saigona proti Vung Tau.

Ena izmed kolon je okoli poldne dospela do Bing Gija in ga napadla. Med prodiranjem so jo stalno vznemirjale manjše skupine partizanov. Obenem so iz Saigona na bojišče s helikopterji poslali še tri bataljone vojakov, med njimi enega elitnega iz 33. polka »rangerjev«.

Poveljstvo partizanov je predvidevalo, kako se bo razvijal položaj na bojišču, zato je še ponoči iz vasi umaknilo glavnino svojih sil in jih razmestilo po zasedah okoli bojišča. Ko je ameriška kolona napadla osvobojeno vas s pomočjo helikopterskega desanta, je doživela protinapad s hrbtne strani. Niti ena cela minuta ni pretekla in že je bilo poveljstvo bataljona rangerjev uničeno, bataljon pa razbit. Do večera so borci FNO uničili 14 letal in helikopterjev. Američani niti svojih mrličev in ranjencev niso mogli pobrati.

Tako je FNO zmagala v prvem razdobju bitke. S 100 helikopterji so Američani na bojišče poslali še dva bataljona, toda po težkem porazu **so oklevali s protinapadom.**

Partizani so računali, da obračun še ni končan in da bodo ameriške čete za vsako ceno skušale pobrati mrtve in ranjene, zato so ponoči pripravili novo presenečenje.

Okoli predela, kjer je ležalo največ mrtvih in ranjenih Američanov, poškodovanih vozil in helikopterjev, so partizani s pomočjo domačinov zgradili vrsto dobro maskiranih zakloniščev s podzemskimi hodniki in se pripravili za boj iz neposredne bližine.

Novi napad Američanov se je začel, kot so partizani predvidevali, zgodaj zjutraj po temeljitem bombardiranju iz zraka. Američane so sprejeli z mlačnim obstreljevanjem iz pušk ter tako pričarali v njihove glave mnenje, da se partizani umikajo. Toda ko so se Američani približali na razdaljo 12 do 20 metrov partizanskim položajem, so doživeli hudo presenečenje. Iz zakloniščev in podzemskih hodnikov so jih začeli obstreljevati tako silovito, da so imeli brž naravnost ogromne izgube.

To je trajalo kakih deset minut, potem pa je vse utihnilo. Partizani so se umaknili prav tako neopazno kot so se pojavili.

Ameriške čete so osvojile vas **ter pobrale svoje mrtve in ranjene vojake ter se obrnile nazaj proti Saigonu.** Toda obračun pri Bing Giju se še ni nehal.

Bin Bo je majhna vas, skoznjo je morala ameriška kolona, ko se je vračala v svojo bazo. V vasi je bila celo posadka vojakov saigonskega režima. Zato nihče ni pričakoval, da se bo prav tam odigralo zaključno razdobje te bitke, ki jo je zabeležila zgodovina južnovietnamske vojne kot eno izmed najbolj krvavih.

Čeprav utrujeni od več dni trajajočih bojev, se uporniki po zmagi pri Bing Giju niso umaknili. Še ponoči so postavili zasedo sredi vasi Bin Bo, ne da bi kdo to opazil.

Sledilo je še eno presenečenje, še en ameriški poraz. Američani so izgubili dve pehotni četi in 15 vozil.

Rezultat spopadov pri Bing Giju in Bin Bou je bil grozljiv. Partizani so onesposobili okoli 2000 vojakov saigonskega režima in Američanov, zbili 26 letal in helikopterjev ter uničili 36 vozil. Vse to sta naredila samo dva partizanska bataljona.

Američani so bili kasneje prisiljeni priznati, da imajo uporniki dobro vodstvo in da zelo temeljito poznajo **sovražnikov način bojevanja.**

VIKTOR JERIHA:

Fantje iz vsega sveta

Odlomek iz romana o državljanski vojni v Španiji

Množice so vzvalovile. Kamniti tlak se je rdeče obarval. Krvavi val je obrizgal vse hiše in ulice. V slepem sovraštvu in z nepopisno mržnjo so razbesnele množice čistile mestne predele, vlačile na ulice prestrašene osumljence, jih trgale in cefrale.

Nobena vojaška trobenta ni zmogla poklicati pod orožje čete v tistem času, kot so se pojavile trojke fantov. Kjerkoli so se pojavijali vojaški kordoni, so jih trojke pokosile z avtomati. Trojke so delovale neverjetno gibko in hitro.

Martinez je na čelu svojih smelih fantov, oboroženih z avtomati in ročnimi bombami, razbijal prepreke. Ako ni bilo mogoče drugače, so se vkrcali na tovornjak in se s polnim plinom zaletavali v ulične pregraje in jih z mnogimi žrtvami zasedali. Z naglim napadom iz stranskih ulic so razbili barikado pred vojašnico. Raztegnili so se čez tlakovano križišče in iz granitnih kock napravili strelne zaslone. Iz vsakega okna vojašnice je prihajala smrt v obliki dimastih plamenčkov. Še ena centurija fantov je pritekla iz prečne ulice in zasedla pregrajo, polno trupel. Po ulicah je odmevalo hitro streljanje. Vojašnica pa je kljubovala in odgovarjala z besnim ognjem. Prihajale so nove centurije fantov. Martines jih je z roko svaril, a ga niso videli. Vzdolž ulice so iz oken zasikali streli. V hipu je bila centurija na tleh. Eni so se plazili k stenam, drugi pa so negibno obležali na vročem tlaku. Že od ranega jutra so centurije obkoljevale vojašnico in jo zvečer popolnoma obkolile. Noč je prinesla osvežitev. Zvezdnato nebo je trepetajoče mežikalo in zavijalo sosesko v grobno tišino.

Martinez je kot novo postavljeni poveljnik centurij pregledoval na svojem odseku straže, da ne bi zaspanosti fantov izkoristili uporniki za izpad. Zavedal se je, da centurije zmagujejo samo zaradi naglega ukrepanja in preziranja smrti. Ko je Martinez pregledal svojo centurijo, se je vrnil v kletno stanovanje, kjer se je nastanil tudi Alfonzo, moralni vodja akcije za zadušitev uporne soldateske. Nekaj vojaških veščin je poznal, bil je pač udeleženec pri zadušitvi rifske vstaje kot vojak španske armade v Afriki.

Gospodar kletnega stanovanja, neki grdogledi vrtnar ni mogel spati in se je usedel na klop poleg Martineza.

— Ali boste naskočili?

— Še ne vem.

— Bolje, da oni naskočijo.

— To je stvar vodstva.

— Braniti se je lažje, manj žrtev boste imeli. Naj oni napadajo. Veliko fantov ste že izgubili.

— Ne tako veliko, se je Martinez branil in otresal neljubega razgovora.

Vrtnar je venomer silil vanj. Na vsa ta vprašanja je postal Alfonzo v sosednji sobi pozoren. Vstal je izza mize, kjer je dokončaval neko okrožnico.

— Za koga pa ti vohuniš? je srdito vprašal Alfonzo, da je škiljavca vrglo postrani. — Kdo te je nagovoril, da sprašuješ naše vojake, kdo bo prvi napadel?

Z nepopisnim zaničevanjem ga je mislil udariti, pa je v zraku ustavil zamah roke. Vrtnar se mu je zvijal kot črv pod nogami, češ da ni mislil nič hudega.

Alfonzo je odločil, naj ga odpeljejo v mestni zapor.

Med časom, ko je imel Alfonzo nevšečnosti z gospodarjem, je zasnoval načrt. Svoje zamisli ni hotel izdati nikomur. Poznal je ljudi. Vsi so pošteni. Vedel pa je tudi, da imajo fantje v mestu in okolici starše, sestre in dekleta. Še tako dober fant nehote blekne.

V popoldanskem času je Alfonzo poslal svojega sla Carlita v mesto in ga počakal, da se vrne. Ko se je vrnil, sta dolgo nekaj razpravljala. Z mrakom je moral sel sklicati vse poveljnike centurij.

— Mis amigos, je Alfonzo nagovoril zbrane poveljnike. Ukrepati moramo hitro. Garnizija se po moji presoji ne bo vdala; to so večidel samo častniki in borili se bodo do zadnjega. Naša naloga bo, da z majhnimi žrtvami hitro končamo z njimi. Za svoj podvig rabim dvajset močnih fantov. Ti, Martinez, jih boš našel. Ostali na znak rdeče rakete odprite strahovit izzivalen ogenj; brez mojega povelja ne napadajte. Sedaj se podvizajte na svoja mesta.

V majhnem prostoru se je nagnetlo dvajset fantov.

— Z vami bom kratek, je prešel Alfonzo k stvari. Prvo, da imate na nogah copate, in drugo, da nimate pri sebi nobenega ognja. Kot bivši rekrut poznam spodnje prostore vojašnice. Splezal bom na zid visoke ograje, odstranil stražo in odprl vrata na gnojišče, kamor vojaki odlagajo smeti. Ako so straže to noč okrepljene, jim bomo čez zid nametali ročnih bomb in odšli.

Z zadržano sapo je Alfonzo obležal na visokem zidu kasarniške ograje in se počasi privajal na predmete na smetišču. Pri skoku ga je podrl in v istem času ujel njegovo puško, da ne bi zaropotala po trdem tlaku. Pod seboj je zagledal prestrašen mlad obraz. Že mu je hotel stisniti grlo, pa se je premislil. Siknil je vanj, kje je ključ od vrat.

— Za vrati.

Potegnil ga je s seboj do vrat.

— Je vse v redu? je šepnil Carlito, ko je zagledal ujetega vojaka.

— Carlito, teci po Martineza in med potjo izstreli raketo, je poveljeval Alfonzo. Skrili so se za nizkim zidom smetišča.

V zvezdnato noč je švignila rdeča raketa in se razpršila pod temnim nebom. Na tisoče cevi je naenkrat brizgnilo ogenj. Razločno so se potegovali ognjeni plamenčki iz ulic in iz oken na ulice.

Med nastalim hruščem je moral ujeti fant pokazati, kje spi straža. Nekaj ročnih bomb, vrženih skozi kletno okno, je opravilo svoje.

Vdrli so vrata v podzemno skladišče goriva in takoj pričeli valiti sode iz njega. Alfonzo je s ključem odvijal čepe, druga skupina pa je odmašene sode porivala skozi kletna okna. Ko so spustili po stopnicah zadnje tri sode, je Alfonzo umaknil fante, vrgel ročno bombo in skočil na smetišče za steno.

V trenutku so bili kletni prostori v ognju. Neizpraznjeni sodi so se razletavali. Ognjeni zublji so švigali skozi pritlična okna in razsvetljevali vso okolico. Požar se je zaradi eksplozije širil v pritličje in se po stopnicah plazil v prvo nadstropje.

Martinez je s seboj privedel pol stotnije. Fantje so se razmestili vzdolž nizkega zidu na smetišču, da držijo pod ognjem kasarniško dvorišče. Z boka jih je varovala stena vojašnice.

Alfonzu je uspel načrt le delno. Pustil je fante kot rezervo pri Martinezu. V jutranji somrak so zapokali streli Martinezove centurije. To je bil zadnji del njegove uspele akcije. Uporniki so se reševali iz zadimljenih in zadušljivih sob na prostorno dvorišče, kjer so padali in umirali pod streli, ki so prihajali izza smetišča.

Alfonzo je odšel v vrtnarjevo stanovanje.

Ujetega vojaka je Carlito odpeljal na oskrbovalno postajo, da bo pripravljal drva za kuhinjo centurij.

Še dva dni se je upirala peščica častnikov, omamljenih od dima. Pol blajni od žeje niso hoteli položiti orožja; nihče ni dvignil rok. Zagrizeno so se upirali. Zadnja skupina se je po stranskih stopnicah hotela prebiti na prosto z zadnje strani kasarne. Imeli so smolo: naleteli so na dvajseterico hrustov zažigalne skupine v zasedi pri bencinskem skladišču. Hropeče so umirali in še v poslednjih krčih preklinjali republikance.

Ves umazan se je Martinez s svojo centurijo prikazal na ulici. Iz uličnega vodnjaka so se napili vode in z obrazov zmili umazanijo.

V mestu so se pričeli pogromi na premožnejše ljudi. Visok krvni davek, ki so ga plačali smeli fantje centurij pri uničevanju uporne soldateske, je kričal po maščevanju.

V mestne zapore je bil odpeljan tudi Rafael Gonzales. Pobesnela množica ga je hotela iztrgati iz rok straže, toda vmešal se je Martinez, prosluli junak centurij, sedaj poveljnik mestnih zaporov.

(NADALJEVANJE)

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

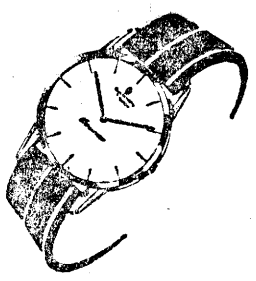

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

TRST, Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno **KONTROLIRANEGA** zlata

PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

14-karatni zlat nakit od 650 Lit naprej
18 in 22-karatni zlat nakit od 750 Lit naprej

NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR

DARWIL in ARETTA

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji

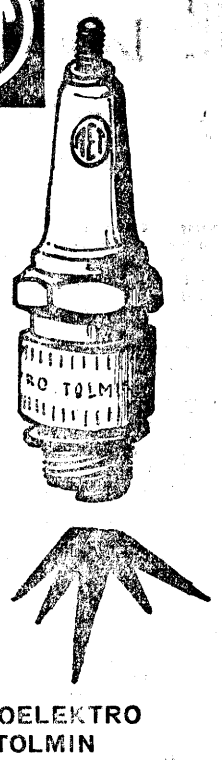

AVTOELEKTRO TOLMIN

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

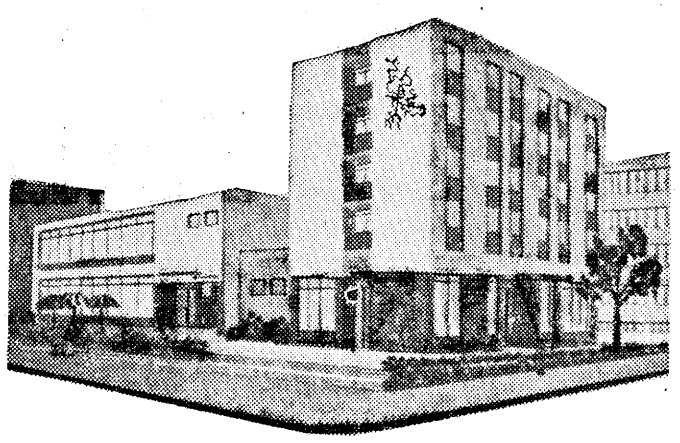

Obiščite Pomurje in Mursko Soboto!

Na razpolago vam je prvi novi moderni hotel »B« kategorije

Hotel »DIANA«

V komfortnih sobah ogrevanje, kopalnice s toplo in mrzlo vodo, WC; lastna kavarna, restavracija, točilnica, slaščičarna z zajtrkovalnico. Lep razgled s terase; lastno parkirišče

●

Gostinsko podjetje, hotel »CENTRAL«, Murska Sobota, priporoča tudi ostale obrate:

●

hotel »CENTRAL« v Murski Soboti, Kolodvorsko restavracijo in bife »Štefan Kusmić«

●

Pridite — nudimo prekmurske in jugoslovanske specialitete; svetovna kuhinja

Cenjeni potrošniki, priporočamo vam obisk poslovalnic trgovskega **podjetja »TABOR« iz Grosupljega** v Grosupljem in bližnji okolici, kjer boste postreženi **z vsem** trgovskim blagom solidno in po zmernih cenah

ORGANIZACIJE ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV!

Ko se odločate in planirate izlete po naši lepi deželi, ne pozabite na najmlajše slovensko mesto — VELENJE. Spoznali boste prijeten kotiček naše zemlje, se načudili okolju in lepoti mesta.

Naj vas ne bo strah za okrepčilo. Kolodvorska restavracija s prenočišči in dobro domačo hrano, Bife ter Saleška klet so vedno na razpolago gostu z odlično postrežbo in zmernimi cenami.

Vabi gostinsko podjetje »POD GRADOM« VELENJE

Članom

ZVVI ZB ZROP

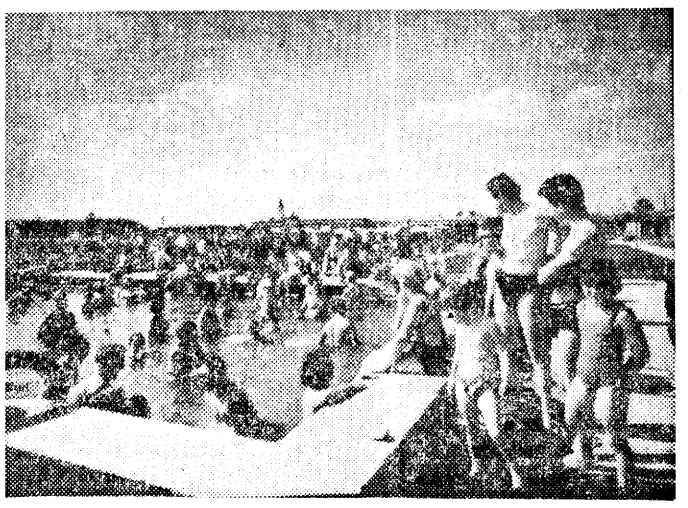

nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH
za naslednje bolezni:

— obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatična obolenja,
— od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa

Priporočamo vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspress bife s slaščičarno, Gostišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah.
Na razpolago so vam tudi gostišča v Petrovcih, Salovcih in Križevcih.
Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota

Kombinat »MLINOTEST« Ajdovščina

izdeluje prvovrstne testenine, jajčne in navadne, v zelo širokem asortimentu

Potrošniki — prepričajte se o izredno dobri kvaliteti naših testenin.

Vsak član
ZZB NOV Slovenije
naj postane
naročnik
TV 15!

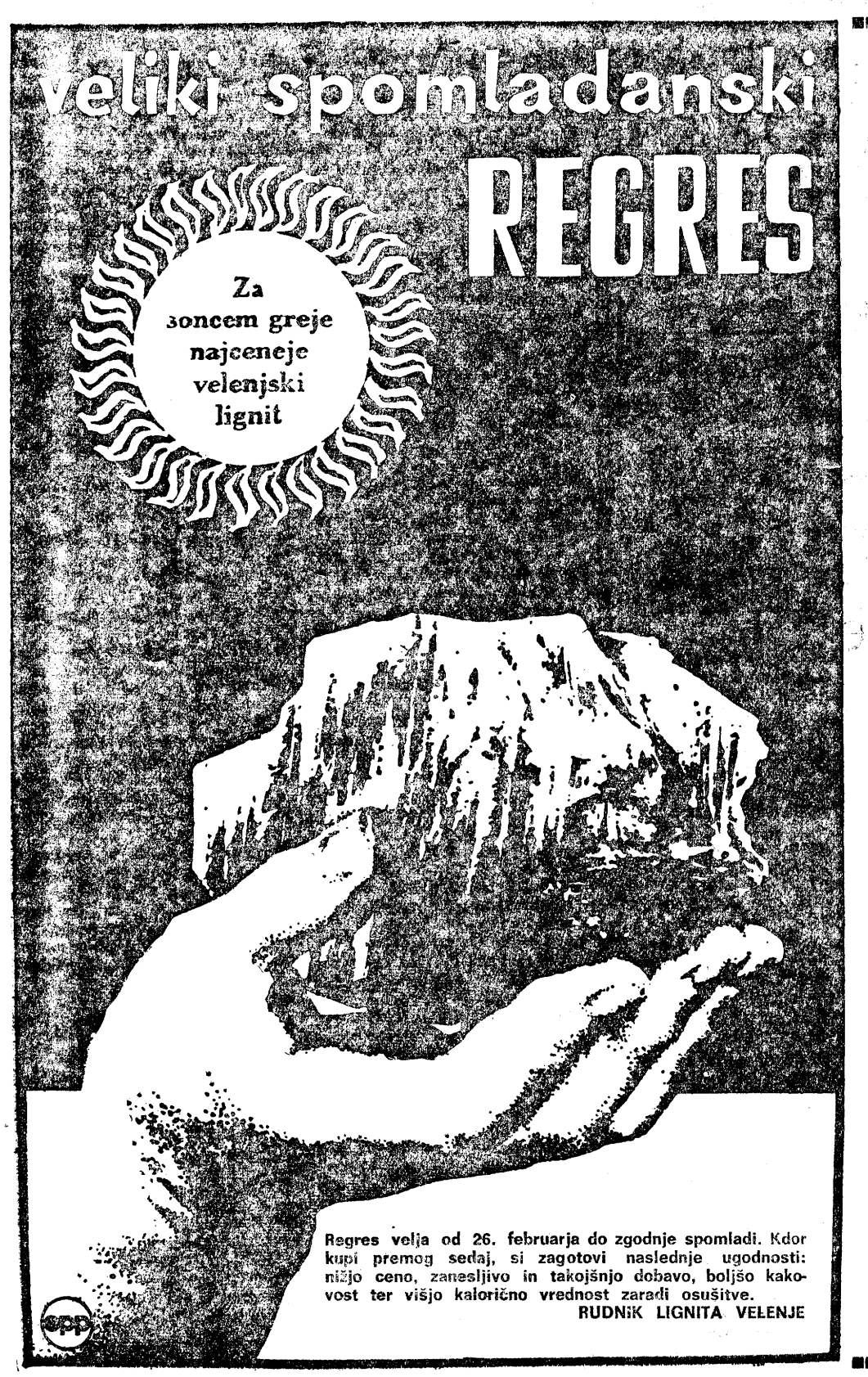

BORCI NOV ● INVALIDI NOV ● REZERVNI OFICIRJI IN PODOFICIRJI JA

naši svojci, naši prijatelji in znanci in na sploh bralci glasila
ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

VARČUJEMO

1. **za stara leta (koriščenje obresti za priboljšek in dodatek k pokojnini)**
2. **za primer bolezni, za dodatno pomoč in strežbo (koriščenje obresti za izboljšanje v težki sili)**
3. **za dopuste in izlete. Znesek, ki se mu mesečno lahko odrečemo, nam z dodatnimi obrestmi omogoči vsako leto lep dopust na morju ali na planinah**
4. **za nakup stanovanja ● za gradnjo individualne stanovanjske hišice ● za gradnjo počitniške hišice ● za nakup in gradnjo garaže ● za komunalno ureditev objektov**

SPLOŠNI POGOJI RAZPISA

V redna četrtletna nagradna žrebanja Kreditne banke in hranilnice Ljubljana so vključeni vsi vlagatelji, ki varčujejo pri poslovnih enotah naše banke, pri hranilnih blagajnah delovnih organizacij in poštah, ki poslovno sodelujejo z našo banko.

Pri žrebanju pridejo v poštev vsi vlagatelji vezanih hranilnih vlog in lastniki vezanih deviznih računov, kakor tudi stanovanjski in kmetijski varčevalci, ki že imajo ali bodo imeli do 30. aprila 1968 vloženih najmanj 2000 N-din z odpovednim rokom nad eno leto.

Za vsakih 2000 N-din ena žrebna številka.

Žrebanje bo v mesecu maju 1968, številke izžrebanih hranilnih knjižic bodo objavljene v dnevnih časopisih in po radiu.

Pravica vlagatelja do nagrade preneha tri mesece po objavi izida nagradnega žrebanja.

Podrobnejše brezplačne informacije lahko dobite pri vseh poštah v Sloveniji, hranilnih blagajnah, pri delovnih organizacijah in pri poslovnih enotah Kreditne banke in hranilnice Ljubljana:

OSREDNJA POSLOVNA ENOTA LJUBLJANA, ŠUBIČEVA 2 in podružnicah: MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA, BEOGRAD, DOMŽALE, KAMNIK, KOČEVJE, TRBOVLJE ter ekspoziturah:

v Ljubljani: BEŽIGRAD, Titova 55 — Moste, Proletarska 1 — STARA LJUBLJANA, Mestni trg 16 — ŠIŠKA, Celovška 99 in VIČ, Tržaška 36

izven Ljubljane: ČRNOMELJ, GROSUPLJE, HRASTNIK, KOČEVJE, LITIJA, LOGATEC, MEDVODE, RAKEK, RIBNICA, VRHNIKA, ZAGORJE

Zaupajte svoje prihranke poslovnim enotam Kreditne banke in hranilnice Ljubljana.

Vaše zaupanje nagrajujemo z lepimi nagradami pri nagradnih žrebanjih in z najvišjimi obrestnimi merami, in sicer:

	Hranilne vloge	Devizne račune
navadne vloge in devizne račune	6,25 %	6,25 % — od tega 4 % v devizah
vezane vloge in devizne račune z odpovednim rokom nad 1 leto	7 %	7 % — od tega 6 % v devizah
vezane vloge in devizne račune z odpovednim rokom nad 2 leti	8 %	8 % — od tega 6 % v devizah

Odločite se tudi vi za varčevanje pri Kreditni banki in hranilnici Ljubljana.

Doslej še nismo bili razočarani, ker smo varčevali pri KBH Ljubljana in njenih poslovnih enotah in podružnicah.

Uverjeni smo, da bomo v bodoče ravno tako zadovoljni, zato VARČUJMO pri

KREDITNI BANKI IN HRANILNICI LJUBLJANA

Po nacističnem zgledu

Neubranljiva je primerjava vietnamske vojne z nacistično vojno, z razmerami v deželah, ki jih je bila okupirala Hitlerjeva soldateska: besno divjanje Amerike in njenih satelitov z vojaki v Vietnamu, ravnanje s civilnim prebivalstvom, bombni napadi, silovit odpor Fronte narodne osvoboditve, reakcija javnega mnenja v Združenih državah Amerike, reakcija predsednika Johnsona in ameriških generalov.

Zaradi velikih uspehov ofenzive FNO in Severnega Vietnama, ki še zmerom ni zatrta, čeprav so ameriški generali trdili, da gre za malenkost, se utegne zgoditi, da pošlje Johnson v Vietnam novih sto tisoč vojakov. Srditost bojev je bila tolikšna in uspešnost vietnamskih partizanov takšna, da se je zgodilo nekaj nenavadnega: ameriški vojaki so se morali podrejati strateškim premikom partizanov.

Osvobodilnega boja vietnamskega ljudstva ni mogoče zatreti, ker je politika Združenih držav Amerike popolnoma pogorela. Ameriški politiki so še do nedavnega trdili, da je ljudstvo na njihovi strani, ker Amerika prinaša Vietnamu svobodo in ga varuje pred komunistično nevarnostjo. Varovanje svobode in zaščita pred komunistično nevarnostjo pa imata drugačno po-

RAZGLEDI S 46. VZPOREDNIKA

dobo: skoraj ves Južni Vietnam je v ruševinah, uničene so prometne zveze, razdejana so riževa polja, na Severni Vietnam so Američani odvrgli več bomb kot v vsej drugi svetovni vojni, največje žrtve pa so ravno med ljudmi, ki naj bi bili uradno njihovi prijatelji: med civilnim prebivalstvom. Izseljevanje, preganjanja, zapiranje v taborišča, kjer so razmere ravno takšne kot v nacističnih lagerjih, množični pokoli, to so znamenja ameriške zaščite pred komunizmom. Ponosne so izjave ameriških generalov, da so morali to ali to mesto zavzeti samo tako, da so ga do tal porušili. Ameriška poveljstva izdajajo ukaze, po katerih letala uničijo vasi, potem pa vse žrtve zapišejo med ubite partizane. Ameriški vojaki, ki so dezertirali, izpovedujejo, kako zverinsko je njihovo početje v Vietnamu, kako ravnajo z ujetimi partizani in civilnim prebivalstvom, da je mučenje ujetnikov med zaslišavanji nekaj vsakdanjega.

Znane so strahotne ugotovitve, ki jih je zbralo Russellovo mednarodno sodišče: posredno se je pokazalo, da ZDA cinično in hladnokrvno uporabljajo vietnamsko ljudstvo tako kot nacisti podjarmljena ljudstva za »poskusne kunce«: ZDA v Vietnamu preizkušajo svoja nova orožja in če ameriški politiki niso hoteli nič slišati za Russellovo sodišče, so ameriški strokovnjaki gotovo z zanimanjem prebirali pričevanja izpred sodišča. Iz teh dokumentov so lahko razbrali »tehnično učinkovitost« njihovega novega orožja.

Ofenziva FNO, ki je za samozavestne Američane veliko presenečenje predvsem zato, ker se je skupini partizanov posrečilo zasesti ameriško ambasado v Saigonu, je bila za ZDA nekaj tako nepričakovanega, da so voditelji dolgo lagali prebivalstvu in da seveda tudi zdaj ne povedo resnice. Predsednik Johnson je samozavestno govoril, da je »vietkonška ofenziva popoln polom«, tisk, radio in televizija pa so sprožili pravi plaz antikomunizma in antiazijstva: poročali so o delovanju »teroristov« in »morilcev«, o potuhnjenih »orientalskih škratih«, ki so se zagnali v »samomorilske akcije«, v katerih so predvsem »morili« civiliste. Lagal je predsednik, lagali so generali, lagali so drug drugemu (Johnson je baje rekel generalu Wheelerju: »Tri mesece ste se lagali predsedniku ZDA!«), lagali so Američanom.

V najbogatejši, najbolj razviti, najmočnejši in sploh v deželi superlativov je težko verjeti, da jo lahko premaga vojska partizanov. Izgovarjajo se na »strahopetnost« in »neodgovornost« saigonske vojske. In mnogi Američani razpredajo svoje misli naprej: če azijski komunisti ne bodo premagani v Vietnamu, potem se bodo gverilci pojavili tudi na Havajih ali v Kaliforniji...

Večina Američanov sploh ne more razumeti resničnega značaja revolucionarne vojne. Tisk in televizija nekako začudeno in s studom poročata, kako se partizani vtihotapljajo med ameriško vojsko, kako se torej ne gredo »poštenega boja«. Pri vsem tem pa uredništvom ne pride na misel, da bi pobrskali po arhivih in našli takšne primere vojskovanja tudi v ameriški zgodovini.

Načeloma naj bi presenetljiva demonstracija moči in učinkovitosti FNO okrepila položaj tistih ljudi v ZDA, ki imajo ameriško zmago za nemogočo in ki si želijo miroljubne rešitve vietnamskega vprašanja. Takih ljudi ni malo, med njimi so celo generali, toda več je njihovih vročekrvnih nasprotnikov, ki bi radi vrgli na Vietnam atomsko bombo, pobili še Kitajce, da bi Amerika imela mir.

Zakaj Amerika naj bi po njihovih mislih morala varovati svet pred komunisti, rdečkarji, Kitajci in revolucionarji. Takšnega mnenja so tudi v satelitskih državah, ki pomagajo ZDA moriti v Vietnamu. Tako na primer je filipinski predsednik Marcos pred kratkim dejal: »Male dežele, ki imajo skupno mejo s Kitajsko, lahko upajo le to, da jih bo ameriška navzočnost v Aziji zavarovala pred vsemi mogočimi napadalci — vse dotlej, da se dežele s tega področja ne bodo mogle same dogovoriti o skupni in učinkoviti obrambi. Za našo deželo je sreča, da smo zavezniki največje industrijske sile današnjega sveta, in v našem nacionalnem interesu je, da ohranimo to zavezništvo.«

Boj vitenamskega ljudstva (na Severu in Jugu), demonstracije svobodomiselnih ljudi v kapitalističnih deželah, predvsem pa podpora socialističnih dežel kažejo resničnejšo podobo svetovnih razmer in razpoloženja do azijske politike Združenih držav Amerike.

Čeprav Američani poudarjajo, da v Vietnamu bijejo »lokalno vojno«, pa je njihovo mesarjenje po Vietnamu agresijska vojna, katere politični cilj je neokolonializem, strateški pa ostati v Aziji in se »varovati« pred Ljudsko republiko Kitajsko in Sovjetsko zvezo.

Vietnamsko ljudstvo je s svojo vojsko tako močno, da ga ne more premagati milijon ameriških, južnovietnamskih in satelitskih vojakov, da je Washington prisiljen k umiku, namesto da bi napredoval, kot si želi.

Severnovietnamski obrambni minister general Giap poudarja, da vojne res še ni konec, da pa je že zdaj mogoče reči: strategija in taktika ljudske vojne sta premagali strategijo in taktiko ameriške »lokalne vojne«. »Zmaga našega ljudstva v zadnjem obdobju dokazuje popolno upravičenost našega načina boja proti ameriški agresiji, kakor tudi zmago resnične marksistično-leninistične linije, duha neodvisnosti in mednarodne solidarnosti naše partije.«

STANE IVANC

Gradenska slatina

OSVEŽUJE...

TUDI
— Z VINOM
— S SADNIMI SOKOVI
— S KAVO
— Z ŽGANIMI PIJAČAMI

ZDRAVI...

— BOLEZNI SRCA IN OŽILJA
— BOLEZNI LEDVIC
— BOLEZNI PRESNAVLJANJA
— ŽIVČNE BOLEZNI

KULTURA IN PROSVETA

FERDO GODINA: PREKMURJE 1941-1945

Znani slovenski pisatelj, prekmurski rojak in udeleženec osvobodilnega boja Ferdo Godina je napisal knjigo o osvobodilnem boju v Prekmurju. Pod naslovom PREKMURJE 1941—1945 je to bogato ilustrirano knjigo pred kratkim izdala Pomurska založba v Murski Soboti in tako obogatila literaturo o osvobodilnem boju v tem delu slovenske zemlje. Knjiga naj bi bila namenjena predvsem mladini, vendar pa je njen pomen večji. Gre za tehten prispevek k zgodovini našega osvobodilnega boja, k naporom naših zgodovinarjev, da bi strokovno obdelali vsa regionalna področja in tako ustvarili možnosti za nastanek zgodovinske sinteze ali za objektiven opis zgodovine tega važnega obdobja. Ta prispevek je toliko pomembnejši, ker je bila usoda Prekmurja v letih zadnje vojne vendarle nekoliko drugačna kot usoda ostalih slovenskih pokrajin. Prekmurje so zasedli Madžari, ki so Prekmurje priključili svoji državi, pri tem pa so ga tudi upravno razdelili na dva dela in priključili dvema madžarskima okrožnima središčima. V Prekmurju je leta 1941 prišlo do organiziranega odporniškega gibanja in do izredno živahne revolucionarne aktivnosti. Toda ko je okupator zadal osvobodilnemu gibanju odločilne udarce, ko so padli ali bili ujeti voditelji osvobodilnega boja, je prišlo do popolne pasivizacije. Prekmurska inteligenca je pobegnila deloma v Ljubljano, deloma je odšla v partizane, deloma se je zaposlila. Po povratku iz zaporov ali internacije ni bilo več nobene aktivnosti. Pa tudi od osrednjega vodstva Osvobodilne fronte ni dolgo časa nihče prišel v Prekmurje. Tako je tja do leta 1944 osvobodilni boj v Prekmurju zamrl. Potem pa s prihodom novih ljudi ni samo oživel, temveč se je razplamtel in zadal madžarskemu okupatorju hude udarce.

V Godinovi knjigi spremljamo kronološki pregled osvobodilnega boja v Prekmurju. Snov je pisatelj razdelil na tri dele. V prvem delu obravnava polet vstaje proti okupatorju v letu 1941 in zaključuje ta del s poglavjem o umiku Prekmurcev čez Muro v partizane ter s poglavjem o usodi aktivistov v madžarskih zaporih. Drugo poglavje obravnava čas od leta 1942 do poletja 1944, ko sta v Prekmurje prišla Dane Šumenjak in Jože Kramarič-Juš, nato pa Džemsova četa in drugi aktivisti. Tretji del je posvečen zadnjemu obdobju osvobodilnega boja in zajema čas od poletja 1944 do osvoboditve. Snov je razdeljena na vrsto poglavij, v okviru katerih avtor zanimivo, stvarno in tudi kritično obravnava dogodke in jih objektivno vrednoti. Pri tem pa ta njegov kritični odnos ni niti toliko pomemben. Najbolj pomembno je dejstvo, da je Godina zbral gradivo od neposrednih udeležencev osvobodilnega boja, ga deloma obdelal in kritično ovrednotil ter tako za boboče zgodovinarje opravil nadvse pomembno in koristno delo.

Seveda pa bo knjiga vsakemu bralcu v taki obliki, kot je, odkrila glavne značilnosti osvobodilnega boja v Prekmurju in ga seznanila z njegovimi posebnostmi. Pri tem je knjiga pisana vseskozi preprosto, stvarno in zelo zanimivo. Vse to ugotavlja tudi strokovna kritika, ki poudarja težavnost dela Ferda Godine, njegove zasluge za sestavljanje celote in luščenje resnice iz večkrat tudi nasprotujočih si podatkov.

Godinova knjiga »Prekmurje 1941—1945« je zelo tehten prispevek k zgodovini osvobodilnega boja v Prekmurju. R.

Proslava II. zasedanja AVNOJ

Priprave, da bi bila proslava 25-letnice zgodovinskega zasedanja AVNOJ, kar največja v vsej državi v letošnjem jubilejnem letu, so se najprej pričele v Jajcu, v kraju zgodovinskega zasedanja. Prav kmalu pa bodo začeli sestavljati načrte za to pomembno proslavo po vsej državi. Še več: letošnje leto naj bi bilo v znamenju II. zasedanja AVNOJ, v znamenju tega zgodovinskega jubileja.

V tem smislu je tudi republiška konferenca SZDL BiH, kjer so že začeli priprave na proslavo, poslala predlog zvezni skupščini in zvezni konferenci SZDLJ. Med drugim so tudi predlagali, naj ima proslava tega jubileja in hkrati 25-letnice nove Jugoslavije splošno jugoslovanski značaj kot pomembna manifestacija bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti in uspehov v socialistični graditvi.

Vse leto trajajoče prireditve naj bi dosegle vrh z osrednjo proslavo v Jajcu dne 28., 29. in 30. novembra, na kateri bi poleg drugih prireditev in manifestacij bila še skupna slovesna seja preživelih delegatov II. zasedanja AVNOJ ter predstavnikov vseh zborov zvezne skupščine, skupščin socialističnih republik in predsedstva zvezne konference SZDLJ.

Občinska skupščina v Jajcu, ki bo gostitelj udeležencev osrednje prireditve, bo tudi poskrbela, da bo dvorana, kjer je bilo II. zasedanje AVNOJ, in v kateri je sedaj Muzej II. zasedanja AVNOJ, primerno urejena in opremljena.

Filmski delavci iz BiH pa napovedujejo za to priložnost poseben celovečerni dokumentarni film, v katerem bodo prikazali oziroma razsvetlili in razjasnili še nekatera zgodovinska dejstva, povezana z II. zasedanjem AVNOJ. Skupina bosanskih scenaristov pa je že zbrala in še vedno zbira številne nove, širši javnosti doslej neznane, podrobnosti z II. zasedanja. Film bo posnela »Sutjeska-film« iz Sarajeva.

Tudi v Idriji — slikarska kolonija

Idrija, nekoč mesto s staro rudarsko, gledališko in kulturno tradicijo, sedaj pa občinsko politično-upravno, pa tudi industrijsko središče, postaja čedalje pomembnejši kulturni center. Ta pečat daje mestu gimnazija in druge kulturne ustanove s svojimi sodelavci, ki so osnovno jedro, sicer skromnega, vendar čedalje bolj poglobljenega in plodovitega kulturnega prizadevanja. Kot odraz določenega hotenja v tej smeri naj omenimo »Idrijske razglede«, periodično revijo, ki izhaja že dvanajsto leto, in »Kaplje«, ki so doživele do tretjega leta izhajanja devet številk. Ta revija za kulturo in občа vprašanja, ciklostirana in po zunanjosti in obsegu sicer skromna, je vnesla v idrijski kulturni krog precej razgibanosti. To so razveseljujoči poganjki k vsestranski kulturni dejavnosti v Idriji.

V okviru teh prizadevanj je bila pred kratkim v Idriji ustanovljena slikarska kolonija, v Sloveniji tretja po vrsti. Prva je to plemenito zamisel uresničila občina Zagorje, druga Groharjeva slikarska kolonija v Škofji Loki. Za idrijsko slikarsko kolonijo je dal pobudo idrijski rojak, akademski slikar Ivan Seljak-Čopič. Kot nadaljevanje kolonije pa je zrasla zamisel in želja po ustanovitvi idrijske umetniške galerije. Kakšne bodo naloge kolonije, je na slovesni seji, kateri so prisostvovali občinski predstavniki iz Zagorja in Škofje Loke ter predstavniki omenjenih dveh slikarskih kolonij, v kratkem nagovoru sporočil Stanko Murovec, predsednik občinske skupščine Idrija.

Predstavniki treh slikarskih kolonij so se tudi domenili za čas letošnjih prireditev. V Izlakah bo slikarska kolonija od 10. do 20. julija, Groharjeva kolonija v Škofji Loki bo od 22. julija do 6. avgusta, medtem ko bo v Idriji v drugi polovici avgusta.

Vsekakor bo uresničenje te zamisliv Idriji pripomoglo k dvigu likovne kulture v mestu, kjer se je med drugimi rodil tudi slikar Niko Pirnat. C. S.

KDO BO NAJBOLJŠI?

Medobčinski center klubov OZN Maribor je razpisal tekmovanje za najboljši klub OZN na področju Maribora, vključno s klubi OZN na osnovnih šolah Ormož, Slovenska Bistrica in Gornja Radgona.

Vsi klubi so razdeljeni v 3 tekmovalne skupine — osnovnošolsko, srednješolsko in delavsko — vaško. Imenovana je bila tudi komisija, ki vodi tekmovanje, med drugim pa se ocenjuje tudi sodelovanje klubov z družbenimi in političnimi organizacijami, kot so ZMS, Ljočitniška zveza, ZK, Društvo prijateljev mladine, SZDL, Organizacija prireditev in razstav ob zgodovinskih dnevih OZN, NOB, KP, mednarodnega delavskega gibanja, odziv klubov na nabiralne akcije (pomoč žrtvam imperialistične agresije), odnos klubcenter, sodelovanje med klubi samimi, priprave, kvaliteta, vsebina udeležbe sestankov, prizadevnost kluba do organizacije ipd.

Tekmovanje bo zaključeno na dan 24. oktobra letos, rezultati pa bodo razglašeni na veliki prireditvi Kaj veš o OZN v okviru praznovanja tedna OZN. Najboljši klub iz vsake skupine bo prejel knjižne nagrade, drugo in tretjeuvrščeni pa diplome. Prav tako bo Medobčinski center na predloge klubov s priznanji nagradil najboljše mentorje klubov OZN.

Partizanska ljudska pesem

LADO GRBEC:

Podstrešno okno

Zlat sončni žarek
je pregnal
nemirne sanje
tople poletne noči.

Sloneč na oknu
sem mežiknil v zarjo.
»Hej, fant!«
»Planine! Kamniške planine!
je bil vaš klic in vaš pozdrav?«
Svoboden bil sem v naročju vašem.
Mar ni to sen?
Zdaj res je, da kot senca begam,
drhti mi pest — da bi — udaril!!!
Da dvignem naj roko
so rekli —
pozdravim naj: eviva —
prekleto, nate,
pest v obraz:
eviva la morte — psi!

»Sinko!« —
»Planine moje, gore ponosne!«
»In svobodne sinko!«
Svobodo hočem, hočem,
tudi jaz, mi vsi —
moj brat in sestra
oče, mati —
»Planine, jaz pridem k vam!«
»Ah!« — Sonce izza dimnika
želim ti: dobro jutro!
Uporna misel se rodila
je s svojo lučjo —
obeta jasen, srečen dan!

LADO GRBEC, sin železničarja z Notranjke in matere Primorke, se je rodil 25. novembra 1921. leta v Ljubljani in odrastel v najbolj skromnih razmerah delavske družine. Še preden je prišel na gimnazijo, je objavljal svoje pesmi in prozo v raznih listih. Vse postavljene cilje je osvojil z lahkoto, ker je bil že kot mladenič človek silne volje in kremenitega značaja. Okupacija ga prav tako ni mogla prisiliti k popuščanju. Že v šolskem letu 1941/42 je bil sprejet med komunistično mladino. Kmalu so ga zaprli. Po vrnitvi iz zapora je odšel v partizane, četudi je bil bolan. Opravljal je propagandne in kasneje komisarske dolžnosti v Levstikovi brigadi. Padel je kot pomočnik politkomisarja bataljona na Kočevskem, blizu Koprivnika dne 15. novembra 1944.

IMELI SMO LJUDI...

MIROSLAV BERGINC

Dne 21. februarja 1968 je vse, ki so poznali pokojnega tovariša Miroslava Berginca, pretresla novica, da je za vedno zapustil družino ter širok krog svojih znancev in prijateljev. Možganska kap je pretrgala nit življenja moža, o katerem lahko rečemo, da je storil mnogo več, kot je bil dolžan storiti. V letu 1904 je zagledal luč sveta v Ajdovščini. Mladost mu je prekrižala prva svetovna vojna. Z ovdovelo materjo, bratci in sestricama je moral v begunska taborišča na Štajersko. Živeli so v barakah; druge barake so pokojnemu Miroslavu bile domovanje tudi v letih 1941—1945, ko je bil vojni ujetnik v raznih nemških taboriščih. Tam je tudi pridobival svoje tovariše za idejo NOB v domovini.

Ko se je vrnil iz ujetništva, je bil tovariš Miroslav takoj sprejet v JLA, kjer je dosegel čin podpolkovnika. Ko je slekel vojaško suknjo, se je vključil v vse organizacije na terenu kot zelo delaven član. Prav posebno pa se je zavzemal za bivše vojne ujetnike ter upokojence. Bil je tudi član občinske komisije za reševanje stanovanj za upokojene bivše borce.

Veliko priljubljenost tovariša Miroslava je pokazal tudi njegov pogreb. Z venci in šopki, s petjem in vojaško godbo so ga pospremili v prerani grob številni njegovi prijatelji in znanci.

NACE SMRKOLJ

Naceta Smrkolja iz Ušenišča pri Moravčah ni več med nami. V 70. letu starosti je omahnil zaradi zahrbtne bolezni. Številni prijatelji in borci so ga pokopali na moravškem pokopališču.

Druga svetovna vojna je tovariša Smrkolja zatekla na njegovi majhni kmetiji, kjer je živel s številno družino, v gorskem zaselku pod Miklavžem. Nečak Martin mu je septembra 1941 pripeljal v hišo del Bizjakove čete. Z vsem srcem sta z ženo sprejela borce v svoj dom in pomagala še pozneje, do konca 1941, ko je četa odšla in sodelovala v dražgoški bitki.

Smrkoljeva hiša je bila tudi potem stalna zveza med gorenjskimi in štajerskimi partizani. Odprta je bila vsakemu partizanu, ki je prišel mimo. Tod so bili mnogi sestanki, večkrat celo štabov ter okrajne konference. Smrkoljevi so omogočili, da je okrožje za Litijo moglo izpeljati svoj program. Junija 1944 pa se je z bombo ponesrečil 11-letni sin Stane in zgorelo je še gospodarsko poslopje. Družina je kljub temu delala za NOB do osvoboditve.

Tovariš Smrkolj — partizanski Dešen, bo ostal v lepem spominu številnim partizanom, ki jim je v hudih časih s svojo družino kakorkoli pomagal.

IVAN KUTIN

Nedavno smo se na tolminskem pokopališču poslovili od tovariša Ivana Kutina. Rodil se je 1899. leta bajtarju v Doljah pri Tolminu. Že mlad se je moral sam preživljati z dninami in ker mu rodna zemlja ni dajala dovolj, je s trebuhom za kruhom odšel v Francijo. Toda ne za dolgo. Ljubezen do skromne tolminske zemlje je bila večja od zavesti, da ga doma čaka trdo življenje. Po štirih se je vrnil. Ustvaril si je družino in kot skrbni oče nosil težko breme za preživljanje štirih otrok.

Ko je vihar druge svetovne vojne zajel tudi našo domovino, je Ivan kot človek, ki sta mu resnica in pravica najljubši za življenje malega človeka, prisluhnil aktivistom NOB in postal njihov zvesti pristaš že 1942. leta. Mnogo borcev, aktivistov, kurirjev je vodil z Mrzlega vrha preko Soče na Matajur in obratno. Noč za nočjo so kurirji trkali na vrata, ki so se vselej odprla. Vedno je imel zanje toplo, tovariško besedo. Bil je vodja vseh množičnih organizacij v vasi. O tem priča tudi odlikovanje.

Njegova življenjska pot se je iztekla. Le Soča, ki šumi ob skalah pod pokopališčem, mu bo odslej pela uspavanko. N. H.

JOŽE DROLC

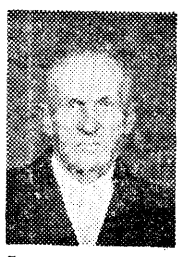

V starosti 70 let nas je zapustil Jože Drolc, znani družbeno - politični delavec iz Srednje vasi v Tuhinjski dolini. Do zadnjega je delal v mnogih množičnih organizacijah, v katerih ga bodo težko pogrešali kot zvestega in prizadevnega sodelavca. Že kot upokojenec je namreč deloval v invalidski organizaciji, v društvu upokojencev, kjer je bil odbornik in sodeloval pri Rdečem križu, SZDL, Prosvetnem društvu in Gasilskem društvu. Ves svoj prosti čas je posvetil delu v teh organizacijah. Kot vojaški vojni invalid je bil 18 let predsednik ZVVI, več let pa je bil tudi član občinske ZVVI.

Tovariša Drolca so mnogi poznali in vzljubili njegovo požrtvovalnost. Vsi ti so ga pospremili na njegovi zadnji poti; med njimi so bili tudi predstavniki občinskega odbora ZZB NOV Kamnik.

Proslava 25. obletnice ustanovitve 15. brigade

Leta 1943 je bilo v Sloveniji ustanovljenih več novih brigad in odredov, med njimi tudi 15. brigada. To so ustanovili v metliškem zaselku Vranešič dne 28. septembra 1943 iz enot Vzhodnodolenjskega odreda in mobilizirancev iz Bele krajine ter Podgorja. Njen prvi komandant je postal dotedanji komandant Vzhodnodolenjskega odreda in južne grupe odredov Anton Zgonc-Vasja. Po vojni je bil Zgonc aktivni oficir JLA in je bil leta 1966 kot generalmajor upokojen. Zdaj je predsednik stalnega odbora 15. brigade. Kot takega smo ga povprašali o letošnji proslavi 25. obletnice ustanovitve brigade

Povej nam nekaj o značilnostih 15. brigade, njenem pomenu ter uspehih . . .

Za razliko od mnogih drugih brigad in odredov je 15. brigada nastala predvsem iz mobilizirancev. Razmerje med njimi in starimi partizani-prostovoljci je znašalo 1 proti 10 v korist mobilizirancev. Seveda se je to kasneje še dolgo poznalo, posebno glede na celotno 15. divizijo, ki je bila ena izmed najboljših enot NOV. Zdaj, ko temeljito prebiram dokumente iz arhivov, sem že večkrat naletel na podatke, kako so cenili 15. divizijo domobranci. Pogosto omenjajo, kako jim stoji nasproti na Dolenjskem in Notranjskem 15. divizija, ta najelitnejša partizanska enota. S tem opravičujejo svoje poraze in zahtevajo boljše orožje, več ljudi in boljšo opremo. Res je bila 15. divizija v okviru 7. korpusa na konici bojev z domobranstvom.

Tone Zgonc-Vasja

Čeprav taka, pa je 15. brigada pokazala že v samem začetku svojega obstoja veliko borbenost. Tako je v zaključnem razdobju nemške oktobrske ofenzive leta 1943 uničila na cesti Novo mesto—Metlika 16 sovražnikovih vozil. Konec februarja je ob sodelovanju bataljona 12. brigade pregnala sovražnika iz Zdenske vasi. Dvodnevni boji okoli te postojanke, v visokem snegu in hudem mrazu, so pomenili za brigado hudo preizkušnjo, če upoštevamo, da je imela za seboj že poldrug mesec neprestanih zimskih bojev in da je štela komaj 300 za boj sposobnih ljudi. Nasprotnik je imel prav tako 300 ljudi, toda ti so bili dobro oblečeni in obuti, spočiti in branili so se iz trdnih bunkerjev. Veliko borcev 15. brigade je bilo bosih, noge so imeli zavite v vrečevino, mnogo je bilo tudi bolnih.

Tudi pri Kriški vasi je 15. brigada zmagala, čeprav je bila nekoliko na boljšem kot pri Zdenski vasi, ker je bilo tedaj pač poletje in razmerje do sovražnika približno 1 proti 2 v korist brigade.

Zdi se mi, da so zelo pogosto naši višji štabi od brigade preveč zahtevali in pričakovali.

Naslednja značilnost pa je bila, da nismo v bataljonskih in brigadnem štabu dovolj cenili propagande. O naših uspehih smo veliko premalo pisali, nismo jih znali dovolj popularizirati. V primerjavi z drugimi brigadami je bil pri nas tudi propagandni aparat številčno šibak in premalo usposobljen.

Imeli smo tudi premalo časa za vojaško in politično izobraževanje. Druge vojske najmanj tri mesece urijo novince, preden ti pridejo na bojišče, pri nas pa jih pogosto nismo niti dneva. Politična vzgoja je bila sploh šele za konkretnimi vojaškimi nalogami. Mislim reči, izvajali smo jo le, kadar smo pač imeli čas.

Dolgo časa je bila brigada sestavljena iz dveh ali treh skupin. Mislim na Belokranjce in Podgorce, kasneje Istrane. Šele čez več mesecev je iz teh skupin nastala celota, prej pa so bile močne »lokalistične« težnje. Včasih je namreč precej borcev samovoljno odšlo v domače kraje.

Leta 1943 smo se večkrat bojevali tudi na Hrvaškem. S tem smo širili bratstvo in enotnost. Ta naloga je bila večkrat zelo težka, ker smo prišli v kraje, kjer je bilo prebivalstvo na strani ustašev. Mislim pa, da smo svojo nalogo glede tega častno opravili.

S pripravami za letošnjo proslavo je odbor začel že lani proti koncu leta. Zakaj tako zgodaj?

Tako zgodaj smo začeli predvsem zaradi tega, ker smatramo, da proslava neke obletnice ne sme biti zgoli zadeva enega samega dneva ali točneje rečeno same proslave z govorom, godbo, petjem in rajanjem. Vsega tega so se navadno udeležili samo bivši borci.

Pri nas pa bi radi, da bi se v proslavo vključila tudi mladina in ne samo za nekaj dni. Zato smo že zdaj izdali skrajšano brigadno zgodovino. Po šolah metliške občine bodo pisali o brigadi naloge, nekaj najboljših bomo nagradili. Predlagali bomo tudi, da bi se nova šola v Metliki imenovala »Šola 15. brigade«. Radi bi organizirali tudi nekaj pohodov po poteh 15. brigade, toda najbrž zaradi pomanjkanja denarja ne bomo mogli mladine iz šol in tovarn popeljati drugam kot v Bušinjo vas na kraj, kjer je brigada uničila tistih 16 nemških vozil. Radi bi jih peljali tudi v Kriško in Zdensko vas . . .

Začeli naj bi v marcu, upoštevati moramo šolske počitnice, ki se končajo tik pred obletnico. Izven šole pa je mladino težko zbrati.

Predvsem pa je potrebno ljudem posredovati spomine na NOB v privlačni obliki, tako da jih bodo radi poslušali. Zato bomo priredili večkrat razgovore z mladino, pripovedovali bodo stari borci.

Kot je že navada, bo zvečer pred praznikom svečana akademija. Naslednjega dne bo zbor borcev 15. brigade, pozdravili jih bodo predstavniki občinske skupščine, komandant in zastopnik republiškega odbora ZZB. Nato bodo zapeli nekaj partizanskih pesmi. Če bo nova šola dobila ime po 15. brigadi, bodo na njej odkrili ploščo, te svečanosti pa se bodo udeležili v stroju nekdanji borci. Nato bo nadaljevanje proslave na Pungertu. Nastopili bodo telovadci, folklorne skupine, pevski zbori, godba na pihala itd. Če bo knjiga o zgodovini brigade natisnjena, bodo na Pungertu knjigo delili borcem.

Predvidevajo, da bodo tekmovali v šahu, strelstvu, namiznem tenisu, rokometu, odbojki, kegljanju, kolesarjenju, ribolovu, streljanju lovcev na glinaste golobe in podobnem.

Kako bo odbor zastavil propagandno akcijo okoli proslave?

Skušali bomo doseči, da bodo v časopisih objavili nekaj člankov o 15. brigadi, prav tako naj bi o njej spregovorila tudi radio in morda še televizija. Plakate o proslavi bomo nalepili po vsej Sloveniji in tudi po delu Hrvaške. Radi bi izdali tudi posebno poštno znamko z jubilejnim žigom in jubilejno kuverto. Prek časopisja in radia bomo večkrat pozvali vse nekdanje borce 15. brigade, naj pridejo v Metliko. V Belokranjskem muzeju v Metliki pa bodo priredili razstavo o 15. brigadi.

Upajmo, da bo do proslave, ki bo v septembru, kdaj točno še ne vemo, dotiskana tudi zgodovina 15. brigade. Avtor jo je zdaj obdelal od ustanovitve do julija 1944.

Zaradi letošnje proslave 25-letnice ustanovitve 15. brigade potrebuje odbor 15. brigade naslove in podatke vseh nekdanjih borcev te enote. Mnogi so že poslali svoje podatke, ne pa še vsi. Zato odbor prosi vse, ki so bili kdaj v 15. brigadi, naj pošljejo svoje naslove, če tega doslej še niso naredili.

Podatke pošljite na naslov: Odbor 15. brigade, Beethovnova 10, Ljubljana.

Glede proslave ima odbor brigade stalne in tesne stike z občinskim odborom ZZB metliške občine, kjer ima brigada domicil.

Kakšen naj bi bil program same proslave?

Kaj pa »intendanca«? Belokranjci so znani kot gostoljubni ljudje?

Obljubljati, kaj bo vsak dobil, ne morem, najbrž pa se Metličani ne bodo osramotili, kot se niso še nikoli.

Razgovor zapisal MP

Dan žena v vojašnici »Boris Kidrič«

Za dan žena so vojaki iz te vojašnice, ki je v Šentvidu pri Ljubljani, povabili tri tovarišice, znane revolucionarke, da bi jim pripovedovale o svojem življenju. To so bile Marjana Draksler, članica SKOJ od 1922 in KPJ od 1925, nosilka Spomenice 1941, Jožica Veble, aktivistka in interniranka v nemških taboriščih ter Milka Kovič, nosilka Spomenice 1941.

Marjana Drakslerjeva je vojakom povedala, kako je bilo pri partizanih in kako so poskušali rešiti Toneta Tomšiča. Milka Kovič je obujala spomine na Majdo Vrhovnikovo, narodnega heroja, Jožica Veble pa je pripovedovala o trpljenju v nemških taboriščih, kjer je spoznala narodnega heroja Tončko Čeč.

Vojaki so vse tri tovarišice poslušali z velikim zanimanjem.

Za dan žena so vojaki gostovali v osnovni šoli Šentvid in tam izvedli nekaj točk programa pesmi in recitacij. Prav tako so nastopili v tovarni »Šumi« in pri Ljubljana-transportu. Mladinske organizacije teh ustanov, oziroma podjetij pa bodo vrnile obisk, ko bodo vojaki prisegali.

Ivan Gajić, Ljubljana

v Radence po zdravje za bolezni LEDVIC

Grenka tridesetletnica

Dne 13. marca 1968 mineva trideset let od tistega dne, ko so nacionalsocialistične nemške čete prekoračile avstrijske meje in poteptale avstrijsko neodvisnost. Avstrija je bila prva dežela Evrope, ki so jo vojaško zasedli. Kmalu za tem je prišla na vrsto Češkoslovaška, a z napadom na Poljsko je izbruhnila druga svetovna vojna. Na Hitlerjevo pobudo izvedeno zasedbo Avstrije v marcu 1938 so reakcionarne zahodne vlade priznale; odobravale so namreč nemški pohod proti »vzhodu«, ker so upale, da se bo Hitler obrnil izključno proti Sovjetski zvezi. Toda to je bila žalostna, napačna špekulacija v času, ko bi pohod fašizma lahko ustavili z neprimerno manjšimi žrtvami. Sovjetska zveza je bila edina velesila, ki ni priznala zasedbe Avstrije in je v Zvezi narodov protestirala proti temu.

Hitler je hotel leta 1938 vojaško zasedbo Avstrije prikriti s tako imenovano »priključitvijo«. Pri tem so ga podpirali avstrijski velikonemški krogi in peta kolona avstrijskih nacionalsocialistov — Kaltenbrunner, Seiss-Inquart, Eichmann in drugi. Komunistična partija Avstrije je bila prva in edina stranka, ki se je že 13. marca 1938 izjavila proti fašistični aneksiji in pozivala na boj za ponovno vzpostavitev neodvisnosti Avstrije. Avstrijske patriote, ki so zahtevali oborožen odpor proti nemškemu vkorakanju v Avstrijo, je takratna vlada dr. Schuschnigga pustila na cedilu. Zadnji načelnik generalnega štaba avstrijske zvezne vojske »feldmaršal-lajtnant« Jansa je izdelal vojaški načrt odpora. Toda Schuschnigg ga je zaradi Hitlerjevega pritiska odstavil. Po ulicah avstrijskih mest je v februarju in v marcu 1938 demonstriralo proti grozeči aneksiji na stotisoče avstrijskih patriotov, med njimi socialisti, komunisti, katoliki, sindikalisti in mnogi mladinci. To gibanje je postavilo temelje pozneje razširjajočemu se odporu proti hitlerjevskemu fašizmu.

Nemško vkorakanje v Avstrijo je imelo tudi pomembne gospodarske razloge. Hitlerjevi Nemčiji so bile za njeno oboroževanje potrebne surovine, devize in zlato. Devize in zlato so prepeljali v Berlin in vse do danes še niso vrnili ničesar. Trenutno so avstrijske zlate rezerve spravljene v ameriški narodni banki.

Na podlagi diplomatskih prizadevanj Sovjetske zveze so v letu 1943 ponovno vpostavitev avstrijske neodvisnosti proglasili za zavezniški vojni smoter. Zahtevali pa so vsekakor, naj tudi Avstrijci sami prispevajo k svoji osvoboditvi. Dokazano je, da so se na vseh straneh Avstrije pojavile odporniške skupine, na Gornjem Štajerskem, v Salzkammergutu, na Tirolskem in Koroškem, povsod so bile manjše partizanske skupine. Jugoslovanska ljudska armada je v letu 1944 dovolila ustanovitev samostojnih avstrijskih enot in ustanovili so 5 bataljonov. Avstrijci so se borili tudi kot prostovoljci v Rdeči armadi, v britanski in ameriški armadi ter kot udeleženci odporniških gibanj v raznih deželah. Žrtve bojev za svobodo so precejšnje, čeprav jih sedanja avstrijska vlada komajda priznava. Leta nacistične zasedbe Avstrije 1938 do 1945 so bila zelo huda in so zahtevala največ žrtev v vsej zgodovini Avstrije.

Ob tej tridesetletnici bo v Avstriji mnogo prireditev. Borci odporniškega gibanja bodo priredili skupen izlet v nekdanje koncentracijsko taborišče Dachau, kjer bodo spregovorili tisti, ki so jih s prvimi transporti odpeljali v to taborišče. Arhiv dokumentov avstrijskega odporniškega gibanja je pripravil za šole posebne brošure, predavanja s skioptičnimi slikami in razstave. Veliko razstavo tega arhiva bodo priredili v marcu na Dunaju. Enake razstave bo priredilo avstrijsko poslaništvo v ZSSR v Moskvi, Kijevu, Tiflisu in Rigi, saj sta bila prav sodelovanje in solidarnost borcev odpora raznih narodov značilnost tiste dobe.

Komunistična partija Avstrije pripravlja tudi veliko spominsko zborovanje, pri katerem bodo prišli do besede tudi nekdanji udeleženci odporniškega gibanja. In prav zaradi tega je treba opozoriti, da so borci odpora opominjajoča vest naroda. Nekdanji nacionalsocialisti in neofašisti postajajo namreč vedno bolj predrzni. So proti avstrijskemu narodu in razširjajo velikonemške zamisli. Revanšistično časopisje »Deutsche Nationalzeitung«, »Deutsche Wochenzeitung« in druge liste lahko v Avstriji nemoteno razširjajo. Mnogi vojni zločinci, katerih strahotno sodelovanje pri množičnih umorih ni neznano, se prosti zabavajo v Avstriji. Sodniki in javni tožilci, ki so se aktivno udejstvovali v morilskih sodiščih, so še vedno na visokih mestih avstrijskega pravosodja. Avstrijska zvezna vlada dopušča, da bonska vlada vedno pritiska nanjo. Zato ne gre prezreti s tem povezanih nevarnosti za nevtralnost Avstrije.

Johann Müller, Dunaj

VISOKO KVALITETNA
SODOBNO EMBALIRANA
KAVA
Special

PRAVNA POSVETOVALNICA

Kako doseči priznavalnino, podporo ali pokojnino?

Zaradi aktivne udeležbe v NOV vam je priznana posebna doba, in sicer do 1. VI. 1943 enojno, od takrat dalje do konca vojne pa dvojno. Kljub temu ste dobili sporočilo, da vam ne pripada denarna pomoč in tudi ne priznavalnina, ker imate kmetijo. Radi bi zato vedeli, zakaj vam nič ne pripada, posebno še, ker vidite tudi druge sosede, kako delajo na kmetijah, pa vseeno dobivajo pokojnine. Veste tudi za kmetico, ki ima 12 ha zemljišča. Res je bila v nemškem taborišču, vendar po vojni dela na svoji kmetiji in dobiva pokojnino. Druga je vdova po padlem partizanu, ki ves čas po vojni dela na domači kmetiji. Redi kravo, dva prašiča in prav tako prejema pokojnino. Zato ne razumete, zakaj vam ne bi pripadlo ničesar. Pred vojno ste bili zaposleni sedem let. Delovno dobo si šele sedaj urejate, pa so vam rekli, da ste rok že zamudili. Poročili ste se leta 1946 na kmetijo. Toda posestvo so arondirali, mož je šel k zadrugi v službo, z njegovo plačo — nekaj nad 71 tisoč S-dinarjev — pa ne morete živeti. Da bi se sedaj zaposlili, ni mogoče, ker ste stari 52 let. Zato prosite za pojasnilo, kaj naj ukrenete in kam naj se obrnete, da bi kaj dosegli, pa četudi le polovično pokojnino. Radi bi vedeli, ali bi bilo možno, da bi se zaposlili kot gospodinjska pomočnica na posestvu svojih dveh tet, ki bi bili pripravljeni plačevati prispevek za vaše socialno zavarovanje. Ali pa, da bi vzeli k sebi upokojenko in jo oskrbovali.

Ali bi se to štelo kot zaposlitev, če bi plačevali prispevek za socialno zavarovanje?

Predvsem je treba razlikovati med pokojninami, invalidninami in priznavalninami. Res se morda marsikomu zdi, da je pač eno kot drugo pomoč ali prispevek družbe, da je eno ali drugo denar. Vendar so le bistvene razlike, ki naj jih na kratko pojasnimo. Pokojnine dobivajo tisti, ki so bili določeno dolgo dobo zaposleni, ki so pač bili v delovnem razmerju in so njihovi delodajalci zanje plačevali tudi prispevek za pokojninsko zavarovanje. Pridobitev starostne pokojnine je torej vezana na določeno dolgo dobo zaposlitve in določeno starost. Jasno je, da dobe pokojnino tudi vdove upokojencev ali vdove umrlih zaposlenih, enako tudi njihovi otroci. Poleg t. i. starostne pokojnine, poleg družinske pokojnine poznamo še invalidsko pokojnino, ki pripada tistim zaposlenim, ki so zaradi bolezni postali nesposobni za nadaljnje opravljanje dela, imajo pa že določeno dobo zaposlitve.

Povsem nekaj drugega so invalidnine. Te ureja zakon o vojaških vojnih invalidih. Invalidnina pripade vojaškemu vojnemu in mirnodobnemu invalidu (osebna invalidnina), lahko pa tudi vdovi ali materi padlega borca ali vdovi umrlega, sicer že priznanega invalida (t. i. družinska invalidnina). Spet nekaj povsem drugega pa so priznavalnine, ki jih dajejo občine tistim, ki so se aktivno udejstvovali v narodnoosvobodilni borbi, ali so starši, vdove padlih borcev in aktivistov, nimajo pa pogojev za prejemanje pokojnine ali invalidnine, ali pa sta pokojnina oz. invalidnina zelo nizki. Gre bolj za socialni problem, ker se s tem daje pomoč tistim, ki nimajo lastnih sredstev za preživljanje.

Ker imate pred vojno sedem let, med vojno pa z dvojnim štetjem približno pet let pokojninske dobe, še ne izpolnjujete pogojev za starostno pokojnino. Za borce in aktiviste NOV velja določilo čl. 70, ki pravi, da žena, borec izpred 9. IX. 1943, pridobi pravico do pokojnine, ko doseže 30 let pokojninske dobe ne glede na starost, ali pa ko doseže 50 let starosti in ima najmanj 20 let pokojninske dobe. Teh pogojev ne izpolnjujete in se morate zato za nekaj let še zaposliti, če hočete pridobiti pravico do pokojnine. Let se ne da dokupiti. To, da bi vzeli kako žensko k sebi in jo oskrbovali, še ni delovno razmerje, ki bi vam dalo pravico do pokojnine. Če bi se zaposlili pri tetah, bi to bilo delovno razmerje, če bi to res bila zaposlitev, ne pa samo navidezna, da bi si na ta način pridobili pravico do pokojnine.

Priznavalnine pa vam očitno res ne priznajo, ker niste socialno ogroženi. Imate vendarle še nekaj posestva, pa tudi vaš mož je zaposlen. Res je, da se dogajajo zlorabe. Toda če pišete o ženi, ki je vdova in ima posestvo, lahko dobiva ta invalidnino po padlem možu. Prav tako lahko delavec, ki je pridobil pravico do pokojnine, živi in dela na posestvu, ki je njegova last ali last njegove žene. Posestvo torej ni ovira niti za invalidnino niti za pokojnino, pač pa lahko za priznavalnino.

IVAN MIKULIN

Izza kulis fašistične policije

Bassano je rjul od jeze in omenjal neko izdajstvo. Ko se je pomiril, je rekel, naj se vsi vrnemo. Sam pa je zdirjal k Montagni na ponovni posvet. Izdajalka je medtem vsa zaskrbljena v veži sedanje moščanske gimnazije v družbi nekega grenadirja čakala na Bassano. Ko sem govoril z njo, mi je potožila, da tega dne sploh niso v tovarni dobili »Poročevalca«, kar pa se ji zdi še bolj čudno, je to, da ni bilo nobenega izmed aktivistov na delo.

V ponedeljek ob dveh popoldne pa sem zvedel na kvesturi, da se bo akcija na Saturnus ponovila tega dne ob pol petih popoldne, ko delavci resnično zapuščajo tovarno. Nisem imel več možnosti, da bi koga obvestil, bil pa sem tudi prepričan, da so v Saturnusu še vedno previdni zaradi sobotnega opozorila.

Iz izkušenj z OF pa sem vedel, da tudi najmanjši namig, če ga ujame primerna oseba, skoraj vedno rodi uspeh. Na hodniku na kvesturi sem srečal znanko, ki je prišla po dovolilnico za obisk moža, ki je bil zaprt. Vprašala me je med drugim, kako se kaj počutim; odgovoril sem ji, da se slabo, ker namesto da bi počivali, moramo popoldne spet v Saturnus na delo, kjer bo strašno. Ženska zdaj ni več hotela čakati na dovolilnico, na vsem lepem se ji je pričelo silno muditi domov...

Še vedno me je hudo skrbelo, kako bo, bal sem se, da sta Bassano in Montagna v svoji razkačenosti skuhala še vse kaj hujšega, kot sta prvotno nameravala. Lahko bi delavcem tudi podtaknila kako orožje ali časopise. Posebno pa sem se bal za aktiviste, ki so bili na seznamu.

Akcija se je začela točno. Ženske, ki so že odhajale domov, so se morale vrniti na delovna mesta in začela se je splošna preiskava. Končali so že po obratih, »Poročevalca« pa nikjer, še manj pa orožja. Fašisti so z vseh strani gonili ženske v vrsto pred neko pisarno. Nobenega moškega ni bilo v vrsti. Tedaj je od nekod prišla še Bassanova vohunka in stopila v pisarno, kamor je malo prej prišel Bassano sam. Tedaj pa je iz neke pisarne kot ponorel pridrvel fašist. Z nekim papirjem je mahal visoko nad glavo in rjul, da je našel »Poročevalca«. Neučakano je spraševal po konzulu Bassani.

V pisarni je bilo dobrih deset minut vse tiho, najbrž je medtem izdajalka brala, kaj piše na listu, najbrž pa je tudi izrekla obsodbo. Bassano in trije fašisti so se pognali iz svoje pisarne in stekli v pisarno, kjer so bili našli »Poročevalca«. Tam je Bassano postavil dva fašista pred vrata za stražo, dva pa v pisarno, da bi stražil žensko, pri kateri so našli »Poročevalca«, policistom in karabinjerjem pa je prepovedal vstop.

Nato se je začel mimohod žensk mimo priprtih vrat pisarne, kjer sta jih opazovala Bassano in izdajalka. Včasih je izdajalka potrkala na vrata in tedaj so žensko, ki je šla mimo vrat, fašisti zgrabili in odvlekli v drug prostor, kjer so jo zadržali. Druge pa so spodili domov. Tako so odbrali približno 15 žensk, večidel mater.

Bassano pa se je z zaplenjenim papirjem in seznamom, kjer je bilo na moje veliko veselje kar precej neobkljukanih imen, odpeljal k Montagni. Kmalu se je vrnil z ukazom, da je treba žensko, pri kateri so našli »Poročevalca«, nemudoma na kraju samem ustreliti. Tako so ustrelili mlado slovensko aktivistko Vido Pregarc...

Zadržane ženske so fašisti odvlekli v sedanjo gimnazijo, kjer jih je naslednjega dne prevzela policija in jih po uradnem zaslišanju postopoma spuščala.

V torek zjutraj pa so fašisti spet na prijavo izdajalke iz Saturnusa aretirali na Hrušici očeta in sina. Oba so takoj ustrelili pri nekem kozolcu na Hrušici.

Fašist, ki mi je pripovedoval o teh dogodkih, se je hvalil, kako je to šele začetek tistega, kar še pride.

Ne da bi pomislil na morebitne nevarnosti, sem se drugo jutro z dvema agentoma odpeljal v Bohoričevo ulico po izdajalko. Našli smo jo, ko je že napravljena čakala na vojaka, da jo pospremi k Bassani. Nismo se zmenili za njeno kričanje,

zahteve in grožnje — porinili smo jo v avto in odpeljali na kvesturo. Poskrbel sem, da smo ji v najkrajšem času izdali dokumente in denar za na pot ter ji omogočili potovanje v Italijo s prvim vlakom, tako da ni mogla nikogar več o tem obvestiti. Toda fašisti so vseeno nekaj zvohali in so zaradi tega začeli proti meni kuhati jezo.

Nekaj dni zatem je fašistični bataljon pod poveljstvom Bassana odšel na Dolenjsko v boj s partizani. Bassano jo je tam skupil: partizanski rafal mu je preluknjal trebuh in čez nekaj dni je v hudih mukah umrl v vojaški bolnišnici v Mostah...

Zviti kvestor Ravelli pa je vseeno začel tudi name malo postrani gledati. Odredil mi je dva agenta za stalno spremstvo, češ da se boji zame, da me ne bi partizani ubili, dejansko pa zato, da bi me nadzirala. Močno »hvaležen« za tako skrb sem namignil na dva, ki bi po mojem mnenju bila za to nalogo najbolj primerna. To sta bila Inocenti in Pellizari, ki sta kazala že razveseljivo stopnjo preobrazbe v mojem duhu. Poznal sem ju kot resna in razumna fanta. Kvestor se je strinjal z mojo izbiro.

Fanta pa ste se znašla v dokaj mučnem položaju. Po kvestorjevem nalogu sta me morala spremljati na vsakem koraku, obenem pa kvestorju vsak dan sproti poročati pismeno o vsakem mojem koraku, s kom govorim in kaj.

Zadevo smo uredili tako, da sem jima vsak večer pomagal pri sestavljanju poročila, ki sem ga seve prikrojil sebi v prid. Kvestor je bil zadovoljen, fanta tudi, jaz pa še najbolj...

Da bi se ju včasih vseeno znebil, sem priskrbel vsakemu po eno spretno dekle. Zaradi tega sta imela kmalu oba vsak večer tako nujne opravke, da sta me prosila za dovoljenje, če me smeta za uro ali dve pustiti samega. Razumljivo je, da sem njunim prošnjam rad ustregel, čas pa izkoristil za sestanke s Simonitijem in njegovimi sodelavci.

(NADALJEVANJE)

Nemalokrat najdemo med zajetno kopico vsakodnevne pošte pisemce, ki se ga posebno razveselimo. Napisano je skrbno, morda malce v okornem jeziku, pa vendar tako odkrito in prizadeto... Pišejo nam mladi iz vseh krajev Slovenije z željo, da njihove prispevke objavimo. Nabralo se jih je že kar čedno število in odločili smo se, da pričnemo v današnji številki »TV 15« z novo rubriko »MLADINA PIŠE«. Prispevke, ki jih bomo sprva objavljali le vsakih štirinajst dni, bomo honorirali.

Pišite nam o času našega narodnoosvobodilnega boja, čeprav ga niste doživljali in ga poznate le po pripovedih in vanj vpletite svoje misli. Pišite nam o svojih prizadevanjih za mir in lepšo bodočnost. Z odločno besedo se postavite po robu krivici, ki v svetu še vedno marsikje neusmiljeno gospodari. Zaupajte papirju svoje najskritejše želje, saj vemo, da je v njih toliko plemenitih idej, lepote ljubezni in človečnosti. Naj postanejo te skromne vrstice, namenjene vam, tribuna poštenih hotenj... Samo to je bil naš namen. In tudi mi bomo po svojih najboljših močeh pokramljali z vami, vas obiskali in vam z veseljem odgovorili na prenekatero zastavljeno vprašanje.

Za današnji pomenek dovolj, saj je bilo to šele naše prvo srečanje.

UKRADENA BRZOSTRELKA

Stric Marjan nas je večkrat obiskal. Vedno sem se razveselil, ker mi je večkrat pripovedoval resnične partizanske zgodbe. Ta, ki jo bom sedaj napisal, mi je ostala najbolj v spominu. Bilo je takole.

Stric je bil star komaj petnajst let in je bil v Litiji trgovski vajenec. Pri trgovini je bila gostilna. V njej so med vojno stanovali Nemci. Nekega dne so se odpravili drugam. Vsi so bili že na kamionu. Stric Marjan je šel pogledat, če so kaj pustili. V kotu je zagledal vojaški nahrbtnik in brzostrelko. Pozabil ju je nemški vojak, ki je šel k peku prek ceste. Stric Marjan je brž vzel brzostrelko in jo vtaknil v nezakurjen štedilnik, zaprl vratca in šel v trgovino. Medtem so se Nemci odpeljali. Zvečer, ko so trgovino zaprli, je odšel v gostilno. Brzostrelka je bila še vedno v štedilniku. Zaprosil je poslovodjo za vrečo, češ da bo vzel nekaj lesne volne, ki jo potrebuje oče. Ko mu je poslovodja dovolil, je napolnil vrečo z lesno volno in porinil noter brzostrelko. Vse skupaj je privezal na kolo in je odpeljal domov. Moj

očka pa je bil takrat že povezan s partizani. Stric mu je povedal, da je Nemcem vzel »majhno puško« — takrat še ni vedel, da se imenuje brzostrelka — ki naj jo odda partizanom.

Drugi dan sta pripravila ročni vožiček, položila na dno brzostrelko, nanjo pa nekaj vreč koruze. Nemci so mislili, da peljeta v mlin. Peljala sta skozi Šmartno, kjer je bila nemška postojanka. Ko sta se že bližala Jablanici, sta srečala nemško patruljo. Ustrašila sta se. Oba sta lepo po nemško pozdravila. Nemci so malomarno odzdravili in nihče ni pogledal, kaj imata pod vrečami. Takoj ko so Nemci odšli, sta pustila voziček z vrečami pod nekim kozolcem. Očka si je zadel brzostrelko na ramo, in tako sta šla proti Gradišču. Na javki sta vprašala, kje bi našla partizana Frenka. Nihče ni hotel povedati zanj, ker so mislili, da sta oborožena gestapovca. Šla sta naprej in kmalu ju je ustavil partizanski stražar. Odpeljal ju je k tovarišu Francu Mojškercu-Frenku, ki ju je takoj prepoznal. Ko sta mu dala ukradeno brzostrelko, je je bil zelo vesel. To je bila prva partizanska brzostrelka v tem kraju.

Stric Marjan in očka sta se pa potem vrnila srečna in vesela domov.

Igor Volk V. c razred
Osnovna šola Franca Rozmana-Staneta, Šmartno pri Litiji

MLADINA PIŠE

Pismo s Planine pod Golico

Kakor vsakega pisma mladih borcev, tako smo se razveselili tudi pisma Milenke Klinar s Planine pod Golico, učenke osnovne šole na Jesenicah. Piše nam, da je njen stari ata naročen na »TV 15«, ki ga tudi ona zelo rada bere. S pomočjo starega ata je pridobila dva nova naročnika.

Hvala lepa, Milenka!

In še nekaj: ni nujno, da so dopisi našemu uredništvu natipkani. V tvojih letih zna malokdo tipkati, zato smo prav tako veseli pisma, ki je razločno napisano z roko.

»VSI SO UPORNIKI...«

Ko se je Vojkova četa nastanila v Brinovem griču, so začeli partizani hoditi k Čuku, kjer je bila doma moja mama. Vsak večer so jim skuhali večerjo. Za partizane so ubili tudi težkega vola. Ker vsega niso mogli pojesti, so ostanek zakopali. Ni še minilo sedem dni in že so pridrveli Italijani. Šli so naravnost do zakopanega mesa. Kazno je bilo, da jih je nekdo izdal.

Od tedaj, to se je zgodilo decembra 1942, je bilo pri Čuku hudo. Zaprli so staro mamo, strica in teto. Doma je ostala samo moja mama, stara komaj petnajst let, z mlajšimi brati in sestro. Starejša brata sta bila v partizanih. Stara mama se je vrnila iz zapora šele 15. junija 1943.

Trajno pa bo ostal vsem v spominu 23. julij 1943. Pri Klavžarju so partizani napadli Italijane. To je bil tudi vzrok, da so v našo hišo spet pridrveli italijanski fašisti. Slučajno je bil doma mamin starejši brat, partizan. Bil je skrit v seniku. Italijani so ga hoteli ujeti. Mamo so najprej odpeljali na senik in jo spraševali, kje je brat. Ni jim povedala. Tudi ko so položili v seno vžigalice in jo hoteli s tem zastrašiti, je molčala. Brat je videl, da mu ni rešitve in se je ustrelil. In že je bilo vse v ognju. Brata so vrgli s senika, domače pa postavili k zidu, da bi jih ustrelili. V zadnjem trenutku so se premislili. Brata so naložili na voz in domače odgnali.

Med potjo so kmetu Košandru zaplenili živino. Med živino je bila tudi krava, ki je bila zelo divja. Zagnala se je v prvega italijanskega karabinjerja, ga nabodla na roge in zbežala. Odpeljati so ga morali v bolnišnico, kjer je podlegel poškodbam. Hudomušno so se muzali domačini, ko je poveljnik karabinjerjev ves divji kričal:

— Ma tutti quanti sono ribelli anche le bestie! (»Vsi so uporniki še živina«, bi se reklo po naše.)

Kravo so ubili in jo vrgli le nekaj metrov stran od mrtvega brata. Nato so brata odpeljali na pokopališče. Domačine so pustili na trgu. Hoteli so jih odpeljati v Italijo, pa je ravno takrat prišel ukaz, da jih morajo izpustiti — bilo je namreč le nekaj dni pred kapitulacijo Italije!

SILVA MOHORIČ,
Osnovna šola Črni vrh nad Idrijo

OKROGLE IN OGLATE

● **Samozavestni rektor.** Bivši rektor chicaške univerze se je razhudil nad pisanjem ameriškega tiska, ki meni, da Amerika ni več sila, kakršna je bila nekdaj. Rektor je jezno dejal: »Združene države Amerike so še vedno najmočnejša, najbogatejša in najnevarnejša dežela na svetu.«

● **Absolutna stalnost... Janez** Stanovnik, član ZIS, je govoril v skupščini o resoluciji, ekonomski politiki, gospodarskem položaju, načrtu. Svoje trditve je dokazoval s številkami, projekcijami, tabelami in konec koncev je uporabil »najmočnejši dokaz«: »Računamo na relativno (sorazmerno) stalnost, absolutna stalnost pa obstoji samo tam ‚zgoraj' in v Grobljanski ulici...« Ob Grobljanski ulici je pokopališče.

● **Ameriška demokracija...** George Albrecht, 35-letni elektrotehnik iz Palm Beacha na Floridi (ZDA) je padel na cesti v neko luknjo in si poškodoval hrbtenico. Luknja je ostala po delih, ki jih je bila naročila mestna občina. Albrecht je sodnijsko terjal, naj mu občina plača odškodnino. Sodišče je njegovo zahtevo odklonilo z utemeljitvijo, da je pri nesreči šlo za »božje delo«. Albrecht se ni dal ugnati v kozji rog, namreč je naperil tožbo proti samemu — bogu, sodnijsko ugotovljenemu krivcu. V tožbi zahteva poškodovani 25.000 dolarjev odškodnine. Albrecht dobro ve, da ne more prisiliti boga, da bi mu plačal odškodnino, zato je v tožbi poleg imena toženega boga navedel imena njegovih zastopnikov na Zemlji, t. j. 30 vodilnih organov cerkva v bližini kraja, kjer se je bil poškodoval. Sodišče je moralo tožbo sprejeti... Bržkone se bodo sodniki v prihodnje dobro premislili ter se ne bodo več v svojih razsodbah sklicevali na boga.

● **Skrivnostna aktovka.** Angleški časniki so ob nedavnem obisku premiera Wilsona v Moskvi objavili tole zanimivost: Wilson je prišel v Kremelj na konferenco v spremstvu svojega tajnika, ki je imel pod pazduho veliko rdečo aktovko. Sovjetski premier je s prstom pokazal na aktovko in menil: »Tule so skoraj gotovo kakšni tajni dokumenti.« Wilson se je nasmehnil in mu ljubeznivo pojasnil: »Tajnik nosi v aktovki vedno sendviče. Včasih vzame kakšen sendvič tudi zame.«

● **Ni ne miru ne pokoja...** Angleški politik in bivši vodja Liberalne stranke Grimond je sporočil v poslanici konferenci te stranke: »Naj bi tudi sam arhangel Gabrijel stopil na Zemljo in oznanil mir in blaginjo vsem in vsakomur, še to bi izzvalo stavke in vstaje.«

Pripoved Gašprčevega oča

Pnem se po razmočeni rebri Burkeljčevega hriba. Tu in tam posamezne kmetije in vmes blaten kolovoz. Potem njive, dolge brajde vmes, sadna drevesa in proti vrhu gozd. Z vrha je prav lep razgled po Spodnji Savinjski dolini. V stari Jugoslaviji so tu gori zborovali preboldski komunisti. Pa tudi drugi so prišli. Tudi radovednih žandarjev ni manjkalo. Zato so morali biti govorniki zelo previdni. Največ je bilo petja in rajanja. Pravijo, da se je nekemu preveč radovednemu žandarju nekaj zelo neprijetnega zgodilo. Na toplem soncu je revež zadremuckal, eden izmed navzočih komunistov pa mu je skril kapo in puško. Baje je strašno sakramentiral, ko se je opotekal med grmovjem in iskal najdragocenejši del svoje opreme.

— Prekleti rdečkarji, vam že še pokažem! je robantil.

Precej niže je Gašprčeva kmetija. Vsa s sadnim drevjem zakrita. Tu je dolgo let gospodaril pokojni Gašprčev stric. Vsi smo ga tako klicali. To je bil možak! Nasmejan in čokat, s košatimi brki pod nosom, s tako živimi očmi pod plemenitim čelom. Da, bil je prava kmečka grča, prava kmečka dobričina. Spominjam se, kako sem hodil po breskve.

— No, je rekel, doli med brajdami jih je zadosti. Naberi si jih. Pa na želodec ne pozabi. Prava letina je bila zanje in takle sad prav imenitno tekne. Pa kruha ti tudi dam, če hočeš. Boš raje tovkec?

Dobrih nok je bil. Človek plemenitega srca. Pa tudi odločen, saj je bil sedem let vojak: tri leta aktivno, štiri leta v prvi svetovni vojni. In dobro, srčno ženico je imel. Tudi nje se spominjam. Prava mravlja, kmetica in mama, ki ni poznala oddiha. Rada se je pogovarjala z mimoidočimi, rada je vabila v hišo. Tako si je Gašprčeva domačija dobila pošten sloves. Marinc se pišejo. Ali s tem priimkom je mnogo hiš. Gašprčeva pa je samo ena. Res je, samo ena. In ko je okupator zasedel tudi Savinjsko dolino, so mnogi komunisti prišli, da se skrijejo pri Gašprcu. To lahko potrde prvoborci, ki še živijo. Bilo je hudo, bilo je nevarno, toda za poštene ljudi so bila vrata Gašprčeve hiše vedno odprta; Gašprčev oča je pač dobro vedel, čutil je z njimi, ki so prvi zbežali pred Nemci. Oba, stric in teta, sta jim pripravljala ležišča, oba sta jim prinašala hrane, oba sta z njimi pričakala težke dneve...

Sobota popoldne. Stopim na dvorišče. Pri žaganju so. Pred dnevi so podrli ostarela češnjeva drevesa in zdaj jih žagajo na kratko. Poleti ne bo časa. Skoraj vsi so na dvorišču: Janko in njegova žena Lojzka, starejša hči Cvetka in še sorodnik iz Prebolda je prišel pomagat. Urno vlečejo dolge »cuk« žage. Počakajo, oddahnejo si, poklepečemo in spet se zagrizejo v žaganje. Lojzka mi pravi:

— Veš, grunt kar naprej kriči: Deri ti mene, če ne bom jaz tebe!

Vem, za vse je dela dovolj. Čestokrat še preveč. Vendar Janko ve, po kaj sem prišel. Večkrat sva se srečala v Preboldu. Povedati moram, da je član pevskega društva menda že kar celih petindvajset let. Že pred vojno je pel. Vaj kljub obilici dela skoraj nikoli ne zamudi.

— Petje je nekaj najlepšega, mi je enkrat dejal. Na lov pa tudi rad hodim. Tudi kmet mora imeti razvedrilo. Čuj, Korl, pa bi prišel enkrat k nam in bi se o tem in onem pomenila. Dolgo te že ni bilo in se spodobi, da prideš!

In zdaj sem tu. Povabil me je v kuhinjo. Mlajša hčerka Slavica je pravkar končala z ribanjem. Midva pa s takimi čevlji! Previdno sva otrla blato na pripravljeno smrečje in že naju je objela prijetna kmečka domačnost. Po kratkem kramljanju smo obstali pri slikah. O, saj jih je nekaj pri hiši! Dekleti sta jih nanosili. Najprej smo poiskali očetovo. In Janko je nekam zamišljeno zavzdihnil.

— Naš oče je tudi nekaj prestal. Pomisli, iz italijanske fronte jo je primahal kar peš. Kakih dvesto kilometrov. Slabo uro od doma pa so ga pri Vrbanovi gostilni ustavili žandarji.

— Nazaj na fronto! se je glasilo povelje. Pa tudi s hitrim vojaškim sodiščem so grozili. Rajni Gašprčev oča pa je vse predobro poznal te reške grabne, da bi ubogal žandarje. Hrbta zares ni rad upogibal... Pred Nemci že ne. Menda je tudi na otroke prenesel to upornost. Vedno nam je govoril:

— Otroci, živeti je treba pošteno, poštenje je nekaj častnega in spodobnega za človeka, tudi za kmečkega.

— Menda je zdaj na tem gruntu četrti rod Gašprcev. Vzljubili smo ta košček težavne zemlje in težko bi se od njega ločili. Navajeni smo na ta ilovnat svet. Vsako daljše slovo od njega je zarezalo rano v srce. Posebno tisto, ki so nam ga vsilili gestapo in policisti...

Že pred vojno sem bil večkrat pri Šlandru. Hodil sem si popravljat zobe. Slavko je bil zelo prijazen človek, vsi smo ga radi imeli. In veliko je znal. Približal se ti je, da sam nisi vedel kdaj in kako. Tudi meni. Govoril mi je o tem in onem. Bil je prepričljiv. Verjel sem mu. Stopil sem na pot, ki mi jo je on pokazal... Nekaj mladih fantičev nas je povabil na sestanek komunistov, ki je bil v mrtvašnici na preboldskem pokopališču. Seveda so nekateri govorili.

— Kmečki sin in se druži s komunisti!

Kar kmalu po okupaciji smo tudi mladi dobili naloge. Meni jo je dal Lapurski France. Naročil mi je, naj grem k Lokanu. Šel sem. Dal mi je dve pištoli, ki pa sem ju moral v najkrajšem času oddati Lebarčkovemu Poldi v Kaplji vasi. In tako se je začelo. Bilo je precej drobnih in tudi bolj zahtevnih akcij. Pa tudi zaskrbljenost je postajala vedno večja. Nemci so bili takrat pač močni, povsod so nastavljali zanke. Pomagali pa so jim tisti, ki so nas in naše delo poznali. Škoda, da je bilo temu res tako.

K nam so prihajali: Lapajne, Pečnik, Vipotnik, Kotnik, Hribarji, Poteko in drugi komunisti. Spominjam se, da sta bila na kašti Lapajne in Pečnik. Prav takrat so prišli nemški žandarji. Bili smo v resnih skrbeh, kako se bo ta nepredvidena preiskava končala. Prvi se je znašel oče. Znal je nemško in je žandarje

(Nadaljevanje na 10. strani)

DOBRO JE, ČE VESTE

Bosporska morska ožina, ki odpira pot iz Črnega morja skozi Marmorno morje in Dardanele v Sredozemsko (Egejsko) morje, je dolga 32 km. Ta ožina je ob prenodu iz Črnega morja v Marmorno morje široka 4.500 m, blizu Carigrada 2.000 m, njena poprečna širina pa znaša 1.500 m. Na sredi je morska pot najožja, približno 600 m.

●

Po mnenju izvedencev živi danes na svetu še vedno milijarda nepismenih, kar pomeni, da skoraj tretjina človeštva ne zna ne brati ne pisati. V poslednjih letih se število nepismenih odraslih ljudi ni zmanjšalo, nasprotno: povečalo se je za — 40,000.000. Največ nepismenih je v Aziji, Afriki in Južni Ameriki.

●

Zoogena jezera je naziv za jezera posebne vrste, ki so samo v tropskih in subtropskih območjih, nastajajo pa tako, da kolonije koral, medtem ko rastejo, ločijo del morskega zaliva od morja in ga spremenijo v jezera — lagune (morske plitvine). Večina teh jezer dobiva morsko vodo ob plimi, ko pljuskajo valovi čez koralne grebene. Največ takih jezer je ob otokih v Koralnem morju v Tihem oceanu.

●

Poleg Leningrada, drugega največjega mesta v ZSSR, ima še nekaj mest ime po Leninu, in sicer: Leninabad v Tadžikistanu, Leninakan v Armeniji, Leninogorsk v Tatarski republiki, Leninsk v Uzbekistanu, Leninsk-Kuzneckij v Zahodni Sibiriji in Uljanovsk v Povolžju.

●

Kajenje. Odkar so v Veliki Britaniji statistično ugotovili, da utegne kajenje v številnih primerih povzročiti rakava obolenja, je moč opaziti, da je mnogo mnogo kadilcev opustilo kajenje. Statistika v Veliki Britaniji je pokazala, da je skoraj ena četrtina kadilcev — 24 % — opustila kajenje. Zelo značilno je, da je zdaj 50 % britanskih zdravnikov — nekadilcev. Med znanstveniki, ki proučujejo pljučnega raka, pa ni več — niti enega kadilca.

●

Najtoplejše mesto na svetu je etiopsko mesto Massaua (Eritreja), pristanišče na zahodni obali Rdečega morja. Najnižja poprečna mesečna temperatura je v tem mestu januarja in februarja: plus 26 stopinj C; ta toplota ustreza poprečni julijski temperaturi naših najtoplejših mest Mostarja in Titograda. Najvišje massauske poprečne mesečne temperature so v juliju: plus 35 stopinj C. Razlika poprečne mesečne temperature v najhladnejšem in najtoplejšem mesecu je 9 stopinj C, kar pomeni, da so tam vse leto visoke temperature (v novembru 29 stopinj C, v marcu 27,5 stopinj C). V časih neznosne julijske vročine se dvigne tamkaj živo srebro v termometru do 50 stopinj C. Velika vročina ubije vsako leto na cestah tega mesteca po nekaj deset ljudi. V času poletnih vročin ne pade v Massaui niti kapljica dežja, v najbolj deževnem mesecu — januarju — pa pade komaj toliko dežja, kakor v kakšnem našem mestu ob eni sami srednje močni plohi.

●

Kojoti ali prerijski volkovi so se v poslednjih 20 letih v nekih predelih ZDA tako razmnožili, da nevarno ogrožajo življenje domačin živali, goveda in perutnine, pa tudi koristne divjadi. Spričo tega so oblasti določile nagrado 25 dolarjev za vsakega pokončanega kojota. Kojot napada tudi druge zveri, npr. pumo, risa in pravega volka, ki ga bo, **vse** tako kaže, popolnoma iztrebil.

ESESOVCI — VOJAKI SMRTI

POJAVI SE »ZYKLON B«

Na položaj Heydricha, se pravi za prvega Himmlerjevega sodelavca je prišel Ernst Kaltenbrunner, ki je bil leta 1938 dokaj skromen avstrijski nacistični voditelj. Bil je med prvimi, ki so obiskali Himmlerja tistega dne, ko so nemške čete zasedle Avstrijo, dobil je poveljstvo nad dunajsko policijo in nekaj let se ni kaj prida izkazal. Ko je bil Kaltenbrunner poklican za najtesnejšega **Reichsführerjevega** sodelavca, je poskrbel, da bi se dobro razumel z vsemi,, ki so dotlej imeli za načelnika Heydricha: uvedel ni nobenih sprememb. Tako je pustil vse tako, kot je »ustvaril« Heydrich: tudi **Salon Kitty,** eleganten lokal za »varnostno službo« na berlinski Giesebrechtstrasse, v katerem je bila skupina lepih deklet, ki naj bi »delala družbo« tujim diplomatom. V lokalu je bilo polno prisluškovalnih naprav, tako da je bilo gestapovcem takoj znano, kaj se pogovarjajo dekleta s svojimi trenutnimi zaupnimi prijatelji. Gosta salona sta bila tudi zunanja ministra Ribbentrop in Ciano, ne da bi sploh kaj slutila.

Pred Kaltenbrunnerjem je bil eden izmed kandidatov za Heydrichovega naslednika Walter Schellenberg, vodja informacijske službe za tujino, nekdanji študent prava na bonski univerzi, velik ljubitelj zgodovine in še posebej italijanskega rinascimenta. Schellenberg je bil vse drugo kot pravi esesovski oficir: ni bil skopuški kot Himmler, marveč si je svoje pisarne opremil z dragocenimi preprogami, tako da je živel kot kakšen srednjeveški plemič. Toda v pisarni je bila tudi telefonska linija, s katero je bil Schellenberg direktno povezan s Hitlerjevo državno pisarno, v vseh sobah so bili skriti mikrofoni in alarmne naprave s fotoelektričnimi celicami. Njegova pisalna miza je bila pravcata trdnjava: vanjo so bile vdelane brzostrelke, tako da so začele streljati le s pritiskom na gumb. Drug gumb je bil povezan s posebnim alarmnim sistemom za osebne čuvarje. Na znak so morali nemudoma obkoliti poslopje in zapreti vse bližnje ulice. Naposled je Schellenberg dal montirati v svoj avto kratkovalovno radijsko postajo, tako da je bil s kateregakoli konca Berlina nenehno povezan s svojim tajništvom.

Himmlerja takšne reči niso brigale. Tedaj se je zanimal za drug problem, s katerim se je ukvarjal tudi Eichmann: »končna rešitev« židovskega vprašanja. Nekaj dni po konferenci v Wannseeju je poklical k sebi dr. Ernsta Grawitza, glavnega zdravnika pri SS, ter mu ukazal, naj najde najboljše sredstvo za hitro likvidacijo poljskih Židov. Dr. Grawitz mu je potem predstavil skupino strokovnjakov, ki trenutno niso imeli dela, ker so ravno dobro dokončali posebno operacijo »evtanazije«: pomorili so okoli 100.000 Nemcev, ki so bili v umobolnicah in bolnišnicah in ki so bili opredeljeni kot **Lebensunwerte,** nevredni življenja.

Med temi strokovnjaki je bil policijski komisar Christian Wirth, ki so ga zaradi organizacijskih sposobnosti imeli za »možgane« skupine. Wirth se je bil mnogo ukvarjal z likvidacijo duševnih bolnikov, pri čemer je uporabljal ogljikov monoksid. Ugotovil je, da je »operacija« izredno hitra in tiha. Zakaj ne bi tako počeli tudi z Židi?

Himmler je sklical strokovnjake za pline ter jim ukazal, naj nadaljujejo svoje delo na Poljskem. Wirth je odšel k načelniku SS v Lublin Odilu Globocniku, čigar dolžnost je bila likvidacija poljskih Židov, in takoj je začel delati. Namesto tovornjakov je uporabljal zidane plinske celice, v katere so ogljikov monoksid »pihali« močni dieselski motorji. Te celice so krstili za »sobe za inhalacijo in kopel«. Vanje se je prišlo po stopničkah, ob katerih so stali lonci geranij. Na strehi je bila Davidova zvezda.

SLIKA ZA PROTIŽIDOVSKO PROPAGANDO: NACISTI SO PRISILILI ŽIDE, DA SO SE TAKO SLIKALI, POTEM PA FOTOGRAFIJE OBJAVILI V ČASOPISIH S PODPISOM. »MEDTEM KO SE MI BOJUJEMO, SE POSTOPAČI IZ GETA ZABAVAJO V BARIH.«

Prva »tovarna smrti« je začela delovati 17. marca 1942 v taborišču Belzec. V šestih plinskih celicah je bilo mogoče pomoriti tudi po petnajst tisoč ljudi na dan. Meseca aprila je začelo delovati iztrebljevalno taborišče Sobibor, katerega dnevna »zmogljivost« je bila dvajset tisoč žrtev. Julija je prišla na vrsto Treblinka s trinajstimi plinskimi celicami ter »dnevno zmogljivostjo« 25.000 ljudi. Jeseni so tako začeli moriti tudi v Majdaneku. Toda Wirthov postopek so kmalu zamenjali z izumom nekega drugega esesovskega oficirja. Karl Fritzsch je začel uporabljati nov plin **Zyklon B,** ki ga je izdelovala nemška tovarna **Tesch und Stabenow** v Hamburgu. **Zyklon B** - tako je pisalo v tovarniškem katalogu in na nalepkah škatel - je bil izredno učinkovit uničevalec ščurkov in drugih žužkov: ob stiku z zrakom je tvoril cianovo kislino. V prostoru, v katerega so iztresli vsebino takšnih škatel, so žrtve umrle v treh do štirih minutah. Metoda je bila torej precej hitrejša od Wirthove. Prve poskuse so opravili v taborišču Belzec avgusta 1942 ob navzočnosti **Obersturmführerja** Kurta Gersteina ter Eichmannovega predstavnika Rolfa Gängtherja. Pozneje je **Zyklon B** začel prihajati v vagonih iz Hamburga in takoj so ga začeli uporabljati v taboriščih na Poljskem. Odkritje Karla Fritzcsha se je izkazalo za »koristnejše«, zakaj Himmler je 19. julija poslal vrhovnemu poveljniku SS na vzhodnih ozemljih Friedrichu Wilhelmu Krügerju tole okrožnico: »Hočem, da se likvidacija vsega židovskega prebivalstva v generalni guverniji konča do 31. decembra 1942.«

Stroj smrti je začel delovati z vrtoglavo naglico. Vlaki so vozili iz poljskih krajev, pripeljali deportirance, odpeljali po nove, vse po natančno določenem voznem redu. Obenem so iz Hamburga prihajale škatle **Zyklona B.** V lagerjih so delali noč in dan in »bilanca« ob koncu leta je pokazala: v Kulmhofu 152.000 Židov, v Belzecu 600.000, v Sobiboru 250.000, v Treblinki 700.000, v Majdaneku 200.000, v Auschwitzu milijon.

(Nadaljevanje prihodnjič)

KRIŽANKA

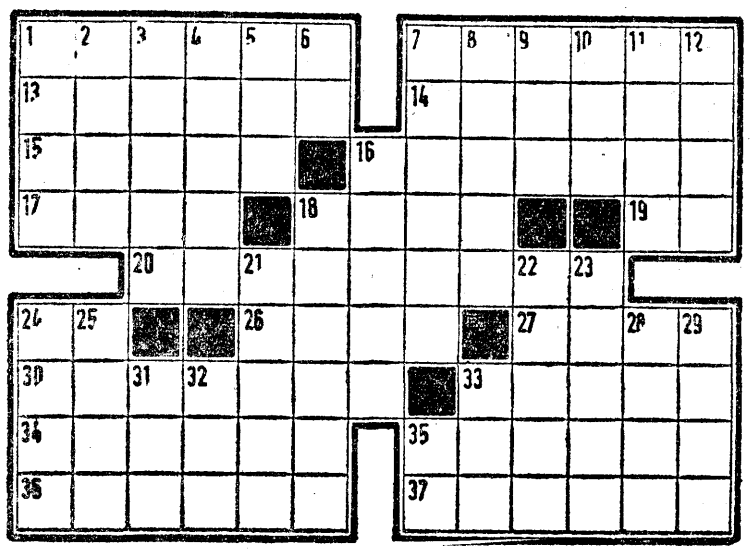

VODORAVNO: **1. partizansko ime narodnega heroja, ki je bil med prvimi organizatorji upora v okolici Cerknice, namestnik komandanta Cankarjeve brigade, padel februarja 1943 leta v Žumberku (Popek Alojz),** 7. zobčasti drog, 13. južni sadež, 14. mesto v Vojvodini ob Donavi, 15. del telesa pri živalih (pomanj.), **16. priimek narodnega heroja, člana Glavnega štaba NOV Slovenije, danes podpredsednik ZIS (dr. Marijan),** 17. stoja, položaj, 18. estonski zoolog, eden od osnovateljev embriologije (Karl Ernest, 1792—1867), 19. tuj dvoglasnik, **20. naziv za člana posebne grupe, ki je med NOB prizadela veliko materialno škodo okupatorju,** 24. medmet, 26. ime avtorice »Romana o Prešernu« (Vaštetove), 27. židovsko moško ime, 30. rodovitna pokrajina med Dravo in Donavo, 33. rudarji, 34. line, **35. podoficirski čin, ki so ga imeli že partizani,** 36. pozno cvetoča lipa, lipovec, 37. gorska rastlina.

NAVPIČNO: 1. gorski prelaz v Alpah na meji med Italijo in Francijo, 2. francoski pisatelj, bil je v Rusiji za časa revolucije (Claude), **3. partizanska akcija, ki je bila mnogokrat uspešna,** 4. časovno raze (množ.), 5. sodnik v grškem podzemlju, sin Zeusa in Egine, 6. nekdanja kratica za konjsko silo, 7. poteg z nožem, 8. spevoigra, 9. domači izraz za koštruna, 10. grška boginja nesreče, 11. država v Južni Ameriki, 12. rusko žensko ime, 16. ladjičoln, 18. mesto na Koroškem (naš izraz), 21. italijanski slikar, kipar, graditelj, mislec in izumitelj (Leonardo da . . ., 1452—1519), **22. partizansko ime narodnega heroja Ivana Kavčiča, pomočnika komisarja Glavnega štaba NOV Slovenije, padel junija 1943 v vasi Sela-Šumberk,** 23. hipnozi podobno stanje, 24. denarni prispevek, 25. psevdonim slov. slikarja-samouka Jožeta Horvata, 28. strup iz makovega soka, 29. grška boginja zmage, 31. dolga vrsta ljudi pred mlekarno ipd., 32. ime ameriške filmske igralke Blutt, 33. zbor, prostor v cerkvi, 35. enaka soglasnika.

REŠITEV PREJŠNJE KRIŽANKE

VODORAVNO: 1. Albion, 7. Tridna, 13. Murnce, 14. Rainer, 15. Elida, 16. rin, 17 Aba, 18. Reti, 19. SEATO, 21. om, 22. intendant 25. RC, 27. aorta, 28. Eros, 31. Art, 33. Ria, 34. zguba, 35. Sergej, 37. plamen, 38. Asirka, 39. Novara.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in kliši CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1 00 dinarjev oziroma 11 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din oz. 40 N-par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritl., p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Pripoved Gašprčevega oča

(Nadaljevanje z 9. strani)

povabil v hišo. Šest do zob oboroženih Nemcev bi bilo dvema zlahka kos. Do tega pa ni smelo priti. Videla sta jih skozi špranjo in že sta pripravljala bombi. Svetoval sem jima previden umik. Privolila sta, zakaj vsaka najmanjša neprevidnost bi zagotovo uničila vso domačijo. Natlačil sem velik koš sena in se z njim ustopil tako, da sta mogla neopazno iz kašte. Potem pa počasi v breg: onadva naprej, jaz pa za njima; ušla sta gotovi smrti.

Potem pa je tudi zame prišel tisti usodni 20. november 1942. Zjutraj sem se vrnil, ko sem ponoči nesel pošto do Podžbalove kapele blizu Šmiklavža nad Taborom. Pot je bila dolga, vendar na utrujenost nisem mislil. Bil sem mlad in zdrav. Gašprčev pač. Sestra Julčka in brat Nesti sta odhajala grabit listje. Tudi jaz sem vzel grablje in šel. Mati je rekla:

— Janko, zajtrk te čaka.

— Bom pa pri malici bolj prigriznil, sem dejal, vzel grablje in šel za sestro in bratom. Nekam nestrpen sem bil, kakor da bi slutil, da se bo nekaj zgodilo. In res, komaj sem prišel v gozd, že so se na dvorišču pojavili policisti.

— Kje imate sina?

Takoj je mati vedela, da gre zame. Vendar se ni dalo stvari prav nič spremeniti. Policisti so lezli od vseh strani v breg. Odvržem grablje in se poganjam sem in tja. Klešče so bile sklenjene. Tu puška, tam mitraljez. Aretirali so me kar v hosti. Uklenili so me in prignali na domače dvorišče. Ko me je mama zagledala, je v joku kriknila:

— Pustite ga, to je vendar moj sin!

Žandar pa jo je zavrnil.

— Jezik za zobe, ti, banditska mati!

Oče je nekam šel in ga ni bilo doma. Tudi po njem so spraševali. Zagotovo bi ga odgnali. Vendar se je mati izgovarjala, da ne ve, kam je šel. Slovo od doma je bilo težko. Spotoma so vzeli še Razpoško Darinko. V Šentlovrenču so naju naložili na kamion in odpeljali v Prebold. Tam me je zagledal kovač Cestnik Franceli in mi s prstom na ustih pokazal, naj molčim; tudi on je večkrat dal za partizane. Zamahnil sem z roko, naj bo brez skrbi. Nato se je kamion pognal proti Celju. Znašel sem se v Starem piskru. Štirinajst dni sem bil v samici, ko se je potem začelo zaslišavanje. Šestkrat sem bil zaslišan. Obešali so me za noge, tepli. Hotelj so me prisiliti, da bi priznal sodelovanje s Šlandrom. In seveda tudi z Grilom. Gril je bil domačin. Nad Kapljo vasjo je stanoval. Kot partizana so ga ujeli v bunkerju. Verjetno ni zdržal nemških tortur in je začel izdajati. Veliko ljudi je izdal. Tudi mene. Nekdaj sva bila sošolca. Prišli so iz Francije. V 6. razred sva skupaj hodila. Že pri drugem zaslišanju so naju soočili. Gril ni mogel govoriti. Pravijo, da mu je ročna bomba raztrgala čeljust. Kar na listič mi je napisal:

— Priznaj, saj veš, da sva delala skupaj.

Nisem priznal. Trmasto sem vztrajal, da o tem ničesar ne vem. Seveda sem spet visel, spet so padali udarci, škaf mrzle vode me je ponovno spravil k zavesti.

— Boš sedaj priznal?

— Ne vem ničesar... Ne morem priznati tistega, česar nisem storil.

Življenje v celicah je bilo strašno. Bili smo pretepeni, rane ognojene. Tudi stopala so bila vsa razsekana. V mučenju so bili Nemci izredni mojstri.

Nato spet tista strašna noč 24. decembra. Prišel je sam Lurker in zapovedal, naj oddamo vse, ker zjutraj verjetno ne bomo več med živimi. Zares huda in strašna noč. Enj so kleli, drugi stiskali pesti, vsem so popuščali živci. Kako tudi ne! Zgodaj zjutraj je prišel paznik in nam zaupal.

— Kaže, da ne boste šli za zid. Z ruske fronte prihajajo slaba poročila. Fantje, držite se!

Takih paznikov je bilo boli malo, bili pa so. Zjutraj so nas pognali na dvorišče, uklenili po dva in dva, nas naložili na kamione in potem živinske vagone. Bili smo stlačeni kot vžigalice v škatli in čuvalo nas je mnogo oboroženih stražarjev, samih zagrizenih policistov. V Mariboru so nas pomešali med druge. Bilo je tudi nekaj znancev: Topliškov Franček, reški Završnik, Lapurski France. Pa tudi z mariborskimi zaporniki smo se hitro spoznali. Tudi tukaj je med nas planila vest.

— Streljani boste, tu ni izhoda, za vas ne bo milosti!

Spet zaslišavanje in čakanje. 29. decembra 1942 pa so nas naložili na kamione, potem spet v živinske vagone. Lokomotiva je potegnila vse do Münchna, od tam pa naravnost v Dachau. Mi smo bili druga skupina Slovencev. Takega taborišča si doma pač nisem mogel predstavljati. Pošastna podoba velikanske mučilnice nemočnih. In dim iz krematorija. Potem do kraja izpiti in od muk posušeni obrazi. S prvo skupino niso nič bolje ravnali kot z drugo. To mi je povedal Karlo Golob z Vranskega, o katerem sem že poprej slišal, da je izredno dober telovadec. Priznam, takrat sem se počutil tako strašno nemočnega, skrušenega, kot otrok v zverinjaku. Prav Karlo Golob je bil tisti, ki je mene in druge spodbudil, da le še ni vsega konec.

— Pobje, glave kvišku! Naj vedo, da smo Slovenci, ki se ne damo kar tako. Šlo bo. Mora!

V tem taborišču sem ostal vse do 1. maja 1945. Mnogo sem videl, mnogo doživel, srečal mnogo iskrenih, resničnih tovarišev. Nikoli jih ne bom pozabil. Meni so dali številko 42.436. Mislim pa, da nas je bilo v taborišču okoli 350 tisoč. Pravijo, da se jih je vrnilo borih 64.000. Najbolj smo se bali lističev, naj se nemudoma zglasimo v pisarni. Kmalu smo zvedeli, da pomenijo ti lističi izbiro za krematorij. Nemci so znali, to pa. Vseh pa le niso utegnili uničiti. Med mnogimi tudi mene ne. Od doma so mi pridno pošiljali. In oče mi je posredoval tudi najnovejše dogodke s front. To je bilo nekaj. Kadar so napredovali Rusi, sta bili na robu dve črtici. Če je kazalo na slabše, je to označil s križcem. Črte so bile pogostejše. In to mi je vsakokrat vlilo novega poguma. Kar videl in čutil sem, kako doma stiska pesti in mi s stisnjeno pestjo govori.

— Janko, drži se. Nemce že jemlje hudič!

Seveda, osvobodili so nas Američani. Takih trenutkov pa ni mogoče z besedami povedati. Nemogoče. In vendar nas je ta sreča oblila z vsem sijajem. Ah, kako sem se spet počutil, ko sem končno spet stopil na to leho zemlje. Že med potjo sem zvedel, da sta bila tudi brata partizana, da je oče že dolgo predsednik krajevnega odbora, da je bila naša hiša še naprej zatočišče partizanov. In zdelo se mi je, da ves Burkeljčev hrib pritajeno govori.

— Vračajo se, svoboda je tu!

Sprejema doma ne morem popisati. Tako doživetje je samo enkratno. Objel me je oče, objeli sta me mati in sestra, roke smo si stiskali s sosedi in znanci. Zvedel sem, da je mlajši brat Nesti komandir karavle na Okrešlju. Šel sem ga obiskat. Drugi brat pa je služil v prekmorski. Bilo mi je toplo pri srcu, da smo kljub vsemu ostali pri življenju, da bo rod Gašprcev še naprej domoval na tem težavnem in vendar po svoje tako prijetnem kotičku.

Potem sem šel v redno vojsko, v KNOJ. Tri leta sem služil, in če seštejem tudi moj čas odsotnosti od doma, znaša vse to nekaj več kot sedem let. Oče sedem, jaz sedem. Kak slučaj! Po odsluženju sem dobil službo na okraju. To je bil čas odkupov, čas, ki je bil prav tako po svoje težak in odgovoren. Precej časa sem bil v domačem kraju sekretar osnovne organizacije, hodil s sestanka na sestanek, ker se mi je zdelo, čutil sem dolžnost, da moram tudi jaz za naš novi čas nekaj storiti. No, zdaj z mojo Lojzko in tremi čmrlji kmetujemo tu gori. Oče in mati sta pred leti umrla in smo tako rekoč mi četrti rod Gašprcev. Dela je vedno dovoli, tudi skrbi in težav ne manjka. Kadar pa vse to naraste čez mero in postajam siten in godrnjav, takrat pa se spomnim tistih dolgih mesecev strašnega Dachaua. Kadar nanese, pripovedujem otrokom in ženi, kako smo vse to prestajali, kako mi je bilo pri srcu, ko sem čutil, da sem v tujih krempljih le še nepomembna številka. Upira se mi, da bi se vse to kdaj še ponovilo. Ne sme se. Ali ni tako, Ivi? je pogledal sinka, ki se je pravkar vrnil iz šole.

— Ta pa bo korenina petega rodu Gašprcev na Burkeljčevem hribu! se je Janko nasmehnil in si otrl kapljo potu s čela; taki spomini človeka hudo pretresejo. Pa je Ivek prinesel harmoniko, prijazna Lojzka je postregla z malico, hčerki Cvetka in Slavica sta se naslonili na atka in Slavica ga je pogladila po laseh.

— Atek, ti si pa zares dosti prestal. Ivi, glasneje!

Harmonika glasneje zapoje, trčimo na zdravje četrtega in petega rodu GAŠPRČEV z Burkeljčevega hriba. (—dk—)